

BÁROK A KIRÁLYI TANÁCSBAN MÁTYÁS ÉS II. ULÁSZLÓ IDEJÉBEN

1. A szűkebb és tágabb királyi tanács problematikája.

A középkori magyar királyság egyik legfontosabb államhatalmi szervének, a királyi tanácsnak sajnos, még mindig nem akadt monográfusa. Néhány, rövidebb korszakot felölelő tanulmány mellett¹ általában csak mellékesen, más téma feldolgozása kapcsán foglalkoztak a tanáccsal,² igaz, eléggé intenzíven. Magam a későközépkori tanács iránt már több évtizede érdeklődöm, sőt a Magyar Tudományos Akadémia Középkori Munkabizottságában már 1971. január 21-én előadást tartottam „Adatok a királyi tanács történetéhez Mátyás és a Jagellók korában” címmel, de mivel számos kérdésben nem voltam biztos, előadásomat nem adtam ki. A nehézségek változatlanul fennállnak ugyan, ennek ellenére ma már sokkal világosabban látszik előttem a kép, ezért immár vállalkozni merek munkám megjelentetésére. Most sem gondolok monografikus feldolgozásra, hiszen ez önálló kötetet igényelne, hanem a talán legdöntőbb kérdést, pontosabban annak egyik oldalát, a tanács összetételét, ezen belül pedig a bárói tanácsstagokat ismertetem. Mielőtt azonban rátérnék munkám elsődleges céljára, foglalkoznom kell a tanács szerepével és az ezzel kapcsolatban felmerült vitás kérdésekkel.

A királyi tanácsot forrásaink különféle elnevezésekkel illették. A legritkább a „senatus”, ami részben a humanista történetíróknál,³ részben a lengyel követjelentésekben fordul elő⁴ elsősorban: úgy látszik, hogy a lengyelek a hasonló nevű lengyel

¹ Pl. Knauz Nándor, *Az országos tanács és országgyűlések története 1445–1452*, Pest 1859. – Szilágyi Loránd, *A magyar királyi tanács első százada*, Levéltári Közlemények (továbbiakban LK) 18–19 (1940–41) 149–160. — Kubinyi András, *A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején* (II. Ulászló választási feltételeinek létrejötté), LK 48–49 (1978) 61–80. – *Erzsébet Ladányi*, *Über die Rolle des königlichen Rates in der Gerichtsbarkheit und Gesetzgebung Ungarns am Anfang des 15. Jahrhunderts*, *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Historica* 24 (1985) 277–281.

² A legfontosabbakat az alábbiakban úgyis idézem. Szinte valamennyi a korszak társadalom- és jogtörténeti fejlődésével foglalkozó munka kitér a tanácsra, annak szerepére. A legkevésbé használható: Tokay Lajos, *Magyarország kormányzata a Jagelló-korban*, Békés 1932, 78–91.

³ Ld. pl. az osztrák háború (1477) ügyében döntő tanácskozásról: *Antonius de Bonfinis*, *Rerum ungaricarum decades*, (Decas IV. Liber IV. 123.) Edd. I. Fögel, B. Iványi, L. Juhász, IV. k. Bp. 1941, 74. – *Petrus Ransanus*, *Epithoma rerum Hungararum*, ed. Petrus Kulcsár, Bp. 1977, 162. stb.

⁴ Vö. pl. *Acta Tomiciana* I. k. 41–45, (1509), 186. (1511). stb.

intézménnyel⁵ találtak rokonságot. Ritkán előfordul még a „consistorium”,⁶ és sokkal gyakoribban a vele gyakorlatilag egyenértékű „consilium” terminus, ami valóban a tanács szó legpontosabb megfelelője. Ezt megtaláljuk törvényeinkben,⁷ oklevelekben⁸ és magánlevelekben⁹ egyaránt. A consilium szó azonban – akár magyar megfelelője, a „tanács” – több értelmű szó: a tanácsot, mint intézményt jelentő átvitt értelmén kívül elsődlegesen a tanács „arra vonatkozó ajánlás, hogy valaki mit tegyen”, hogy Értelmező Szótárunkat idézzem. A consilium ebben az értelemben igen gyakran – talán számszerűleg ez a legnagyobb kimutatható említés – „de consilio praelatorum et baronum nostrorum” (néha még hozzátéve a „procerumque” stb. kiegészítést) kifejezésben fordul elő.¹⁰ A király tehát a főpapok és bárók (valamint esetleg az előkelők) tanácsára hozza döntését. Ezzel egyben már átléptünk a tanácsot jelentő kifejezések legfontosabb, leggyakoribb szinonímájához: a királyi tanács a legáltalánosabban „praelati et barones” formában jelenik meg az oklevelekben.¹¹ az intézményt személyi összetételével jelölték.

⁵ Zygmunt Wojciechowski, L'état polonais au Moyen Age. Histoire des institutions, Paris 1944, 259–263. – Historia Polski, I/2. k. szerk. Henryk Lowmianski, Warszawa 1960, 294–296 stb.

⁶ Pl. 1516: heri regia maiestas et omne consistorium eius congregati fuerunt. Esztergomi káptalan magán levéltára, Lád. 25. fasc. 3. nr. 5.

⁷ Pl. 1498: 7.t.c. Corpus Juris Hungarici. 1000–1526. évi törvényczikkek, szerk. Nagy Gyula, Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, 598. – Más adatok a törvényekből: 1458: 32.t.c. Josephus Nicolaus Kovachich, Sylloge decretorum comitialium, Pesthini 1818, I. k. 147. – 1500: 10, 28, 40. t.c. Corpus Juris i.m. 648, 660, 666. – 1507: 3, 5, 7. t.c. Uo. 694, 696, 698. – 1514: Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV, edd. Antonius Fekete Nagy, Victor Kenéz, Ladislaus Solymosi, Geisa Érszegi, Bp. 1979, 251, 254–255, 279.

⁸ Gyakran fordul elő ebben a különben nem nagyszámú kancelláriai jegyzettípusban: Commissio propria domini regis in consilio. Pl. 1464. Dl. 15945, 1516. Dl. 60035 stb. Nagyon tanulságos egy a királyi tanácsstagok névsorát is megadó királyi oklevélben azok felsorolása után: Consiliariis, ac Sedis nostrae Judiciarie Juratis Assessoribus, aliisque Consiliariis, et Secretariis nostris in nonnullis arduis negotiis, et expeditionibus hujus Regni nostri hic in Castro Budensi in Consilio constitutis et existentibus. Martinus Georgius Kovachich, Supplementum ad vestigia comitiorum apud Hungaros, II. k. Budae 1800, 343–344. – A szóban forgó tanácsülésre ld. I. Függelék, U. 29. sz.

⁹ 1459. május 16. Lőrinc pesti „scriptor civium” Bártfához: barones et prelati conveniunt satis ad dominum regem et sunt assidui in consilio, quicquid concludant, videbimus exposit. Bártfa v. lt. 1113. sz.

¹⁰ A Mátyás- és Jagelló-kori törvényekből egy csokor: 1458:16,30,44.t.c. Kovachich, Sylloge i.m. I. k. 141, 146, 153. – 1464:3.t.c. Corpus Juris i.m. 346. – 1471:1.t.c. Uo. 358. – 1486:46,60.t.c. Uo. 444, 452. – Ulászló conditioi: 6, 7, 11, 17 § Uo. 474, 476. – 1492: bevezetés 1. §, 9,13,107.t.c. Uo. 480, 486, 488, 552. – 1498:26,70.t.c. Uo. 608, 636. – 1507:4,5.t.c. Uo. 696. – Rengeteg oklevelet lehetne idézni: országgyűlési meghívóktól kinevezésekig, birtokadományoktól pénzverési ügyekig, szinte alig van ügytípus, ahol elő nem fordulna.

¹¹ Erre is lehet a törvényekből idézni: pl. 1472:2.t.c. Kovachich, Sylloge i.m. I. k. 212–213, 1478:11.t.c. Corpus Juris i.m. 384. – 1481:14.t.c. Uo. 394. – 1486:3,64.t.c. Uo. 408, 456. – Ulászló conditioi 4, 18, 19. §. Uo. 474, 478. – 1492:10.t.c. Uo. 486. – 1495:25.t.c. Uo. 576. – 1498:24.t.c. Uo. 596, 598. – 1500:10.t.c. Uo. 646, 648. – 1507:3.t.c. Uo. 694, 696. Az adatok egy része a bírói tanácsra vonatkozik. – Itt jegyezzük meg, hogy a tanácsos szó többszámával (consiliarii) is jelölhették a tanácsot. Pl. Ulászló conditioi: 10. §. Uo. 476. – Erre utal a domini praelati et barones, ceterique consiliarii forma is, pl. 1495:25.t.c. Uo. 576. Ld. még 1515: de consilio dominorum consiliarium nostrorum. Ol. 60031. A tanácslistákon is nemegyszer praelati et barones-nek, consiliariusoknak nevezi magát a tanács. Ld. a Függelék tanácslistáit.

Erre az azonosításra a magyar történetírás már régen rájött,¹² és ma sincs okunk ezt kétségbe vonni.

Ebből ugyan nyilvánvaló, hogy a királyi tanács tagjai a főpapok és a bárók, mégsem dönti el ez a megjelölés a „consilium regiae maiestatis” összetételének kérdését. Az elnevezésből ugyanis több mellékkérdés következik. Először is meg kell határoznunk azt, hogy kiket sorolhatunk a főpapok és a bárók közé, vagy más szóval, mit takar ez a két szó. Másodszer az ugyan nyilvánvalónak látszik, hogy a tanács tagjai főpapok és bárók, de ebből nem következik feltétlenül az, hogy valamennyi főpap és báró – mintegy „hivatalból” – tanácstag lenne. Ezt tehát ki kell vizsgálni. Végül harmadszor: ha a tanács tagjai valóban főpapok és bárók ugyan, ebből azonban még nem következik, hogy csak ők a tagjai, sőt a „proceresque” stb. kitételek alapján szinte biztos, hogy rajtuk kívül mások is odatartoztak, de akkor tudnunk kell, hogy azok kik voltak, és milyen befolyásuk volt.

Első kérdésünk első felére igen gyors és pontos válasz adható. A főpapok, a prelátusok közé tartoztak az ország megyéspüspökei, azaz korszakunkban két érsek és tizennégy püspök (beleértve a horvátországi modrusi és tinnini egyházmegyék vezetőit is), valamint a székesfehérvári prépost és a johannita vránai perjel, összesen elvileg 18 fő. Rajtuk kívül időnként egyéb prépostok, sőt egyszer egy örkanonok is ide lettek sorolva, elsősorban akkor, ha királyi tisztviselők voltak, pl. kincstartó vagy titkár. Ez azonban csak kivételnek számított: prelátusnak a fenti 18 méltóságot tartották. Mivel a tanács főpapi tagjaival most nem foglalkozom, csak utalok az I. Függelékre, ahol a prelátus tanácsstagok száma is fel van sorolva.

Sokkal bonyolultabb a bárók kérdése. A szó elsődlegesen az országos főméltóságokat jelentette, azokat, akiket később „veri regni Hungariae barones”-nek neveztek. Azoknak a méltóságoknak a listája, amelyek betöltőit az „ország báróinak” tekintették, a 14. században jött létre,¹³ és a királyi privilegialis oklevelek méltóságsorában rendszeresen felsorolásra került.¹⁴ A lista a középkor végéig csak jelentéktelen mértékben módosult.¹⁵ Alább, a II. Függelék bevezetésében felsorolom azokat a méltóságokat, amelyeket korszakunkban (1458–1516) de facto bárónak tekintettek. Az elsődleges kritérium az volt, hogy a méltóság betöltőjét hivatalviselése idején – amennyiben nem származott bárói családból – rendszeresen nagyságosnak, vagy pedig csak vitézlőnek neveztek. A hangsúly a rendszeresen van.¹⁶ A méltóságsorokba nem került be a mindig

¹²Knauz i.m. 8–14. – Szilágyi Loránd, A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban 1458–1526, Bp. 1930, 25.

¹³Engel Pál, Nagy Lajos bárói, Történelmi Szemle (továbbiakban Tsz.) 28 (1985) 402.

¹⁴Szentpétery Imre, Magyar oklevéltan, Bp. 1930, 189. – Werbőczy István ezeket úgy sorolja fel (Hármaskönyve, Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen kiadása, Bp. 1897, 176.) az I. rész 94. címében: a nádor, az országbíró, a dalmát–horvát–szlavón bán, az erdélyi vajda és székelyispán (mert a macsói bánságot a török megszüntette), aztán a királyi és királynéi tárnok-, ajtónálló-, asztalnok- és lovászmesterek, a temesi és pozsonyi ispánok. Megjegyzem, hogy korszakunkban nincs királynéi tárnokmester, és a méltóságsorok a többi királynéi méltóságot sem említik.

¹⁵Werbőczy pl. nem említette a kamarásmestert (magister cubiculariorum), aki II. Ulászló alatt jelent meg a méltóságsorokban, pl. 1495. Df. 259307.

¹⁶A dalmát–horvát és a szőrényi bánok korunkban már nem, a végvárakhoz kötött (jajcai, nándorfehérvári, sabáci, szrebernyiki) bánok pedig egyáltalán nem tartoztak a bárók közé. Engel Pál, A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században, II. rész. Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 5 (1971) 294–295.

nagyságos székegyispán, valószínűleg azért, mert gyakran az erdélyi vajda viselte a tisztelet, és a királyi főkincstartó (később csak kincstartó), aki sokszor egyházi személy volt. A világi kincstartó, ha más tiszteletet nem viselt, 1464-ig, majd a Jagelló-korban volt magnificus.¹⁷ A gyéren fennmaradt adatokból úgy tűnik, hogy a bárókhoz sorolták a királynő, ill. a királyi gyermekek udvari méltóságviselőit, noha a méltóságsorban nem fordultak elő.¹⁸

Az „ország báróinak” teoretikus számát sajnos nem tudjuk meghatározni, ugyanis királyaink gyakran bízták a nádori, országbírói és tárnokmesteri tiszttel kivételével ugyanazt a méltóságot egyszerre két, sőt több személyre. Ezzel szemben az sem volt ritka eset, hogy ugyanaz a személy egyszerre több méltóságot töltött be.¹⁹ Egyszerre általában 14–24 úr viselt méltóságot.

A báró szót azonban korszakunkban ezen a szűkebb, eredeti jelentésén kívül tágabban is értelmezték. Ennek magyarázatához egy kis kitérés szükséges. A méltóságviselőket a király nevezte ki addig, amíg az neki tetszett („usque ad beneplacitum”),²⁰ azonban – ahogy azt Rozgonyi János országbírói kinevezéséből tudjuk 1470-ben – a főpapok és bárók tanácsára.²¹ A királyi tanács tehát legalábbis igényt tartott a méltóságok betöltésénél meghallgatására, valójában azonban beleegyezési jogot vindikált magának.²² Ez önmagában is megnehezítette a méltóságviselők köréhez nem tartozók

¹⁷ Itt is a magnificus, vagy egregius címzés használata dönti el, hogy hová sorolható. A kincstartók 1464-ig, és a Jagelló-korban, amennyiben nincs egyházi javadalmuk, mind nagyságosok. *Kubinyi András*, A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt, Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából, szerk. Ruzsás Lajos és Szakály Ferenc, Bp. 1986, 70. o. 48. j.

¹⁸ Ld. fenn, 14. j. – Ismert királynői méltóságok korunkban. Podjebrád Katalin alatt: Buzlai László udvarmester, Pető Miklós pohárnokmester. – Beatrix királyné udvarmesterei Bodó Gáspár és (Kis)Perényi János voltak, lovászmesterséget pedig Szécsi Miklós töltött be. Pohárnokmestere Farkas Tamás volt. Anna királynénál Pető János volt az ajtónálló – udvarmester, aki úrnője halála után ugyanezt a tiszteletet töltötte be a királyi gyermekeknél. Az adatokat ld. a Függelékben.

¹⁹ *Fügedi Erik*, A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása, Bp. 1970, 24, 61.

²⁰ Uo. 18, 34. o. 115–116. j.

²¹ *Martinus Georgius Kovachich*, Formulae solennes styli, Pesthini 1799, 552. – A tanácsosok meghallgatását előírták a fenn, a 10. j.-ben idézett t.c.-k.

²² A tanácsadás jelentőségére ld. pl. *Émile Lousse*, La société d'ancien régime. Organisation et représentation corporatives, I. k. Louvain 1952, 332–337. – A tanácsadás különben nem kötelezte feltétlenül az uralkodót a tanács megfogadására, különben nem kötötte volna pl. az 1486:60.t.c. a megyésispán kinevezését nemcsak a főpapok és bárók tanácsához, hanem akaratához is. Corpus Juris i.m. 452. II. Ulászló választási feltételei is több esetben megkövetelte a tanácson kívül a nagyurak beleegyezését is: 5–7, 11. §. Corpus Juris i.m. 474–476. – A „tanács” kikérésére sok esetben nyilván azért is szükség volt, mert enélkül esetleg nehézségbe ütközött volna a királyi rendelkezés végrehajtása. A „tanácsadás” azonban nem volt minden esetben előírva, hiszen olykor a törvények is megkülönböztetnek olyan intézkedéseket, ahol a királynak ki kell kérni a tanácsot azoktól, ahol ez nem szükséges. Erre a legjobb példa, hogy az 1492:9.t.c. megengedte II. Ulászlónak, hogy birtokot 100 jobbágyig tanács nélkül adományozzon, de azon felül ki kellett kérnie a prelátusok és bárók tanácsát. Uo. 486. Az 1498:26.t.c. aztán ezt a megkötést is eltörölte. Uo. 608. Nyilván nem véletlen, hogy sok oklevél utal a főpapok és főurak tanácsára, mások pedig nem. Valóban, birtokadományoknál viszonylag ritkán utalnak a tanácsra. Amikor viszont Mátyás 1463-ban a külföldi Thomas Czebingert megerősítette Borostyánkő vára birtokában, ezt „de consilio pariter et assensu prelatorum et baronum nostrorum” tette, azaz kifejezetten utal a nagyurak beleegyezésére is, hiszen külföldi alattvaló magyarországi várbirtokszerzését erősítette meg. Dl. 15855. A megyésispán kinevezés különben nem tartozott a tanácskikérés-köteles intézkedések közé. Nem is utalnak rá a kinevezések: pl. Tolna megye,

bejutását a bárók közé. Ezzel az is összefügg, hogy az újonnan kinevezett méltóságviselők általában az ország leghatalmasabb nagybirtokosaihoz tartoztak, ennek ellenére megfigyelhető egy bizonyos fokú mobilitás. Minden uralkodónál, még a leggyengébbeknél is előfordult, hogy a köznemesség gazdagabb, sőt olykor még szegényebb rétegéhez tartozó személyeket neveztek ki valamely bárói méltóságra.²³ Az új méltóságviselők aztán hivatali idejüket rendszeren fel tudták arra használni, hogy nagybirtokokat szerezzenek maguknak, amennyiben pedig ez sikerült nekik, akkor utódaik számára is biztosították ahhoz a körhöz való tartozását, amelyből a bárók nagy része kikerült.²⁴

Nagyon ritka volt ezért az olyan nagybirtokos család, amely nem egy országos főméltóságtól származott le. Már a 14. század végén – és sporadikusan később is – feltűnik a nagybirtokosok jelölésére a „fili baronum”, „bárfiak”, magyarul „úrfiak” terminus technicus,²⁵ ami a nagybirtok, és a bárói méltóság közti összefüggést mutatja. Az ehhez a réteghez tartozókat a 15–16. század fordulóján „barones naturales” (természetes bárók), „barones solo nomine” (név szerinti bárók) elnevezéssel is illették,²⁶ és ezzel eljutottunk a báró második, tágabb jelentéséhez. Ilyenformán lehetővé vált, hogy a nagybirtokos családok nem méltóságviselő tagjait is – tágabb értelemben – a bárókhoz sorolják. Ezt a réteget különben olykor már a 15. század elején, majd később egyre gyakrabban mánásnak is nevezték.²⁷

Jogi megkülönböztetést elvileg csak az országos méltóságot viselő vagy viselt személyek élveztek. (Vérdíjuk pl. magasabb volt a nemesekénél.)²⁸ (Ennek ellenére ez a „természetes bárói”, vagy más néven mánási réteg, amelynek tagjait egyre gyakrabban

Kovachich, *Formulae* i.m. 532–533, Zala megye, DL. 17720. Még II. Ulászlótól sem követelték meg, csak azt, hogy magyarokat nevezzen ki (1492:6.t.c. *Corpus Juris* i.m. 484.), és hogy az megyebeli nemes világi személy legyen. (1498:57.t.c. Uo. 626.) Mátyás megkötése e téren talán főispán kinevezési politikája iránti ellenszenvből keletkezett. Erre a politikára ld. *Kubinyi András*, A megyéspánságok 1490-ben és Corvin János trónörökösödésének problémái, A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 16 (1982) 169–179.

²³ Vö. *Fügedi* i.m. 37–76. – *Uő*, Uram, királyom... A XV. századi Magyarország hatalmasai, Bp. 1974, 158–192. – *Engel*, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 294. 13. j. – A Jagelló-korra: *Kubinyi*, A magyar állam i.m. 69–72.

²⁴ *Engel*, előbb i.m. II. rész 294–301. – *Uő*, Zsigmond bárói, Művészet Zsigmond király korában 1387–1437, I. k. Tanulmányok, Bp. 1987, 121–122. – *Fügedinek* az előző j.-ben i.h.-ei.

²⁵ Az adatokat ld. *Kubinyi András*, Ismertetés Fügedi Erik, A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása c. könyvről, Századok 107 (1973) 754. – *Engel*, Nagy Lajos i.m. 407. – Zsigmond is kötelezte magát, hogy a bárók és „örököseik” lesznek tanácsosai. *Uő*, Zsigmond bárói i.m. 122. – Az „úrfira” számos adatot lehetne idézni a 16. századból, így Tinóditól is. Két példa: Enyingi Török Jánost és Werbőczy Imrét nevezi úrfinak. Mindkettő felnőtt férfi, de mindkettőnek báró volt az apja. *Tinódi Sebestyén*, Krónika, Bp. 1984, 315, 321, 323, 324, 460. 462 stb. – A „fili baronum” ezen a címen lettek mozgósítva. Ld. a III. Függelékét, Bebek János, Homonnai János és mások neve alatt.

²⁶ *Kubinyi*, Ismertetés i.m. 754. Később *Fügedi* is átvette: Uram, királyom... i.m. 211.

²⁷ Zsigmond 1404. december 21-i dekrétuma bevezetése: (Decreta regni Hungariae 1301–1457, edd. Franciscus Döry, Georgius Bónis, Vera Bácskai, Bp. 1976, 184.) „quidam prelati, magnates proceresque et nobiles regni nostri.” *Bónis György*, Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban, Kolozsvár é.n. 484–485. – A mánási rétegre vonatkozó adatok uo. 485. 122. j.

²⁸ Valamint esküjük 10 nemes esküjével ért fel. *Werbőczy* i.m. 54, 172, 174, 302. (I. rész 2,93. II. rész 40. cím.) *Bónis*, Hűbériség i.m. 486. joggal állítja, hogy Werbőczy nem mondott igazat, ennél a mánásoknak több joga volt, amit a hitbérrel kapcsolatban ő maga is elismert.

egyszerűen dominusnak, úrnak nevezték, fokozatosan kimutathatóan a többi nemestől különböző jogokban részesült, ahogy ezt Bónis György már negyven évvel ezelőtt kimutatta,²⁹ és amit további jogi különbségek feltüntetésével még bővíteni is lehet.³⁰ A mágnások legjelentősebb kiváltságukat az 1498:22.t.c.-ben nyerték el.³¹ 38 név szerint felsorolt személy és két horvát grófi család abban a kiváltságban részesült, hogy saját zászlójuk alatt vonulhatott csapatai élén a harcba. Ezek a „zászlós urak” (domini banderiatii) megkapták azt a jogot, hogy jobbágyaik királyi adójának felét, az ún. hadakozó pénzt (pecunia exercituali) csapataik fenntartására maguk szedhették be.³² Ez a kereken 40 férfi az ország leggazdagabb birtokosa volt, és csak egy részük viselt bárói méltóságot, noha a törvény „báró uraknak” nevezte őket.

A báró szó harmadik jelentése a 16. század elejétől fordul elő: a király egyes személyeknek örökletes bárói címet adományozott.³³ Ez fontos lépés volt az örökös főrendiség kialakulása útján, amelyet Mátyás alatt a vörös viaszpecsét használat engedélyezésének kezdete előzött meg.³⁴ A II. Ulászlótól kinevezett örökös bárók egy kivétellel nem tartoztak a mágnási családok tagjai közé.³⁵

Figyelembe véve az eddig elmondottakat, még fontosabbá válik a válasz arra a kérdésre, hogy kiket soroltak a királyi tanács színónímájaként alkalmazott „praelati et barones” kifejezés bárói közé; azaz: a királyi tanácsban csak az országos méltóságokat, vagy pedig a mágnásokat is kell keresnünk, a királyi tanács a király által kinevezett urak gyűlekezete-e, vagy pedig a magyar nagybirtokosságot magába foglaló és országos

²⁹ Bónis, Hübériség i.m. 484–487.

³⁰ 1487: „antiqua igitur et approbata regni consuetudine requirente quicunque ex magnatibus et baronibus regni ceteris eiusdem fratribus natu, honore vel dignitate maior, temporis inter medio e seculo decedere contigerit et subire, talis magnatis et baronis decedentis fratres iuniores vel posterii in quacunque causa ratione iurium possessionariorum per quospiam mota, infra revolutionem unius anni integri contra omnes iure mediante impetitores et inquietare volentes, generalem atque specialem potiti sunt et dinoscuntur habere prorogationem.” *Iványi Béla*, Bártfa város levéltára 1316–1526, I. k. Bp. 1911, 2586. sz. — Az 1426-os tatai szerződésben a despota és örökösei a bárók sorába emelve többek között ezt a jogot kapják: „Maiestatem et curias nostras regias, successorumque nostrorum, eorumdem instar caeterorum Baronum ipsius regni nostri Hungariae personaliter et ipse Georgius (Branković) consiliis interesse debeant et teneantur.” CD X/6. k. 812–813. (A tanácstagságot tehát csak személyére kapta.) Ebben az esetben egy hűbéres „igazi báróra” vonatkozik az adat. Összehasonlításul érdemes megnézni Mátyás 1462. február 10-i kegyelemléveit Ellerbach Bertold és a Szentgyörgyi grófok részére: „... quocienscumque eidem... placuerit ad nos et ad curiam nostram venire, ibique more aliorum fidelium nostrorum baronum et regnicolarum regni nostri conversari, stare, pausare, morari et redire ad propria valeat atque possit sine omni formidine et pavore.” DL. 15698–15699. Bár a „regnicola” szót is használja, a báró külön kiemelése és a nagyságos cím használata arra utal, hogy a báróságot nem viselő Ellerbachot és a Szentgyörgyieket mégis a bárókhoz sorolta a király.

³¹ Corpus Juris i.m. 606–608. Jelentőségét kiemelte *Engel*, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 291–292.

³² *András Kubinyi*, The Road to Defeat: Hungarian Politics and Defence in the Jagiellonian Period, War and Society in East Central Europa, edd. by J. M. Bak and B. K. Király, New York 1982, 162–165.

³³ *Schiller Bódog*, Az örökös főrendiség eredete Magyarországon, Bp. 1900, 270–272.

³⁴ Uo. 269–270. — *Kubinyi*, Ismertetés i.m. 756. — *Fügedi*, Uram, királyom... 210–212. Örömmel látom, hogy Fügedi is elfogadta az ismertetésben megfogalmazott véleményemet.

³⁵ A Drágfiakról van szó. A többi: Podmaniczky, Sárkány, Török. Ld. hátul, Függelék.

ügyekben döntő klub-e. A logikus az előbbi lenne, annál is inkább, hiszen ahogy azt Engel Pál nemrég kimutatta, a királyi tanács tagjai korábban, azaz Nagy Lajos idejében a bárók voltak, igaz, egy kissé tágabb fogalom szerint. Szűkebb értelemben ide sorolja a legnagyobb méltóságok viselőit (tehát az „ország igazi báróit”), tágabb értelemben pedig mindazokat, akik az országban „ispánságokat és honorokat” birtokoltak.³⁶ Lényegében hasonló eredményre jutott a Zsigmond-kor vizsgálatánál is.³⁷ Ez pedig nem jelent mást, mint hogy a tanácsban lényegében csak az uralkodó által valamikor kinevezett tisztségviselők ültek. Jó analógiát szolgáltat még hozzá az annyi szempontból hasonló fejlődésű Lengyelország példája, ahol a szenátus ugyancsak a tisztségviselők gyülekezete volt, és talán az sem véletlen, hogy a lengyel követek olyan gyakran „senatus”-nak nevezték a magyar tanácsot.³⁸ Igaz, ugyancsak Engel Pál mutatott rá arra is, hogy a 14. század végétől egy olyan fejlődés indul meg, amely végül is a nagy vagyonú nemesi családoknak a kisebbségtől való megkülönböztetéséhez vezetett.³⁹ Így tehát egyáltalán nem lenne meglepő, ha a 15. század második felében immár a „természetes bárókat”, azaz a mágánusokat is a királyi tanács bárói közé sorolták volna.

Nyilvánvaló, hogy a királyi tanácsban ülő bárók meghatározását csak akkor tudjuk elvégezni, ha konkrétan ismerjük a személyeket, akik kimutathatóan részt vettek az üléseken. A későközépkori tanács személyi összetételének ismerete adhat továbbá választ a másik két, bevezetésünkben feltett kérdésre is. Amennyiben az derülne ki, hogy az uralkodó tanácsában valamennyi mágánus jogosult lett volna részt venni, akkor további problémával is szembe kellene találkoznunk. Már valamennyi főpap és méltóságviselő báró részvétele esetén is 40 körüli létszámmal kellene számolnunk, a mágánusokkal együtt a jogosultak félszázánál is több személyből álló, gyakorlatilag operatív munkára teljesen alkalmatlan testületet képeznék volna. Ha még ideszámítjuk a két fenti réteghez nem tartozó tanácsstagokat, királyi bizalmasakat, ill. a Jagelló-kortól a választott köznemesi ülnököket,⁴⁰ logikailag csak két lehetőség adódik.

Az első lehetőségére már fenn, a második kérdés feltevésénél utaltam: lehetséges, hogy nem volt minden főpap és báró jogosult részt venni a tanácsban. Ezt a lehetőséget igazolni látszik egy – minden jel szerint Frangepán Gergely gróf kalocsai érsektől kelt –⁴¹ levél 1512-ből. Ez a levél Szidlowiecki lengyel kancellárnak szól, és nem egy problémát vet fel. Az érsek egy Péter-Pálra kihirdetett gyűlésen („conventus”) vett részt Budán, majd kihallgatást kapott a királytól, majd haza kellett utaznia, mivel „nem tudtam eddig tisztes okkal hosszú ideig az udvarban tartózkodni, azért sem, mivel nincs tisztségem eddig, amelynek címén köteles lennék ott tartózkodni, sem azért, mert pedig őfelsége

³⁶ Engel, Nagy Lajos i.m. 393–413, főleg 402.

³⁷ Uő, Zsigmond i.m. 114–129. Voltak persze, akik alkalmi meghívással vettek részt, uo. 118.

³⁸ Ld. fenn, 5. j.

³⁹ Engel, Zsigmond i.m. 119–121.

⁴⁰ Vö. Kubinyi András, A királyi tanács köznemesi ülnökei a Jagelló-korban, Mályusz Elemér Emlékkönyv, szerk. H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc, Bp. 1984, 257–268.

⁴¹ Hermann Zsuzsanna, Az 1515. évi Habsburg–Jagelló szerződés, Értekezések a tört. tud. köréből, Új sorozat 21, Bp. 1961, 42.

még szóval sem próbált meg engem visszatartani, hogy őfelségénél maradjak”.⁴² Nos, eszerint a magyar egyház második méltósága, aki mellesleg született arisztokrata is, csak akkor maradhat a királyi udvarban – és még inkább a tanácsban –, ha valami királyi tisztséget tölt be, vagy pedig legalább udvarias marasztalást kap a királytól! Ezzel szemben pedig az is tény, hogy az érsek azért ment Budára, hogy egy gyűlésen részt vegyen, amelynek végén tért haza. Egyelőre nincs tudomásunk arról, hogy 1512 nyarán országgyűlés lett volna Budán, így másra kell gondolnunk. Van tehát egy gyűlés, amelyen a magyar egyház második főpapja jogosult részt venni (és amelyen a levél szerint az erdélyi vajda is jelen volt, akivel együtt indult haza⁴³), és van a király környezetében napi ügyekkel nyilván rendszeresen foglalkozó tanács, amelyen csak akkor illik ott maradnia, ha a király – a gyenge II. Ulászlóról van szó – legalább udvariasan marasztalja.

A Frangepán-levél tehát szinte magától felveti a fenti probléma megoldásának második lehetőségét: talán nem egy, hanem két tanácsról van szó, egy szűkebbről és egy tágabbról. Ha ez a lehetőség a valóságot takarja, akkor az érsek a tágabb tanács ülésén vett részt (feltéve, ha tényleg nem volt országgyűlés), a szűkebben való részvételhez kellett volna vagy tisztség, vagy királyi udvariaskodás. (Feltesszük ugyanis azt, hogy az udvarban tartózkodó kalocsai érseket nem akadályozták volna meg, hogy belépjen a tanács ülésére.) A baj csak ott van, hogy a középkori terminológia nem különböztet meg egymástól szűkebb és tágabb tanácsot.

A szűkebb és tágabb királyi tanács kérdése a magyar történetírás régi vitatétele. Hol párhuzamosan, hol egymást felváltva már igen hosszú ideig él két nézet a magyar historiográfiában: az egyetlen és a kettős tanács tétele.⁴⁴

A 20. században először a kettős tanács elmélete került előtérbe. A jogtörténész Schiller Bódog 1900-ban a magyarországi örökös főrendiség kialakulását kutatván került szembe a királyi tanács problematikájával, nem utolsósorban a tanács „praelati et barones” elnevezése miatt. Feldolgozott több tanácslistát, talált néhány tanácsülésre szóló meghívót, átnézte a törvényeket, és kisebb mértékben levéltári kutatást is végzett, mindezek alapján pedig levonta a következtetést: a magyar középkorban két királyi tanács létezett. A szűkebb tanács, amellyel nem sokat foglalkozott, végezte a napi ügyeket, volt azonban egy tágabb tanács is, amelynek ülésein valamennyi nagybirtokos, azaz a prelátusok és a bárók jogosultak voltak részt venni, és amely vagy királyi meghívásra, vagy pedig alkalomadtán, az udvarban tartózkodó nagyurakból állva szinte spontánul jött össze.⁴⁵

Schiller logikusan felépített, gazdag forrásanyagot tartalmazó műve néhány évtizedre kiszorította a tudománytörténetből az egyetlen tanács elméletét, amihez hozzájárult, hogy a korszak nagy hatású jogtörténeti tankönyve, Timon Ákos műve propagálta tételét. Timon nagyobb tanácsot állított szembe a számban kisebb, vagy állandó tanácssal. Megállapította a nagyobb tanács rokonságát az angol magnum

⁴²Acta Tomiciana III. k. 297. Az idézet uo. 304.: nec in curia diu perseverare honesta occasione hactenus potui, cum nec officium habeam, cuius gratia illic commorari debeam, nec Maiestas regia me saltem verbo retinere curavit, ut penes Maiestatem suam manerem.

⁴³Uo. 305.

⁴⁴A régebbi irodalmat idézi Schiller i.m. 33–36, 43. 15. j. – Szilágyi i.m. 66. 106. j. Mivel e két munka – egymástól ugyan eltérően – taglalja a kérdést, elődjeikre fölösleges hivatkozni.

⁴⁵Schiller i.m. 19–166, különösen 157–158.

concilium-mal, azaz a parlamenti lordok házával.⁴⁶ A kettős tanács elméletét talán a legvilágosabban Kérészy Zoltán jogászprofesszor fejtette ki 1925-ben. Szerinte: „az előkelőség, amely a nagyobb tanácsban való részvétel útján kifejezésre jut, a földbirtokon nyugodott.” Van egy állandó, vagy tulajdonképpeni tanács, és van egy nagyobb, vagy tágabb, vagy teljes tanács, amely királyi felhívásra időről időre gyűlik össze. Ebből alakul ki majd később az országgyűlés felső táblája.⁴⁷

1930-ban tette közzé egy fiatal kutató, Szilágyi Loránd doktori disszertációját a királyi tanács szerepéről az államkormányzatban 1458–1526 közt. Hans Spangenberg 1928-ban megjelent tanulmányát vette mintául, aki a kancelláriai jegyzetek kormányzat-történeti forrás jellegéről írt.⁴⁸ Szilágyi úgy találta, hogy a kancelláriai jegyzetekben feltüntetett referensek (ad relationem N. N.) adták elő az ügyet a királyi tanácsban, és így listájuk alapján megállapítható a tanács összetétele. A referensek listájában csaknem kivétel nélkül ugyanazokat a főméltóságokat, a főtisztviségeket betöltőket lehet főpapokon kívül megtalálni: zömében azokat, akik az oklevelek méltóságsorában szerepelnek (tehát az „ország igazi báróit”). Így tehát csak egy egységes tanács volt, és ezért élesen kritizálja Schillert. Különösen erősen utasítja vissza Schiller téziséát a (tágabb) királyi tanács véletlen, alkalmasszerű összejövételéről. Ha ez így lenne, „igen hátramaradottnak tűnhetné fel az egész magyar kormányzat” – írja Szilágyi.⁴⁹ Még két megállapítását kell Szilágyinak idéznünk, 1464-ig (Mátyás koronázásáig) a tanácsban kívül álló személyek is lehettek referensek, később csak tanácsos, vagy cubicularius lehetett, akár Miksa császárnál.⁵⁰ Szilágyi másik tétele különösen hatásos volt. A referensek listájának összeállításából kiderült, hogy a „territoriális ügyvitel” (azaz a bárói megyeispánok referenssége) csökkent a „hivatali” és főként a „kancelláriai” (azaz a kancelláriai titkárok) referensséggel szemben. „Igen valószínű, hogy a kancellária az általa intézett ügyek egy részében nem is fordult a tanácshoz, hanem bizonyos általánosságban megadott elvek szerint – önállóan járt el.” Az is kiderül, hogy a nádor és az országbíró szinte eltűnik a referensek közül.⁵¹

Szilágyi munkája jóval nagyobb forrásanyag alapján, 666 oklevél referenseit feldolgozva számszerű adatai megdönthetetlen alapnak látszottak, így elsősorban hármass vonatkozásban hatott. Mindenki elfogadta az egységes tanács tételét, és az a pre-koncepció, amely a referenseket a tanácstagokkal azonosította is, szinte általánosan elterjedt. Végül a hivatali apparátusnak a tanáccsal szembeni túlsúlya is sokak előtt elfogadhatónak tűnt. Ennek ellenére többen nem tudták magukat Schiller adatai súlya alól sem kivonni, úgyhogy végül is a két ellentétes elméletnek egy különös összeötvözése

⁴⁶ *Timon Ákos*, Magyar alkotmány- és jogtörténet, Bp. 1919⁶, 652–656, 673–681. Egyébként Angliában is megvolt a „continual council” mellett a ritkábban összejövő „great council”. Vö. *J. L. Kirby*, Councils et councillors of Henry IV. 1399–1413, Transactions of the Royal Historical Society, Fifth series, vol. 14, London 1964, 36.: „The great council may be regarded either as an enlarged council or as an informal parliament.”

⁴⁷ *Kérészy Zoltán*, A magyar rendi országgyűlés két táblájának kialakulása, Bp. 1925, 15–21.

⁴⁸ *Hans Spangenberg*, Die Kanzleivermerke als Quelle verwaltungsgeschichtlicher Forschung, Archiv für Urkundenforschung 10 (1928) 469–525. – *Szilágyi i.m.*

⁴⁹ *Szilágyi i.m.* 38–40, 66. o. 106. j. (Az idézet innen.)

⁵⁰ Uo. 35.

⁵¹ Uo. 34–60. Az idézet: 60.

jött létre. Mályusz Elemér a negyvenes évek elején a tanácsot saját szavai szerint is Schiller Bódog alapján írta le: azaz a tanácsban minden nagybirtokos részt vehetett, viszont elvetette a kettős tanács elméletét, a referenseket pedig a tanácstagokkal azonosította.⁵² Eckhart Ferenc jogtörténeti tankönyve hasonló álláspontot foglal el. A kettős tanácsnak „sem szervezeti, sem hatásköri alapja nincsen”. Ezzel szemben elismeri, hogy a tanácsban a nagybirtokosok alkalomszerűen gyűltek össze, a referens kérdést azonban Szilágyi alapján tárgyalja.⁵³

Még számos munkát idézhetnék, most azonban inkább a Szilágyi-féle tézisekkel szembeni megnyilatkozásokra térek rá. Szentpétery Imre – különben Szilágyi Loránd tanára – néhány évvel tanítványa doktorátusa után maga is foglalkozott a kancelláriai jegyzetekkel, de egy századdal korábbi időt tárgyalva. Nyíltan kimondta az általános szabályt, „hogy a »relatio« az okleveleken a kancellária számára az oklevéladásra vonatkozó parancs közvetítését jelenti. A relatorként megnevezett személy ugyan az oklevél tárgyául szolgáló ügy egész lebonyolítását intézte, tehát rendszerint a királynak is ő referálta az ügyet”.⁵⁴ Ez óvatos fogalmazás volt, mindenesetre óvatosabb Szilágyiéénál. De maga Spangenberg sem fogalmazott annyira egyértelműen, mint magyar követője. A referensek szerint „majdnem szabályszerűen” udvari tisztviselők és tanácstagok voltak, sőt később arra is utal, hogy relatio-t tenni nem volt egy bizonyos személyi kör joga. A lényeg nem jogi, hanem bizalmi viszony. Így mindig lehettek nem a tanácshoz tartozók referensek.⁵⁵

Magam már 1964-ben és azóta is elsősorban a relatorok tanácstagságával szembeni aggályokból kiindulva kerültem szembe a Szilágyi-féle tételekkel, és egyre inkább Schiller igazát fogadtam el.⁵⁶ Újabban Engel Pál az általam tárgyalt megelőző korszakkal foglalkozva cáfolja a referenseknek (relatoroknak) a királyi tanács tagjaival való azonosítását. Ezek a bárókból, továbbá az udvari lovagokból és ifjakból kerültek ki.⁵⁷ Vitatkozik azonban Schillerrel is. Elsősorban azzal nem ért egyet, „hogy a királyi tanács báróin az ország nagybirtokos urait kell értenünk”, és hogy „a királyi tanács nem egyéb, mint az ország főpapjainak és mindenkori nagybirtokosainak spontán, alkalmi gyűlékezete”.⁵⁸ Azt azonban elismeri, hogy Schillert a későközépkori adatok vezették félre, és így a 15. század viharos közepére és a Jagelló-korra érvényesek tételei.⁵⁹

⁵² *Mályusz Elemér*, A magyar társadalom a Hunyadiak korában. A hűbériség és a rendiség problémái, Mátyás király emlékkönyv, I. k. Bp. é.n. 332–334, 417. 70. j.

⁵³ *Eckhart Ferenc*, Magyar alkotmány- és jogtörténet, Bp. 1946, 96–102. Az idézet: 99.

⁵⁴ *Szentpétery Imre*, A kancelláriai jegyzetek Anjou-kori okleveles gyakorlatunkban, Károlyi Árpád Emlékkönyv Bp. 1933, 476–477.

⁵⁵ *Spangenberg* i.m. 470, 497–498.

⁵⁶ *Kubinyi András*, A budai vár udvarbírói hivatala (1458–1541), LK 35 (1964) 73. o. 35. j. – *Uő*, A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején i.m. 71. 50. j., 73. 62. j.

⁵⁷ *Engel*, Nagy Lajos i.m. 400. – Itt jegyzem meg, hogy Bónis, úgy látszik, elfogadja a referensek feladatköréről az oklevéladó parancs közvetítését, de azt is állítja, hogy ez a királyi tanács körére korlátozódott. Szerinte ez „az egységes rendi vezetés biztosítására szolgált”. *Bónis György*, A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon, Bp. 1971, 224.

⁵⁸ *Engel*, Nagy Lajos i.m. 395–399. Az idézet: 396.

⁵⁹ *Uo.* 399.

Magam Szilágyi nézeteivel szemben Szentpétery nyomán abból indultam ki, hogy a referensek feladata az oklevéladási parancsok kézbesítése volt, nevük feltüntetésével pedig a kancellária önmagát igazolta, hogy nem saját szakállára foglalta írásba az oklevelet. Külföldön is ez volt a helyzet.⁶⁰ A dolognak a lényege a bizalom volt: a referensben meg kellett bízni mind a királynak, mind pedig a kancelláriának. Ezért találunk a király nagyúri bizalmasai és hivatalnokai mellett udvari lovagokat, familiárisokat, kamarásokat a relatíot tevők között. Azt is tudjuk, hogy a kancelláriai jegyzeteket maga a hivatal vezetője (rendszerint a kancellár) vezette rá saját kezűleg az oklevélre, és ezzel fedezte magát az oklevél megpecsételéért. Ha az oklevéladási parancs nem közvetve érkezett, akkor a kancellár (vagy aki őt esetleges távollétében helyettesítette) a „*commissio propria domini regis*” jegyzetet írta rá az oklevélre, hiszen ő felelt a királynak azért, hogy valóban a „király úr saját parancsára” cselekedett.⁶¹

Ebből következőleg módszertani szempontból problematikusnak éreztem, hogy Szilágyi csupán a relatios jegyzetekkel foglalkozott, a commissiosokkal pedig nem. Az oklevelek döntő többségén ugyanis commissios jegyzeteket találunk. Még nem teljesen lezárt kutatásaimból egyelőre a következő kép bontakozik ki. A városok számára kiadott (és a többi oklevélnyerőhöz képest jóval nagyobb számarányú és többségében kormányzati tárgyú) oklevelek közül Mátyás 2%-ot maga írt alá (akkor nem kellett kancelláriai jegyzet), 86%-a commissios és 12% relatios jegyzetet visel. A három csoport az egyháziaknak és a többi világinak kiadott oklevélnél: 1%, 74%, 25%. II. Ulászló idején a városoknak kiadott oklevelek 4%-a saját kezű királyi aláírású, 85% commissios és 11% relatios. A többi oklevélnyerőnél a három csoport: 8%, 56%, 36%.⁶² Ez azt jelenti, hogy kormányzati ügyekben alig alkalmaztak referenseket, de a többi oklevélnek is legfeljebb egy negyedét – egy harmadát közvetítette egy referens a kancellária felé. Feltűnő az is, hogy „ad relationem NN” csak jelentéktelenebb, szinte rutin jellegű ügyekben állított ki általában oklevelet a kancellária. Ha a referensekből kellene a tanácsot rekonstruálni, ahogy azt Szilágyi gondolta, akkor szinte arra kellene következtetni, hogy egyrészt az ügyek nagy része kikerülte a tanácsot, másrészt annak jelentősége, befolyása minimális lehetett. Ebben az esetben viszont a tanácsban Szilágyi által érzékeltetett változások (pl. a főurak kiszorulása) semmitmondóak. Akkor viszont a fontos döntések máshol, nem pedig a tanácsban történtek.

Arra valóban van konkrét és hiteles adatunk, hogy a relatios oklevelek (legalábbis többségben) nem kerültek a tanács elé. 1518 Szent György napján utoljára hoztak a

⁶⁰ Ld. fenn, 48, 54, 56. j. Az újabb irodalomból: *Georges Tessier*, *Diplomatique royale française*, Paris 1962, 281–285.

⁶¹ A jegyzetek írása egy-egy kancellár hivatali idejében túlnyomó többségben azonos kéztől ered, míg az okleveleken számos kéz írása ismerhető fel. A kancellár kezére utaló, és a commissios jegyzetek esetében a kancellár oklevéladó parancsát bizonyító adatok is maradtak fenn. Az utóbbira: *Szilágyi* i.m. 29. 12. j. Az előbbivel kapcsolatban: a budai káptalan 1539-ben II. Lajos egy 1520-as oklevelét így írja le: *sigillo suo secreto ab intra in margine consignatas ac per manus domini cancellarii sui super scripturas donationales hec consignatura, videlicet commissio propria domini regis in scriptis partim apparebant, partim vero mures corrose extiterant*. DL. 89145. (Egerek már akkor is megrágták az okleveleket!)

⁶² *Kubinyi András*, *Társadalmi változások, gazdasági élet és államkormányzat Magyarországon 1458–1526*, Tézisekbe foglalt tudományos munkásság a MTA Kézirattárában, Bp. 1985. 24.

prelátusok és a bárók a köznemesek nélkül törvényt. A 19.t.c.-ben megtiltják, hogy a titkárok és egyéb referendáriusok a királyhoz benyújtott kérvényekre a relatiokat mint eddig a tanácson kívül „privatim” állítsák ki.⁶³ Ez különben egybevág Szilágyinak a már fent idézett nézetével, hogy a kancelláriai titkárok az ügyek egy részében nem fordultak a tanácshoz.⁶⁴ Szilágyi saját adatai alapján megállapítható, hogy 1458–1526 között a relatio oklevelek 47,4%-a tartozott a „kancelláriai ügyvitelhez”, azaz a titkárok relatiojára állíttatott ki. Mivel Mátyás első 13 évében gyakorlatilag hiányzik a titkári relatio, 1471-től számítva a „kancelláriai ügyvitel” aránya már 60,1%.⁶⁵ Ezzel Szilágyi ellentmondásba keveredik magával, hiszen ha a titkári relatiók nem kerülnek a tanács elé, akkor még a relatio oklevelek nagy része sem igazolja a tanács tevékenységét.

Valószínűnek látszik viszont, hogy korunkban a relatio oklevelek nagy része, a titkárok referensségét bizonyítóknak pedig a zöme, kérvényekre lett kiállítva. A kérvények ügyintézését pedig épp Szilágyi Loránd egyik tanulmányából ismerjük, aki számos kérvényt, a kérvények alapján kiadott és azzal általában egyező oklevelet dolgozott fel, és részben közölt is. Adatait ugyan lehetne bővíteni,⁶⁶ de ez nem változtatna az eredményeken. A kérvények aljára valaki ráírta azt, hogy a kérést a király engedélyezte és mikor. A fennmaradt példákban ez lehetett maga a király, a kincstartó, de többnyire egy titkár. Az aláíró neve került aztán a relatio jegyzetbe. Ebből több is következik. A commissio jegyzetek éppúgy takarhatják a király valóban saját intézkedését, mint a nevében eljáró kancellárét. Bizonyos esetekben pedig a király valamely megbízottja járhat el az uralkodó nevében, pl. pénzügyi kívánság esetében a kincstartó, többségében pedig valamelyik titkár. Bár a király jóváhagyására utal a kérvényre rávezetett szöveg, valószínű a francia analógia alapján, hogy a relatio szerzője állandó vagy időleges királyi felhatalmazás alapján jogosult volt bizonyos ügyekben a királlyal való konzultáció nélkül oklevéladási parancsot adni a kancelláriának.⁶⁷ Ennek lehetett következménye az, amire az 1518. évi Szent György-napi dekrétum 19. cikkelye is utal, hogy így egymással ellentétes értelmű okleveleket is bocsátottak ki.

Azt mondhatnánk tehát, hogy legalábbis Mátyás uralkodásának második felétől kezdve a referensek (egyik ?) fő feladata a kérvények ügyintézése lett, ezt pedig a tanácstól függetlenül végezték. Lehet azonban, hogy még a kérvényeknek többségét sem ők intézték el, hanem a commissio jegyzetek mögött egymástól egyelőre meg nem különböztethetően a király és kancellárja. (A kérvények ügyintézői közti belső arányt azért sem tudjuk meghatározni, hiszen a commissio oklevelek között kell keresnünk a kérvénymentes, királyi „motu proprio” intézkedéseket, beleértve a teljes államkor-

⁶³ *Kovachich*, Supplementum i.m. II. k. 413.

⁶⁴ Ld. fenn, 51. j.

⁶⁵ A *Szilágyi* i.m. 60. oldalán olvasható táblázat és a 78. 323. j.-ben közölt adatok alapján.

⁶⁶ *Szilágyi Loránd*, Írásbeli supplicatiók a középkori magyar administrációban, LK 10 (1932) 157–156. – Néhány pótlás. 1514. A kérvényen Szalkai László titkár elintéző szövege, a kiállított oklevélén ő a referens. Dl. 82397–82398. – 1525. A kérvényt Brodarics István titkár intézi el, a királyi oklevélén az ő neve olvasható referensként. Df. 260226–260227. – 1525. Csak a supplicatio marad fenn, rajta Budai László titkár intézkedése olvasható. Df. 201626.

⁶⁷ *Tessier* i.m. 282.: „Dans la réalité, l'auteur de la *relatio* jouit d'une délégation permanente ou temporaire qui lui permet de donner des ordres à la chancellerie sans avoir à consulter le roi dans chaque cas particulier.”

mányzatot.) Mindössze a commissios oklevelek egy csekély hányada, a „commissio propria domini regis in consilio”⁶⁸ (és ehhez hasonló jegyzetek)⁶⁹ igazolnák – a kancellária jegyzet oldaláról – a tanács szerepét.

Bár a commissios oklevelek egy meg nem állapítható hányada a kancellár ügyintézését mutatja, mégsem állíthatjuk azt, hogy a tanács kormányzati szerepének jó részét a kancellária vette át, legalábbis a kérvények esetében. A titkárok ugyanis a közhiedelemtől eltérően nem a kancellária hivatalnokai voltak (noha időnként besegíthettek munkájába). Sohasem nevezik őket kancelláriai, hanem királyi titkároknak, teljes címük pedig „secretarius et consiliarius domini regis (vagy regiae maiestatis)” volt.⁷⁰ Az egyik titkár volt a gyűrűspecst őre⁷¹, és mint ilyen nemhogy nem tartozott a kancellár alá, hanem időnként a király általa akarta kijátszani a kancellárt.⁷² A magyar királyi titkárok szerepe és feladatköre legjobban még az angolokéra hasonlított.⁷³ A titkárok száma egyre nőtt, II. Lajos alatt már tíznél többen vannak.⁷⁴ Mintegy a tanácstól független, önálló tanácsot képeznek, noha maguk tagjai a hivatalos tanácsnak is. Ez azonban már túlmutat az általam most tárgyalt koron.

Szilágyi a relatiók alapján tehát nem tudhatta a tanács szerepét tisztázni, mindössze az derült ki, hogy a kérvények ügyintézése – azaz általában egy rutin jellegű ügy – „hivatalból” nem került a tanács elé. Így érthető a nagyurak fokozatos kiszorulása, rutin ügyek adminisztratív kezelése az esetek többségében már nem illett pl. a nádor méltóságához. Ennek ellenére egyáltalán nem biztos, hogy ezeknek az ügyeknek egy része nem fordult meg a tanácsban. Nem véletlen ugyanis, hogy számos olyan oklevélben, amelyben kérvény előzményre következethetünk, megtaláljuk a már fenn idézett „de consilio prelatorum et baronum” formulát,⁷⁵ másokban viszont nem. Valószínű, hogy az ügyintézőtől függött, hogy bevitte-e az ügyet a tanácsba, vagy sem. A kancelláriát csak az érdekelte, hogy kitől kapta a parancsot. Úgy látszik tehát, hogy a relatiós jegyzeteknek a tanács története szempontjából nincs nagy jelentősége, és máshol kell keresnünk az

⁶⁸ Ld. fenn, 8. j.

⁶⁹ Pl.: ex deliberatione consiliariorum regie Maiestatis, Dl. 17027.

⁷⁰ *Kubinyi*, A magyar állam i.m. 72.

⁷¹ *Szilágyi*, Kancellária i.m. 28. – Mátyás alatt talán inkább a királyi kisebb titkospecsétet kezelte, *Kumorovitz L. Bernát*, Mátyás király pecsétjei, Turul 46 (1932) 13.

⁷² Szalkai kancellár 1523-ban Szydowiecki lengyel kancellár segítségével el akarta érni, hogy „Maiestas sua non utatur sigillo parvo annulari, nisi ad res parvas et secretas. Que scilicet damnum afferre Maiestati sue non poterant”. Szydowiecki jelentése az 1523-as magyar–oszlák csúcstalálkozóáról. MTA Kézirattára, Másolatok. Orosz–lengyel levéltárak. 215.

⁷³ A titkár Németországban is consiliarius et secretarius, az uralkodó többnyire előkelő bizalmasa volt. *Andreas Kraus*, Secretarius und Sekretariat. Der Ursprung der Institution des Staatssekretariats und ihr Einfluss auf die Entwicklung moderner Regierungsformen in Europa, Römische Quartalschrift 35 (1960) 51–52. Angliában a kancellár kezében levő nagypecséttel szemben kisebb pecsétet alkalmaztak. Ezekhez kapcsolódtak a consiliarius et secretarius-ok, akik nem voltak alávetve a kancelláriának. Uo. 54–58. A francia titkárok alacsonyabb rangúak voltak, és a kancelláriához tartoztak. Uo. 60. Kraus munkájában más országokban is foglalkozik a titkárokkal – a magyar viszonyokat nem ismeri –, de ezek idézése szükségtelen. Azt is meg kell jegyezni, hogy már II. Ulászló, de főként II. Lajos alatt a titkárok száma megnő (*Kubinyi*, A magyar állam i.m. 72.), és ez változtat a helyzeten. A titkár kérdést újra kellene feldolgozni.

⁷⁴ Ld. az előző j.-t, és *Bónis*, Jogtudó értelmiségi i.m. 315–325.

⁷⁵ Ld. fenn, 10. j.

adatokat, és más módszert kell alkalmazni, ha többet akarunk megtudni róla. A tanács tagjait megismerve újra elő kell majd vennünk a kancelláriai jegyzetek problémáját.

A tanács kormányzattörténeti jelentőségét ugyanis semmi esetre sem tagadhatjuk. A Schiller könyvében összegyűjtött anyag ezt tökéletesen bizonyítja. Schiller különben még egy fontos lépést tett a kérdés megválaszolása felé: igyekezett összegyűjteni azokat az adatokat, amelyek a tanács személyi összetételét mutatják be.⁷⁶ Sajnos, ezt nem aknázták ki, és jóval több adatra lett volna szükség ahhoz, hogy pontosabban lássunk. A „szűkebb és tágabb” tanács elméletével szemben is merültek fel jogos kifogások, mint fenn láttuk, úgyhogy – függetlenül minden érdemtől – Schiller munkáját éppúgy nem lehet alapul venni, mint Szilágyiét.

Mielőtt munkám lényegéhez fognék, egy kérdést mégis tisztáznunk kell. Valóban hibás a Knauz–Schiller–Kérészy-elmélet a kettős tanácsról, vagy pedig meghatározható egy ilyen kettős intézmény. Ha igen, akkor ebből kell kiindulni, ha nem, akkor más útra kell lépni. Úgy látom, hogy annak ellenére, hogy a tanácsot – mint e tanulmány elején is bemutatam – egységes intézménynek – még ha különböző elnevezésekkel is – mutatják forrásaink, maradt fenn több adat, amelyekből kevesebb közvetlenül, több közvetve mégis a kettős tanács koncepcióját igazolják.

Az alábbiakban időrendben haladván mutatom be ezeket az adatokat, ill. adattípusokat. Schiller maga egy-egy adatot mutat be a 14., ill. a 15. század közepéről, amelyek a „teljes tanácsot” mutatják. (Totum, ill. totale consilium.)⁷⁷ Amennyiben van „teljes” tanács, akkor következtetni lehet részleges tanácsra. (Itt természetesen a „praelati et barones” szinonimával jelzett tanácsra gondolok, és ezen belül egy szűkebb és egy tágabb testületre, nem pedig arra, amit Mátyusz Zsigmond uralkodása idejére jelzett, „hogy magában a tanácsban a király személye körül kezdett egy olyan kis csoport kialakulni, amelynek tagjai nem nagyurak, hanem kormányzati szakemberek és diplomata.”⁷⁸ Bár elsősorban bárói tanácstagokkal foglalkozik ez a tanulmány, később a „szakemberekről” is szó lesz.)

Mátyás trónraléptét közvetlenül megelőzve született már egy tervezet, amely kettős tanácsot írt elő. Az 1454-es országgyűlésre készült királyi proposíciók kérték a magyar „uraktól”, hogy válasszanak maguk közül néhány tanácsost a király mellé (aki gyakran külföldön van), valamint nagyobb számban más tanácsosokat, akik Magyarországon maradnak, és akikhez a király is fordulhat, és akik jogosultak az „egész ország” nevében dönteni.⁷⁹ Bár ebben az esetben a király távolléte motiválta a kettős tanácsot, a nagyobb létszámúnak a hatásköre is nagyobb volt. Ez mindenesetre azt mutatja, hogy egy szűkebb, állandó, a királyt követő, valamint egy másik, szélesebb körű, csak fontosabb ügyekben összeülő, adott esetekben az országgyűlést pótló, nagyobb hatáskörű tanácsra gondoltak.

Mátyás korából két típusjellegű adat enged kettős tanácsra következtetni. 1461. szeptember 27-én Mátyás úgy látta főpapjaival és báróival, hogy olyan ügyek merültek fel,

⁷⁶ Schiller i.m. 30. 20. j. – Mintaként különben felhasználhatók az angol tanáccsal foglalkozó munkák, amelyek szintén a tanács tagok névsorát is elemzik, pl. Kirby i.m. 35–65. – J. R. Lander, Crown and Nobility 1450–1509, London 1976, 171–219, 309–320.

⁷⁷ Schiller i.m. 147. 22. j.

⁷⁸ Mátyusz Elemér, A magyar rendi állam Hunyadi korában, Századok 91 (1957) 575–576.

⁷⁹ Decreta regni Hungariae i.m. 432–433. – Mátyusz, A magyar rendi állam i.m. 99.

amelyeket valamennyi prelátus és báró tanácsa nélkül nem intézhet el, ezért november 5-re valamennyi főpapot és bárót összehívta Budára.⁸⁰ Azaz: egy fontos ügyben a prelátusok és bárók úgy döntenek, hogy valamennyi prelátus és báró összejövetele határozzon. Ha behelyettesítjük a szinonímát, akkor ez úgy szól, hogy a királyi tanács arról dönt, hogy a királyi tanács teljes létszámban összeülve határozzon. 1478. július 21-én Olmützben a király kíséretében levő és név szerint felsorolt főpapok és főurak az ország többi prelátusa és bárója felhatalmazása alapján erősítették meg a cseh békét.⁸¹ Nyilvánvaló, hogy az uralkodót Morvaországba követő urak alkották azt a tanácsot, amely végül is a béke ügyében döntött, és a csehekkel való tárgyalásban részt vett. Ők azonban a többi főpap és báró meghatalmazottaként jártak el, legalábbis elvileg.

Hasonló adatokat idézhetünk a Jagelló-korból is. Egy bizonyos ügyben a döntést II. Ulászló tanácsára ruházta, mint akik a távollévő prelátusokat és bárókat „reprezentálják”. Az oklevelet a határozatról a megjelent főpapok és főurak magukat név szerint megnevezve adták ki.⁸² Itt is ugyanazt látjuk, mint az előző esetben: a király környezetében levő főpapok és bárók ugyan hozhatnak döntést, de ezzel a távollévők képviselésében, azok helyett járnak el. Idéztem már Frangepán érsek levelét, amelyből szintén lehet kettős tanácsra következtetni.⁸³ Utolsó adatunk bizonyítja a legpregnánssabban a kettős tanács létét. Erről Lorenz Saurer alsó-ausztriai „Vizedom” (pénzügyi főtisztviselő) és egyben a tartományi kormány tagja értesít bennünket Miksa császárhoz intézett 1514. szeptember 5-én kelt jelentésében. Megjegyzem, hogy Saurer volt illetékes a császár keleti politikájának intézésére.⁸⁴ A Vizedommal ugyanis, amint Bécsbe érkezett, azonnal összejött Brandenburgi György örgróf, Saurer pedig a beszélgetésről nyomban részletesen beszámolt a császárnak. Ebből megtudjuk, hogy korábban II. Ulászló egy nagy tanácsot (ainen grosen Ratt) tartott, most azonban nem egész, hanem részleges tanácsot tart.⁸⁵ Tehát Brandenburgi György, aki maga is tagja volt a magyar királyi tanácsnak (ld. a függelék), megkülönböztetett egymástól egy nagy vagy egész és egy részleges tanácsot.

Nos, adataink azt mutatják, hogy meg kell különböztetni egymástól a király környezetében rendszeresen megjelenő főpapokat és főurakat az ország valamennyi

⁸⁰ „...visum est nobis ac prelatis et baronibus nostris in presenciarum nobiscum constitutis... sine communi omnium prelatorum et baronum nostrorum consilio in quam finalem conclusionem rationabiliter non esse deveniendum. Ut igitur res tam magni momenti, que omnes communiter concernunt gravissimo omnium iudicio tractentur, omnes et singulos prelatos et barones nostros ad festum beati Emerici ducis... in civitatem nostram Budensem decrevimus esse vocandos et vocavimus”. ...itt majd „communi cum voto” döntenek. Zichy Okmánytár X. k. 178–179.

⁸¹ „Prelati et Barones Regni Hungarie, pleno et sufficienti mandato ceterorum Dominorum Prelatorum et Baronum Regni prefati fratrum nostrorum suffulti.” *Teleki József*, Hunyadiak kora Magyarországon, XII. k. Pest 1857, 99. A megjelentekre ld. a Függelék. (M. 23.)

⁸² A király „nobis ut consiliariis et ut prelatis et baronibus absentesque dominos prelatos et barones totius regni Maiestatis sue fideles representantibus comisit”. DL. 23067.

⁸³ Ld. fenn, 42. j. – Tágabb tanácsra utal egy jelentés Zyprian von Serntein császári kancellárhoz: „in Hungern ist yecz ein Versammlung der treffenlichsten Personen pey den Khunig.” Wien, HHStA Maximiliana, Kart. 30. fol. 6. 1513. X. 2.

⁸⁴ Az udvari szabóból a császár egyik legfontosabb munkatársává váló Saurer életrajzát ld. *Hermann Wiesflecker*, Kaiser Maximilian I., Bd. V. Wien 1986, 265–270.

⁸⁵ „weiter Sagt er mir das der Kunig jecz nit gannzen Rat Sunder particular Rat halt.” Wien, HHStA Maximiliana, Kart. 32. fol. 18. v. (1514. IX. 5.) A másik adat: uo. fol. 18.

prelatusaitól és báróitól, akik nyilván gyakorlati okokból sem tartózkodhattak mindig a király mellett (nagy számuk és más irányú elfoglaltságaik miatt), sőt a Frangepán adat szerint erre talán nem is volt joguk. Az uralkodó környezetében levő urak azonban a teljes főpapi és bárói kar nevében, helyett és meghatalmazottaként jártak el a tanácsban, ahogy arra az 1493-as oklevélben alkalmazott „repraesentare” ige is bizonyítékként szolgál.⁸⁶ Nagyobb hatáskörrel a szélesebb összetételű testület rendelkezett, ezért volt szükség fontosabb esetekben valamennyi főpapot és bárót összehívni. Talán nem is annyira a nagyobb és a szűkebb tanácsot kellene egymástól megkülönböztetni, hanem az egész, vagy teljes tanácsot a szűkebb, vagy részlegestől. Jogilag, de legalábbis a kortársak tudatában a „szűkebb” tanács nem volt más, mint a teljes tanács tagjaiból álló kisebb létszámú, operatívabb testület, amely kevésbé fontos ügyekben eljárhatott a teljes tanács helyett. Ezért nem különböztetik meg egymástól más névvel a két tanácsot, alapjában véve valóban mindkettőre áll a „prelatusok és bárók” megnevezés.

Az a terminológiai következetesség, ami nem engedi az egyes említéseknél egymástól a két tanácsot megkülönböztetni, nagyon megnehezíti munkánkat, hiszen nyilván nem lényegtelen a történész számára, hogy melyik tanácsban milyen ügyeket tárgyaltak, kik vettek részt, és az sem, hogy valami rendszer alapján, vagy teljesen rendszertelenül, „klubszerűen”, ahogy azt Schiller nyomán eddig általában elképzeltük. Tovább nehezíti a helyzetet, hogy Schiller megkísérelte ugyan egymástól szétválasztani a két tanácsot, de fejtegetései olykor áttekinthetetlenül zavarosak, olykor pedig olyasmit állít, ami tökéletesen helytelen. Így pl. a főpapok és bárók alatt a tágabb királyi tanácsot érti,⁸⁷ így olyan adatokat is idéz a tágabb tanácsra, amelyek pedig a szűkebbre vonatkoznak.

Ilyen megkülönböztetésre pedig szükség van, különben azokból az oklevelekből, amelyekből a tanácsstagok név szerint megismerhetők (összeállításukat és a tagok névsorát ld. az I. függelékben), nehezen tudnánk a tanácsokban való részvétel jogának és módjának meghatározását elvégezni. Bár egy-két esetben lehetséges, hogy alábbi fejtegetéseim egyike-másika vitatható lesz, többségében eléggé világosan különválaszthatók a tanácslisták. A „tágabb tanácshoz” sorolandók először is azok az oklevelek adatai, amelyeket országgyűlések idején adtak ki a maguk nevében a főpapok és a bárók, vagy ahol királyi oklevélben beleegyezésüket tanúsították.⁸⁸ Ugyancsak a szélesebb körű testület tagjait mutatják általában a külföldi államszerződésekhez való hozzájárulások is. Ilyen esetekre is szokták meghívni a főpapokat és bárókat.⁸⁹ Végül idesorolandók azok a tanácskozások, amelyeknek megmaradt a meghívója, vagy ahol az oklevél maga utal a tanácskozásra.⁹⁰

⁸⁶ A reprezentáció kérdésével, jelentőségével az alkotmánytörténeti irodalom részletesen foglalkozik. Magyar viszonylatban (bár az idézett adatot nem ismeri) vö. *Joseph Holub*, *La Représentation politique en Hongrie au Moyen Age*, Études présentées à la Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'États, XVIII. Louvain-Paris 1958, 77–121.

⁸⁷ *Schiller* i.m. 122. 10. j.

⁸⁸ A főpapok és bárók országgyűlés előkészítő szerepét az 1495:25.t.c. is kodifikálta. *Corpus Juris* i.m. 576, 578. Országgyűlésre személyre szóló meghívót kaptak a tanácsstagok. Vö. *Schiller* i.m. 71–85, 167–178. A meghívottak körének jelentőségére: 1486:64.t.c. *Corpus Juris* i.m. 456.

⁸⁹ Vö. *Schiller* i.m. 95–102. Ilyen meghívó pl. 1506. Dl. 82244. (A címzett esküdt ülnök volt.)

⁹⁰ Ld. pl. fenn, 8. j.

A „szűkebb” tanács üléseiről leginkább a külföldi követjelentések utalnak, amikor megmondják, hogy kik voltak azok a tanácsosok, akiknek a jelenlétében tárgyaltak. Szűkebb tanácsülésnek tartjuk az uralkodót külföldre kísérő urak értekezletét, az 1515-ös bécsi kongresszus kivételével, ahol csak az Anna hercegnővel kötött házassági szerződésnél jelenlévőket tartottam „szűkebb” tanácsnak.⁹¹ Szűkebb tanácsüléseken járulhattak hozzá a főurak a királynak valamely lázadóval kötött egyezményéhez is: ezt bizonyítja egyrészt az, hogy ez nemegyszer nem Budán, tehát a király utazása közben történt, másrészt a viszonylag alacsony létszám is. Ilyen oklevelek főként Mátyás uralkodása első éveiből maradtak fenn. Végül szűkebb tanácsnak fogható fel az a bírói tanács is, amely összetételéről oklevél maradt fenn.

A bírói tanács és a királyi tanács azonossága nem egészen egyértelmű. Schiller Bódog a bírói tanácsot a szűkebb tanáccsal azonosította.⁹² Szilágyi, úgy látszik, hogy csak a Mátyás-kori személynöki bíróság tanácsát látta a (saját elmélete szerint relató-rokból álló) királyi tanáccsal azonosnak.⁹³ A bírói tanács (elsősorban persze a személyes jelenlét bíróságánál) és a királyi tanács azonosságát a Zsigmond-korban, úgy látszik, általában senki sem vonja kétségbe.⁹⁴ A probléma nem annyira abban van, hogy a bírói tanácsot a tágabb, vagy a szűkebb tanácshoz kapcsoljuk — úgy vélem, hogy teljesen nyilvánvaló, hogy az utóbbihoz kell kötnünk, hanem az, hogy a bírói tanács nem volt-e önálló, az állandó tanácstól független intézmény. Ez a probléma annál is inkább fennáll, hiszen ebben az időben alakul ki a királyi tábla, amelybe az országgyűlések fizetett főpapi és bárói ülnököket is választanak (eleinte ritkábban, később pedig egyre gyakrabban köznemesi assessorokkal együtt). Már Hajnik Imre is rámutatott azonban, hogy ezáltal nem szűnt meg a királyi tanács bírósági működése.⁹⁵ Mivel a kúriai bíróságokon, azaz a táblán hivatlanul senki sem vehetett részt, a törvényben megszabott méltóságokon (és nyilván a választott ülnökökön) kívül elvileg nem ülhetett más.⁹⁶ Nézetem szerint ez dönti el a kérdést, a tanácstagokat felsoroló ítéletlevelek nem a bírói, hanem a rendes tanács eljárása során keletkeztek. Elsősorban a részt vevő prelátusoknak az ülnöknek választottaknál jóval magasabb száma a döntő. (A számok az I. Függelék számai.) Csak 1492 utáni ítéletleveleket figyelembe véve így keletkeztek az U.9. (országbírói), 10. (szintén), 12. (személynöki), 13. (szintén), 14. (nádori), 15. (szintén), 24. (országbírói) oklevelek. Mindössze kettőben (U.7. és 8.) nincs nagyobb számú prelátus és báró jelen, az U.11. oklevél pedig amúgy is kifejezetten a tanács kiadványa. Adataink egyben azt is

⁹¹ Ld. az I. Függelékben U. 34. alatt. — A bécsi kongresszusra ld. *Hermann i.m.* — *Krysztóf Baczkowski*, *Zjazd wiedeński 1515*, Warszawa 1975. — Előfordulhatott, hogy a szűkebb tanács ilyenkor maga is kettészakadt, néhány tanácsos követte a királyt, a többi máshol együtt maradt. Így pl. az 1467-es moldvai hadjárat alatt állítólag csak a nádor és a váradi püspök követte az uralkodót, míg a tanács többi része: Vitéz és Várdai érsekek, Janus Pannonius püspök, Rozgonyi János és Kanizsai László Váradon maradt. Dl. 59550. Ezt az adatot — mivel a névsor nem feltétlenül teljes — nem használtam fel a tanács statisztikájánál.

⁹² *Schiller i.m.* 36–63.

⁹³ *Szilágyi*, *Kancellária i.m.* 100–101.

⁹⁴ Vö. *Bónis*, *Jogtudó értelmiség i.m.* 135. — *Ladányi i.m.* 279. — *Engel*, *Zsigmond i.m.* 128. 18. j.

⁹⁵ *Hajnik Imre*, *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt*, Bp. 1899, 54–58.

⁹⁶ Vö. pl. 1486:68. és 1492:42.t.c. *Corpus Juris i.m.* 458, 460, 506.

bizonyítják, hogy teljesen függetlenül attól, hogy elvben melyik nagybíró ítélkezett, a tanács összetétele azonos. Az is valószínűvé teszi a bírótársakat felsoroló oklevelekben a bírói tanácsnak a rendes tanáccsal való azonosságát, hogy ezek száma elenyészően csekély a bíróság ülnökeit fel nem sorolókkal szemben. Úgy tűnik, hogy nem annyira az ügy jelentősége, hanem az a tény, hogy az ítélkezés a rendes tanács keretében, vagy pedig a szokott táblai ítélkezés rendjében történt, döntötte el, hogy megnevezték-e a bírótársakat vagy sem.

A fenti szempontok alapján választottam szét az általam ismert tanácstaglistákat. Egy-két esetben a szétválasztás nehezebb volt, de az esetleges hiba nem módosíthatja lényegesen az eredményeket. (Ilyen pl. az U.6. számú lista, amely tartalmazhatta a szűkebb tanács összetételét is.) Végül Mátyás korában 22 szűkebb és 7 tágabb, az interregnum alatt 2 szűkebb és 2 tágabb, II. Ulászló idején 23 szűkebb és 12 tágabb ülés tagnévsorát dolgozhattam fel. Két megjegyzés: az U.33. oklevél esetében nem sikerült valamennyi pecsétet azonosítanom, mégis felhasználtam hiányosan a listát, mert körülötte nincs teljes tanácslistám. Az U.34. számú listában viszont megkülönböztethető a királyt Bécsbe kísérő teljes tanács és azon belül a szűkebb tanács is. Nem dolgoztam viszont fel a tanácstagokat is tartalmazó és a II. Függelékben idézett négy listát, mert vagy pártállást jelölnek, vagy pedig keverednek erősen a tanácshoz nem tartozó egyedekkel.

2. A szűkebb (részleges) és tágabb (teljes) tanácsok ülésein megjelent bárók

Hosszúra nyúlt, de szükséges bevezetésem után végre rátérhetek valódi témámra, a tanácsok bárói összetételének vizsgálatára. Az Interregnum tanácsait nem különböztetem meg külön, hanem Mátyáséval együtt tárgyalom, hiszen még a Mátyás-kori tanácsosok vettek bennük részt.

Elsőnek a szűkebb tanács személyzete kerül sorra, és a Schillerrel szemben újonnan felvetett érv megvizsgálása, lehet-e valami szabályszerűséget találni, vagy pedig valóban a nagybirtokosok szinte klubszerűen, kaszinószerűen akkor jelentek meg, ha arra kedvük tartotta.⁹⁷ Az itt bemutatandó számszerű összefüggések a Függelékek adatain alapulnak, amelyekre csak konkrét esetben, amennyiben szükséges, utalok.

A 22. Mátyás-kori és a két Interregnum-kori szűkebb tanácsban 50 személy mutatható ki összesen 135 alkalommal. 95 alkalommal hivatalban lévő, tehát épp országos bárói tiszteet betöltő egyén (szűkebb) tanácstagságára maradt adat. A volt bárók 31 alkalommal találhatók ebben a testületben, míg olyan egyénre, aki még nem viselt bárói méltóságot, csak 9 alkalommal tudtam adatot találni. A százalékarány: 70, 4, 23 és 6,6%. Kissé módosul a kép, ha megkülönböztetjük az 1471-es Vitéz-féle lázadás előtti és utáni tanácsokat. A Vitéz-összeesküvés bukása előtt 11 tanácsülés összetétele rekonstruálható. Itt 31 személyre maradt adat, és pedig 77 alkalommal. A három csoport 61, 14 és 2, százalékban pedig 79,2, 18,2 és 2,6. 1472-től II. Ulászló bejöveteléig 13 tanácsra maradt adat, amelyeken 24 személy mutatható ki 58 alkalommal. A megoszlás a hivatalban levő

⁹⁷ Ld. fenn, 45, 58–59. j.

bárók, a volt bárók és a még méltóságokat nem viseltek közt: 34, 17, 7. Százalékban: 58,6, 29,3 és 12,1. A II. Ulászló-kori 23 szűkebb tanácsülésen 32 fő mutatható ki, összesen 101 alkalommal. Hivatalban levő báró 74-szer, volt báró 12-szer és még méltóságot nem viselt 15-ször található a tanácsban. Százalékban ez 73,3, 11,9 és 14,8.

A számok sok mindent elárulnak. Így a tanácsüléseken átlag részt vevő bárók számának csökkenését: míg a Vitéz-összeesküvésig átlag 7 fő ült a tanácsban, ez Mátyás uralkodása második felében 4,5-re esett, hogy azután II. Ulászló alatt lényegében megmaradjon: 4,4. (Mátyás alatt 14 volt a maximum és 2 a minimum, II. Ulászló alatt 9 a maximum és 2 a minimum.) Érdekes a bárói méltóságot még nem viselt egyének tanácsülési részvételének egyenletes növekedése a tanácsban. Míg a Vitéz-féle összeesküvésig alig haladta meg számuk a két és fél százalékot, addig II. Ulászló idejében az arányuk majdnem hatszorosára nőtt. Ez azért is érdekes, hiszen ugyanakkor csökkent a szűkebb tanácsban részt vevők köre, és az átlagosan megjelentek száma is. Ami ennél lényegesebb, a báróságot nem viseltek által betöltött tanácsstagi helyek abszolút szám szerint is növekedtek. Személy szerint már nehezebb különválasztani a méltóságot nem viselteket, hiszen később többségük báróként is a tanácsban ült. Mátyás alatt hat személyről van szó, négy lett báró később. II. Ulászló alatt nyolc fő, de közülük öt kapott bárói méltóságot.

A régi, jogi értelemben bárónak tekintendők (a veri regni barones és a volt bárók) domináltak tehát egész korszakunkban a szűkebb tanácsot, a még nem méltóságviselők számuknak növekedése ellenére sem számszerűen, sem számarányban még mindig nem módosították a 14. században kialakult és Zsigmond alatt sem változott állapotot. A király szűkebb tanácsa tehát nem vált a „természetes”, a „név szerinti” bárók, a „mágnások” vagy „úrfiak” gyülekezetévé, legfeljebb csirái mutatkoztak meg egy ilyen fejlődésnek. Lehet, hogy a „homo novus” tanácsstagok egy részét a király azért vonta be a szűkebb tanács munkájába, hogy előkészítse őket későbbi bárói tiszttel betöltésére. Ezért nem látszik indokoltnak Schiller nyomán alkalmoszerű összejövetelekre gondolni. Igaz, Schiller a tágabb tanács esetében beszélt erről, de mivel adatai egy része a szűkebb tanácsra vonatkoznak, ennél a testületnél is kétségbe kell vonni nézetét.

Az is valamiféle szabályszerűséget látszik igazolni, hogy az országos méltóságok közül kik és milyen arányban vettek részt a tanács munkájában. Minden jel arra mutat, hogy általános törvényszerűségek mellett itt is változott korszakunk folyamán a rendszer. Az egész korszak alatt három méltóság szerepel folyamatosan és rendszeresen a szűkebb tanácsban. Az összesen 47 ismert névsorú tanácsülésen a nádor 23-szor volt jelen, és ha figyelembe vesszük, hogy kilenc tanácsülés idején tiszte nem volt betöltve, méltóságának jelentősége még világosabbá válik. Feltűnő viszont az erdélyi vajda jelenlétének nagy aránya, 28 alkalommal igazolhatjuk megjelenését. Csakhogy ennek a magas aránynak értékéből erősen levon az, hogy 14 alkalommal a vajda egyben az országbírói tiszttel függött össze. Egyszer pedig a tárnokmesteri méltóság volt a vajdával összekötve, és ez is jelentheti azt, mint az országbíróság. A vajda gyakori szereplésének értékével szembeni kételyt az is alátámasztja, hogy a szlavón bánnál épp ellentétes képet látunk. Nyolc alkalommal kilenc bán jelent meg a tanácsban. Az utolsó adat az, amikor 1504-ben mindkét bán ott ült (U.25.), ami különben az egyetlen II. Ulászló-kori adat a bánra a szűkebb tanácsban. Csakhogy a két kinevezett bán akkor nem tudta átvenni a bántságot,

egyikük, Both András csak 1506-ban, a másik, Balassa Ferenc pedig egyáltalán nem.⁹⁸ A Mátyás-kori adatok szerint egy-egy tanácsülés Péterváradon (M.10.), ill. Zágrábban (M.24.) volt megtartva. Érthető, hogy a török ellen hadba vonuló király mellett, ill. tartománya központjában a szlavón bán részt vesz az ülésen. Egy ízben a bán Janus Pannonius volt: a pécsi püspök nem bántása, hanem egyházi méltósága révén jelent meg. (M.14.) Az M.18. és 20. számú tanácsuléseken a bán mint királyi kincstartó vett részt, Ernuszt János ugyanis elsősorban az volt. Így tehát a bán jelentéktelen tanácsi szereplése mellett különösnek tűnne a vajdai jelenlét kiemelkedése.

A harmadik állandó szereplő az országbíró. 24-szer ül a tanácsban, ebből 14-szer egyben vajdaként. Valószínűleg jóval magasabb lenne az arány, ha Mátyás első országbírója, az öreg Pálóczi László nem tartózkodott volna szívesebben birtokain. (Csak három szűkebb tanácsulésen vett részt.) A csak országbírói tiszteet betöltő Geréb Péter viszont az idejébe eső összes szűkebb tanácsulésen megjelent.

Említettem már, hogy a korszakon belül változások voltak. Ez megmutatkozott a tárnokmester esetében is. A Vitéz-összeesküvés előtt 11 ülés közül még négyen ott volt, 1472–1490-ig viszont csak egyszer van jelen 13 ülés közül (igaz, az állás többször betöltetlen), hogy a II. Ulászló-kori 23 ülés közül tizen megjelenjen. A legérdekesebb változás azonban az udvari méltóságoknál mutatható ki. A Vitéz-összeesküvésig 26-szor ült udvari méltóság a tanácsban, ami pontosan egyharmada a korszak összes ismert tanácstagj helyeinek. A négy méltóság majdnem egyforma arányban mutatható ki, lovászmesterek voltak a legtöbbször, utána az ajtónállómesterek, de az eltérések minimálisak. 1472–1490 közt már csak háromszor van jelen a lovászmester és kétszer az ajtónállómester, akik mellé még oda kell számítanunk királynéi megfelelőiket is. A Jagelló-korra már csak az ajtónálló-udvarmester és az új kamarásmester mutatható ki az udvari méltóságok közül a szűkebb tanácsban. Az előbbi vesz részt valamennyi báró közül a legtöbbször az üléseken, 16-on, azaz az ülések, 66,7%-án, míg az utóbbi ötször. Együttvéve az egész 1458-tól 1516-ig terjedő kort, az ajtónállómester 24-szer található a tanácsban. Úgy látszik tehát, hogy az udvari méltóságok pusztá címmé válása⁹⁹ Mátyás alatt kezdődik, és talán ezzel magyarázható a bárónak számító lovászmester mellett egy nem bárói másik lovászmester megjelenése a Jagelló-korban. (Ld. az V. Függelékben Kolonith Miklósról mondottakat.) Valódi hatalom az ajtónállómesternek, mint udvarmesternek és a kamarásmesternek maradt.¹⁰⁰ A „címzetes” méltóságokat viszont kihagyták a szűkebb tanácsból. (A tágabban persze megmaradtak.) A többi bárói méltóság csak ritkán volt képviselve a szűkebb tanácsban.

Egyébként valószínű, hogy a nádoron, országbírón, tárnokmesteren és udvarmesteren (esetleg még a vajdán) kívül nem annyira a betöltött funkció, hanem a személy iránti királyi bizalom döntötte el, hogy az országos bárók és báróviselt egyének (és olykor

⁹⁸ Vö. *Margalits Ede*, Horvát történelmi repertórium, II. k. Bp. 1902, 486–487.

⁹⁹ *Fügedi*, Uram, királyom. . . i.m. 160. úgy látszik, hogy helyesen látja az udvari méltóságok jelentéktelenségét, de ez csak Mátyás uralkodása második felétől áll, és nem vonatkozik az udvarmesterre.

¹⁰⁰ A kamarásmester és udvarmester tiszteinek jelentőségét jól mutatja az a reformjavaslat, amelyet Szidlowiecki lengyel kancellár nyújtott be II. Lajosnak 1523-ban az osztrák követtel és Brandenburgi Györggyel közösen. Szidlowiecki i.m. 211–217. Előkészítésében a jelek szerint rajtuk kívül részt vett Szalkai kancellár, Bornemissza budai várnagy és Korlátkövi Péter főudvarmester.

homo novusok) közül kit bocsásson be az uralkodó tanácsába. Megint csak különbségeket lehet korszakonként kimutatni. Ha azt nézzük, hogy egy ismert tanácsstag hány ülésen vett részt, eltérés van Mátyás és Ulászló közt. Az előbbi uralkodása alatt az átlag 2,7, az utóbbinál 3,2. Az átlag oka egészen konkrétan mutatkozik meg, ha egyedenként vizsgáljuk a tanácsstagokat. Mátyás idején tíznél többször hárman találhatók a tanácsban összesen 34 alkalommal. (25,2%, ezek: Ország Mihály, Szapolyai Imre és Bátori István voltak). 5–9 között ugyancsak három személy található 17 alkalommal. (12,6%, ezek Bodó Gáspár, Rozgonyi János, Marcali László.) 3–4 alkalommal 14 személyt találunk összesen 47-szer. (34,8%.) Kétszer heten (10,4) és egyszer 23-an (17%) mutathatók ki a tanácsban. II. Ulászló idején tíz felett mindössze Geréb Péter található, aki 12-szer ült a tanácsban. (11,9%). 5–9 között viszont hét személy mutatható ki a tanácsban 50 alkalommal. (49,5%, ezek – a legtöbből lefelé haladva –: Losonci László, Buzlai Mózes, Szapolyai István, Bátori István, Szentgyörgyi Péter, Drágfi Bertalan, Somi Józsa. (3–4 alkalommal összesen 14-szer négy fő (13,9%), kétszer öten (9,9%), egyszer tizenöten (14,8%) találhatók listáinkon.

Mindkét király idejében a szűkebb tanács tagjai közül kb. 3/5 az ismert tanácsüléseken csak egy-két alkalommal vett részt. Mindkét uralkodó idején található egy szűkebb mag legalább öt tanácsülési részvétellel, Mátyás idején a tanácsági helyeknek 37,8, II. Ulászló alatt pedig 61,4%-át ez a mag foglalja el. Nos, adataink hiányosak, az azonban a legalább három alkalommal tanácstagként szereplők esetében mindkét uralkodó esetében nyilvánvaló, hogy egy-két ülés kivételével egymást követő üléseken vesznek részt, utána pedig hiányoznak, még akkor is, ha egyébként életben maradtak. Ritka az olyan eset, mint Bodó Gáspáré, aki majdnem húsz évi kihagyás után került vissza a tanácsba. A nagyobb számban tanácstagként kimutatható személyek hosszabb időszakon keresztül és több-kevesebb folyamatossággal vettek részt az uralkodó legfontosabb kormányzati testülete munkájában. Mivel adataink – bár néhány éves kihagyások vannak – mégis eléggé folyamatosak, a kevés adattal szereplő tanácsstagok legfeljebb néhány évig élvezhették befolyásukat. Úgy tűnik, hogy Mátyás alatt nagyobb volt a mozgás a tanácsban, noha népesebb volt, míg II. Ulászló idején inkább beszélhetünk állandóságról. Ez pedig egybevág a fenti átlagos tanácstagság-számítással is.

Rátérve a tágabb tanácsra Mátyás korában (beleértve az interregnum idejét is) 9 tágabb tanácsi ülésen összesen 74 fő fordult elő 166 alkalommal. Egy ülésen eszerint átlag 18,4 fő jelent meg. A legmagasabb létszám 1471-ben jött össze: 36 báró (M.16. lista), amikor a Vitéz-összeesküvés idején a Mátyás iránti hűséget kellett bizonyítani. A legalacsonyabb létszám 10 fő. A II. Ulászló idején tartott 12 tágabb tanácsi ülésen a mánásokhoz számítható személyek száma 79 fő, akik összesen 213 tanácsági helyet töltöttek be. Egy ülésre itt átlag 17,8 fő esik, ami nem sokkal tér el a Mátyás-koritól. A létszám 8 és 31 között váltakozik. A Mátyás-kori 74 mánásnak 47,3%-a, 35 fő egyben a szűkebb tanácsban is kimutatható, II. Ulászló idején 27 fő, a tágabb tanács 79 tagjának 34,2%-a ismert a szűkebb tanácsban is. (Fordítva: a Mátyás-kori szűkebb tanácsnak 70%-a, az Ulászló-korinak 84,4%-a a tágabb tanács tagja is.) Mivel az teljesen valószínűtlen, hogyha valakit a király bebocsát a szűkebb tanácsba, az ne vegyen részt a tágabb tanács munkájában is, adataim hiányossága nyilvánvaló. Úgy látszik, hogy a II. Ulászló-kori adatok pontosabbak. Ennek ellenére az nyilvánvaló, hogy a két tanács a Jagelló-király

alatt élesebben elkülönül egymástól: Mátyás szélesebb körből válogatta tanácsát, mint utóda.

Mátyás idején (az interregnumot beleértve) az üléseken részt vett 63 hivatalban levő báró (38%), 43 volt báró (25,9%) és 60 méltóságot nem viselő. (36,1%).¹⁰¹ Trónraléptétől az 1471-es országgyűléssel bezárólag a három csoport így viszonylik egymáshoz: 40 (44,4%), 25 (27,8%), 25 (27,8%). 1472-től az interregnummal bezárólag: 23 (30,3%), 18 (23,7%), 35 (46%). II. Ulászló uralkodása idején a három csoport: 102 (47,9%), 31 (14,5%), 80 (37,6%). Ezekből a számokból a Mátyás-kori második csoport kissé bizonytalan értékű, hiszen az interregnum idején biztos, hogy egy-két nem a mágnsai csoporthoz tartozó egyént is ott tüntettek fel, mint pl. Zólyomi Miklóst. Ezt a hibalehetőséget figyelembe véve mégis nyilvánvalónak látszik, hogy a báróságot sohasem viselt személyek aránya ugyan jóval magasabb a szűkebb tanácsnál tapasztaltaknál, de még II. Ulászló alatt is alig haladja meg az egyharmadot, az arány viszont Mátyás uralkodása kezdetétől folyamatosan emelkedik. Az azonban nyilvánvaló, hogy még a tágabb tanácson is a többséget a régebb értelemben vett bárók, nem pedig a mágnsok, az „úrfik” képezik.

A „tágabb” tanácshoz tartozó személyek körének meghatározására a századforduló adatai viszonylag jó támpontot nyújtanak. 1499-től 1507-ig három év kivételével minden évből rendelkezésünkre áll egy-egy eléggé részletes tágabb tanácsi lista. (U. 16, 19, 21, 26, 27, 28. Az 1507-ből származó másik listát, ahol csak nyolc báró szerepel, ezért nem veszem most figyelembe. U.29.) Gyakorlatilag mind az országgyűlésre egybegyűlt, és ezért a szokásosnál nyilván nagyobb létszámú tágabb királyi tanács tevékenysége során keletkezett. A hat ülésen összesen 55 mágns vett részt együtt 135 alkalommal. (Átlag 22,5, legtöbbször 1505-ben vettek részt, 31-en, a legkevesebb alkalommal 18.¹⁰²) A hivatalban levő bárók, volt bárók, és méltóságot nem viseltek aránya 59 (43,7%), 21 (15,6%), 55 (40,7%). Ez négy-hat %-ban tér el az Ulászló-kori átlagtól, ami nem jelentős.

Kissé más képet kapunk akkor, ha a hat listát az 1498:22. t.c.-vel hasonlítjuk össze, hiszen az első listánk egy évvel később keletkezett. Azt találjuk, hogy az 55 tágabb tanácsi tag közül 32 neve (ide értve Corvin Jánost is az 1492:21.t.c. alapján, ld. a Függelék) előfordul rajtuk, tehát a banderiumtartó urak 4/5-ének szerepel itt a neve. Rajtuk kívül még tíz közeli rokon (fiú, vagy testvér) tartozik a banderiumtartó urakhoz. A tanácstagok háromnegyede, 76,4% tehát banderiumtartó. A banderiumtartó urak hivatalban levő báróként 42 (38,5%), volt báróként 16 (14,6%), méltóságot még nem viselve 51 (46,9%) alkalommal vettek részt az üléseken. Az 1498:22.t.c.-ben be nem cikkelyezett családokból származó 13 tanácstag 26 alkalommal jelent meg a hat tágabb tanácsi ülésen, ebből 17-szer hivatalban levő (65,4%), ötször volt báróként (19,2%) és négyszer úgy, hogy nem

¹⁰¹ Itt, és a következőkben, ha külön nem mondok mást, a részt vevő személyek alatt az egyes üléseken megjelent egyes személyek összességét értem, nem a fizikai személyeket, egy ilyen ha hatszor vett részt az üléseken, az összegezésben hatal szerepel, és akár minhárom csoport részese is lehetett: pl. kétszer méltóság nélkül, kétszer hivatalt viselő báróként, kétszer volt báróként.

¹⁰² A listák értelmezéséhez ld. az I. Függelék. Ott, ahol mágnsai és nemesi tanácstagok keverednek egymással, csak a főurakat vettem figyelembe. Így a számításoknál olyan személyek esetében, akik később lettek bárók, de előtte még köznemesként részt vettek az üléseken, csak a báróként igazolt tanácstagságát értékelem. Így a két lecsúszott „úrfi” Buzlai Mózes és Pető János, valamint Batthyány Benedek választott köznemesi ülnökként, Podmaniczky János pedig királyi cubiculariusként (az 1500:21.t.c. értelmében) vett részt bárósága előtt a tanács munkájában.

viseltek méltóságot. (15,4%). Ez önmagában is azt mutatja, hogy a becikkelyezett banderiátus urak akkor is megjelenhettek a tágabb tanács ülésein, ha még nem viseltek méltóságot, másoknál ez méltósághoz volt kötve. A négy kivétel három személyre, Losonci Bánfi Jánosra, Csáki Mihályra és Merzini György grófra vonatkozik: mindhárom arisztokrata család sarja, az első kettő „úrfi”, azaz bárók leszármazotta, a harmadik pedig horvát gróf volt. Ez az utóbbi adat arra is utal, hogy szükséges megnézni azt is, hogy valaki olyan családból származik-e, amely a „Született bárók” közé számít. Itt és a következőkben régi bárói családnak azokat és leszármazottaikat veszem, akik Mátyás trónralépte előtt valamely „igazi” bárói tisztelet töltötték be 1387 után. Mátyás-korinak veszem az 1458–1490 közti báróviselteket és családjukat, Ulászló-korinak értelemszerűen az 1490 utániakat.¹⁰³ Ezek szerint az 55 tágabb tanácstagból 33 (60%) tartozott a régi,¹⁰⁴ 8 (14,5%) a Mátyás-kori¹⁰⁵ és 14 (25,5%) az Ulászló-kori bárókhoz.¹⁰⁶ A tanácstagok helyekből az első csoport 81 (60%), a második 17 (12,6%) és a harmadik 37 (27,4%) helyet foglalt el.

Úgy tűnik, hogy a jelentősebb családok mintegy bérelt hellyel rendelkeztek a tanácsban, az időközben meghaltat az örököse, a rá nem érőt testvére stb. helyettesítette. Így követi egymást pl. a két Bátor, a három Drágfi, a két Losonci, Ongor, vagy Szécsi. Ritka, hogy egyszer két testvér vagy atyafi együtt jelenik meg, mint az Országok és Pálóciák esetében. Máshol, ahol rokonok együtt vannak, ott megosztott birtokról van szó, olyanokról, akiket már az 1498:22.t.c. is külön vett fel, mint a Lindvai és Bolondóci Bánfiakat, Kanizsaiakat, Perényieket, Szentgyörgyieket.¹⁰⁷ A hat egymást követő tágabb tanácslista alapján tehát szinte teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy a tágabb tanácsban a hivatalban levő és volt bárókon kívül a báróviselt családok (amennyiben el nem szegényedtek) tagjai voltak jogosultak részt venni.

¹⁰³ Ez a felosztás nem hibamentes. Valami kezdőpontot meg kellett adni, hiszen egyes családok időközben lecsúsztak, mint pl. az Anjou-kori bárók közül a Pakosiak, vagy a Himfiak. Az utóbbiak még rövid időre sem kerültek vissza az arisztokráciába. Így viszont Mátyás-kori homo novus családként kell tárgyalnunk pl. a Homonnai Drugeteket, hiszen 1387–1458 között nem viseltek méltóságot. Problematisztikus továbbá a lecsúszott bárók esete, ami elsősorban Buzlai Mózes és Pető János esetében ugrik ki. A kimondott elvünket be kell tartani, így mindkettő régi családból való báróként szerepel akkor is, ha rövid időre köznemesi assessorrá süllyedtek is le. Mégis, ez a felosztás látszik a legkevesebb hibalehetőséget nyújtani, és a jelzett hibaforrások tulajdonképpen egymást semlegesítik.

¹⁰⁴ Lindvai Bánfi János és Miklós, Bolondóci Bánfi János, Losonci Bánfi János, Bátor György és István, Bebek János, Branković Jován, Buzlai Mózes, Corvin János, Csáki Mihály, Drágfi Bertalan, György és János, Hédervári Ferenc, Kanizsai György és László, Losonci Albert és Zsigmond, Ország Mihály és Zsigmond, Pálóci Antal és Mihály, (Nyalábvári) Perényi Gábor, (Terebesi) Perényi Imre, Pető János, Rozgonyi István, Szécsi Miklós és Tamás, Szentgyörgyi Ferenc, Péter és Tamás, Újlaki Lőrinc. Drágfiakat Drág székelyispánsága alapján sorolom a régi bárókhoz. *Mátyusz Elemér*, Zsigmond király uralma Magyarországon, Bp. 1984, 68.

¹⁰⁵ Ernusz János, Geréb Péter, Homonnai Druget János, Ongor János és Miklós, Pongrácz Mátyás, Szapolyai István és János.

¹⁰⁶ Balassa Ferenc, Batthyány Benedek, Berisló Ferenc és János, Bornemissza János, Both András, Dési Imre, Merzini György gróf, Podmaniczky János, Ráskai Balázs, Sárkány Ambrus, Somi Józsa, Tarcai János, Telegdi István. Közülük öten, a két Berisló, Both, Ráskai és Somi banderiátus is. Hárman, Balassa, Bornemissza és Podmaniczky viszont az 1500:21.t.c. hatálya alá estek.

¹⁰⁷ Nem véletlenül számítja *Engel*, A magyar világi nagybirtok i.m. I. rész, Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 4 (1968) 344–346. a családok külön ágait önálló családoknak.

A hangsúly a jogosultságon volt, hiszen voltak banderiátus urak, akik 1499–1507 közt egyetlen tágabb tanácsulást sem látogattak, mások pedig ha el is mentek, egy, vagy több gyűlést elmulasztottak. Előfordulhatott persze, hogy a király (vagy a kancellária) a meghívandók listáját szélesebben, vagy szűkebben állapította meg. Az ülésekre meghívók alapján gyűlt össze a tanács, de nem biztos, sőt elképzelhetetlen, hogy a meghívásnak mindenki eleget tett volna.¹⁰⁹ Úgy látszik tehát, hogy a tágabb tanács esetében sem beszélhetünk alkalmoszerű összejövetelekről, az eltérések az egyes üléseken részt vevők között abból erednek, hogy nem minden jogosult vett az üléseken részt.

Mielőtt továbbmennénk, szólni kell csak röviden a királyi tanács köznemesi tagjairól, hiszen időnként keveredik a két réteg. Róluk más helyen részletesebben írtam, és így csak a IV. Függelék adatait foglalom össze.¹¹⁰ II. Ulászló korában, noha az oklevelek nem sorolják fel mindig a köznemesi tanácstagokat, majdnem annyi köznemesre maradt adat a tanácsban, mint báróra, 56 személy. Hozzájuk kell természetesen a bárók között tárgyalt személyeket is számítani, amennyiben előtte, vagy később köznemesként foglaltak volna helyet a tanácsban. Ennél a köznemesi tanácstagi rétegnél nem különböztethető meg a szűkebb és a tágabb tanács, a jelek szerint mindkettőben részt vettek, legfeljebb váltakozva. Szám szerint a legnagyobb csoport a választott nemesi ülnököké, 18 fő,

¹⁰⁸ Ld. fenn, 89. j.

¹⁰⁹ Angliában is csak hiányosan vesznek részt a lordok még a parlamentben is. *Lander* i.m. 27. – *Joel T. Rosenthal*, *Nobles and the Noble Life 1295–1500*, London–New York 1976, 48–50. – Az urak viszonylagos érdektelenségére jó magyar példa Losonci Zsigmond 1516-ban írt levele szalánci várnagyához. Szívesen elmenne hozzá, „nisi presens dieta sive congregatio nos retraheret, ad quam eodem ex familiaribus nostris misimus, ut aliquid in negotiis regni intelligere possemus, sicque remotius essemus, causa ipsius diete huc venire et hic esse oporteret.” A levél Szécsényben kelt. DL. 82457. Azaz: Losonci Szécsényből a diéta (a jelek szerint tágabb tanácsülésről lehetett szó) idején familiárisát küldte Budára, ő pedig a viszonylag közel eső Szécsényben várt, hogy ha mégis szükséges lenne megjelenése, Budára siethessen.

¹¹⁰ *Kubinyi*, A királyi tanács köznemesi ülnökei i.m. 257–268. – Itt jegyzem meg, hogy korszakunkban nemigen fordul elő a Zsigmond-kori specialis consiliarius elnevezés. (Róluk legutoljára: *Engel*, Zsigmond i.m. 117–118.) Consiliariusként viszont többeket említenek forrásaink. Leszámítva azokat az adatokat, amelyekben a tanácstagok szinonímájaként említik (ld. fenn 8, 11. j. stb.) Mátyás alatt leginkább követei, vagy idegen származású hívei viselik. (Az előbbiekre példa: 1472, (Handó György) pécsi prépost, *Monumenta Habsburgica* I/2. k. ed. Joseph Chmel, Wien 1855, 17, a későbbi kincstartó és főkancellár; (Filipec) János váradi püspök (és kancellár), valamint Siegfried von Leiningen gróf, Wien, *HHStA Allgemeine Urkundenreihe* 1485. VIII. 10.; Drági Tamás személynök, *Fraknoi Vilmos*, Mátyás király magyar diplomatái, Bp. 1900, 142 stb. Az utóbbira: Cavitelli Justinianus, Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából, szerk. Nagy Iván és B. Nyári Albert, II. k. Bp. 1877, 304, 326 stb. Cavitelli Mátyás ítélőmestere is volt. *Bónis*, A jogtudó értelmiség i.m. 268–269. – Ha Mátyás alatt viszonylag nem nagy a consiliarius címet viselők köre, II. Ulászló alatt annál szélesebb. Csak *Főgel József*, II. Ulászló udvartartása (1490–1516), Bp. 1913, 52–53, és főként 53. 8. j. adatait figyelembe véve, amelyek még szép számmal bővíthetők lennének, a consiliariusok között találunk főpapokat, bárókat és mágnásokat, jogászokat, pl. 1510-ben Perényi Gábor kamarásmester mellett Hencseli István ügyigazgató szerepel consiliariusként. *Acta Tomiciana* I. k. 114., királyi cubiculariusokat (az 1500:21. t.c.-ben említettek), esküdt ülnököket (ez Csetneki János volt). Egy ilyen, az 1500:21. t.c.-ben szereplő: Czobor Imre pl. 1498, 1509, 1510 is consiliarius: Df. 248778, 88993, 89002–3.) Az assessorok aztán II. Lajos alatt már szinte általánosan azok: Ártándi Pál pl. 1524-ben, DL. 82640. A Mátyás-kori Drági és Cavitelli adatokat beszámítva a köznemesi consiliariusok három rétegből tevődtek ki: kamarások, hivatásos bírák és esküdt ülnökök.

hozzájuk számítandó azonban a korábban a bárók közt felvett Zólyomi Miklós, és a később báróvá emelkedett Batthyány Benedek, Buzlai Mózes és Pető János. A következő a bírói réteg: az alnádor, az alországbíró, a négy ítélőmester, az ügyigazgató, és három-négy kúriai jegyző, akik utóbb majdnem mind ítélőmesterek lettek. Tizenötön voltak, de hozzájuk számítható még a választott ülnököknél felvett Hangácsi Mihály, aki korábban alnádorként vett részt a tanács munkájában. Az 1500:21.t.c.-ben a banderiátusok kiváltságait elnyerő tíz királyi „aulicus” (akik között királyi várnagyok és kamarások is voltak) közül nyolcan, valamint az ugyanezt a kiváltságot később elnyerő Pakosi Mihály mutathatók ki a tanácsban, de a hiányzó kettő is odatartozott. Podmaniczky János először ebben a minőségben, és csak később báróként, Balassa Ferenc pedig csak báróként ült a tanácsban. Ez pedig azt jelenti, hogy a „tízszemélyek” kiváltságát elnyert nemesek ez által bejutottak a tanácsba is. Végül marad még 14 fő, akikhez még három báró is számítható, akik olykor nem a bárók között vannak felsorolva a tanácsban. (Bodó Gáspár, Csáki Benedek, Pakosi Albert.) Ennek a csoportnak nagy része szintén királyi várnagyokból, kamarásokból áll, csak egy-két báró őst kimutató, de a mágnsok közül kiszorult személy tartozik ide: Bodó Ferenc, Várdai László. Ami azt mutatja, hogy még a gyenge II. Ulászló király is elég szép számmal tudta a tanácsba saját várnagyait, kamarásait behozni, sőt ezek – együtt a hivatásos bírakkal, és a választott ülnökökkel – nemegyszer bizonyára többen voltak a prelátusoknál és a báróknál. A bárók közé való emelkedés útja egy-két kivételtől eltekintve a király szolgálatán keresztül vezetett.

A fentiekből kiderült, hogy a tanács szinonim jelentése a „praelati et barones” a szűkebb tanács esetében gyakorlatilag a „veri.regni barones” réteget jelentette a báróknál, míg a „természetes bárók”, „mágnsok”, „úrfiak” a tágabb tanácsban tudták magukat képviseltetni. A tágabb tanács 15–16. század fordulói keresztmetszete arra figyelmeztet, hogy nem elegendő a bárói tisztek betöltését figyelni, hanem arra is kell ügyelni, hogy ki milyen származású, milyen vagyona van. Az 1498:22.t.c. elsősorban a vagyoni helyzetre utal ugyanis. A továbbiakban ezért e szempontok szerint is osztályozni kell a királyi tanács megállapítható bárói tagságát.

A Mátyás-kori (beleértve az interregnum időszakát is) szűkebb királyi tanács tagjai közül (a fent jelzett kritériumok alapján) régi bárói családból származott 34 fő (68%), a Mátyás-kori új arisztokráciához 16 fő (32%). Majdnem azonos arányt mutat a két csoport által betöltött tanácstag helyek száma: az első csoport tagjai 88 (65,2%), a másodiké 47 (34,8%) alkalommal mutathatók ki a kisebb (szűkebb) tanácsban. A Vitéz-összeesküvés előtt 22 régi báró (71%) mellett 9 új (29%) található a tanácsban. A régieket 53 (68,8%), az újakat 24 (31,2%) alkalommal látjuk a tanácslistákon. 1472-től 14 régi bárói családhoz tartozók (58,3%) mellett 10 Mátyás embere. (41,7%) A tanácstag helyek betöltésénél az 58 helyből az első csoport 35 (60,3%), a második 23 (39,7%) alkalommal részesült. Lényegében azt mondhatjuk, hogy a régi arisztokrácia (ide értvén V. László báróit is) Mátyás uralkodása alatt megőrizte többségét a szűkebb tanácsban, bár a király utolsó két évtizedében ez a túlsúly csökkenni kezdett. A „régii” bárók súlyát mutatja a legtöbbször a szűkebb tanácsban szereplők fent idézett példája is. A régi családokhoz tartozó Ország Mihály, Bátor István, Rozgonyi János és Marcali László együtt 34 alkalommal, a Mátyás új garnitúrájához tartozó Szapolyai Imre és Bodó Gáspár 17-szer került a tanácsba. Az arány kétharmad–egyharmad.

II. Ulászló alatt három csoport különböztetendő meg: a régi arisztokrácia, Mátyás

garnitúrája és a Jagelló-kor homo novusai. A tanácsban kimutatható 32 férfi közül 16 (50%) tartozott az első, 6 (18,8%) a második, és 10 (31,2%) a harmadik csoporthoz. A betöltött 101 tanácsági hely más másként oszlik meg. A régi bárók 53-szor (52,5%), Mátyás bárói és leszármazottaik 27-szer (26,7%), az „új emberek” 21-szer (20,8%). Ha az V. László és Mátyás alatt bárói méltóságokat betöltő, majd a köznemességbe visszasüllyedő Buzlai László fiát, Mózes királyi ajtónállómestert nem az első, hanem a harmadik csoporthoz, az „új emberekhez” sorolnám (de facto valóban ide is tartozik), akkor a Jagelló-kor feltörekvőinek aránya 34,4%-ra, tanácsági helyeiknek pedig 28,7%-ra kellene emelkedniük. Még ezáltal is nyilvánvaló azonban, hogy a II. Ulászló-kori „új bárók” többsége számarányához képest is kisebb mértékben vett részt a tanács munkájában, mint a két másik csoport tagjai. Mátyás korában saját új emberei esetében – ha kis mértékben is – a fordítottját láttuk. A szűkebb tanácsban legtöbbször helyet foglaló nyolc úr esetében a következőt tapasztaljuk. A „régik” bárókhoz tartoznak Losonci László, Buzlai Mózes (fenntartással), Bátori István, Szentgyörgyi Péter és Drágfi Bertalan összesen 37 kimutatható tanácsai megjelenéssel, Mátyás emberei Geréb Péter és Szapolyai István, akik együttvéve 20 alkalommal igazolhatók a tanácsban, új ember egyedül Somi Józsa, aki a legkevesebbszer, ötször volt a tanácsban. (Buzlainak a homo novusokhoz sorolása esetén is csak 13 hely esik az „új emberekre”, a „régik” bárók többsége pedig 29-re esik, de megmarad.)

Az arányokat a tágabb tanács vonatkozásában külön nem vizsgálom, hiszen a szűkebb tanács tagjai, mint ahogy arra már utaltam, mindenképp a tágabbhoz is tartoztak, még ha nem is maradt rá adat. Így valamennyi ismert tanácstag megoszlását vizsgálom, függetlenül attól, hogy melyik tanácsban van róla adat, vagy esetleg mindkettőben. Nem utalok külön az általuk betöltött tanácsági helyek számára, csak annyit jegyzek meg, hogy a két király korában az egyes csoportokhoz tartozó személyek száma, és tanácsági helyek közti maximális eltérés 2,4%, ami jelentéktelennek mondható. Nos, a Mátyás alatt a két tanácsban kimutatható 88 báró közül 58 (66%) tartozott a régi, 30 (34%) az új arisztokráciához. II. Ulászló idején a tanácsokban összesen 85 úr szerepelt, 53 (62,3%) tartozott a régi, 14 (16,5%) a Mátyás-kori, 18 (21,2%) a Jagelló-kori arisztokráciához. A legalább hét alkalommal valamely tanácsban kimutathatók közül a régi bárókhoz tartoznak Mátyás alatt Ország Mihály, Bátori István, Rozgonyi János, Újlaki Miklós, Hédervári Imre, Marcali László, Pálóci Imre, Pető Miklós, összesen 80 megjelenéssel, Mátyás emberei Szapolyai Imre, Bodó Gáspár és Pongrácz János, 32 megjelenéssel. II. Ulászló alatt a hét és annál több alkalommal valamely tanácsban kimutatható személyek száma növekedett. A „régik” arisztokráciához tartoztak: Szentgyörgyi Péter gróf, Buzlai Mózes (a fenti fenntartással), Losonci László, Bátori István (az idősebb), Drágfi Bertalan, Pálóci Mihály, Perényi Imre, Bánfi Miklós, Újlaki Lőrinc herceg, összesen 92 alkalommal. A Mátyás-kori új arisztokráciát ketten képviselik: Geréb Péter és Szapolyai István, együtt 26 alkalommal. A II. Ulászló által felkerült új arisztokráciához is ketten, Ráskai Balázs és Somi Józsa tartoztak, 22 alkalommal. Az arányok nagyjából ugyanazt mutatják, mint az 1499–1507 közti hat tágabb tanácslista.

A valóságban azonban a Mátyás-kori „új bárók” és „új mágnások” aránya kisebb lehetett, mint ahogy a fent megfogalmazott¹¹¹ kritériumok alapján kiszámítottuk. Erre

¹¹¹ Ld. fenn, 103. j.-nél.

néhány példa. A kritériumok alapján a Mátyás korában bárói méltóságot kapott, de 1387–1457 között ilyen nem viselt családokat jogosan Mátyás kreatúrájaként kellene felvenni. Így Ellerbach Bertoldot és Homonnai Druget Simont. Csakhogy amikor Mátyás 1462-ben kibékült Ellerbachhal, nagyságosnak nevezte, és a Szentgyörgyi grófokkal kötött egyezményről szó szerint egyező megállapodást kötött vele.¹¹² A Homonnaiak pedig nem csupán a Károly Róbert-kori arisztokrácia élvonalába tartoztak, de pl. 1444-ben is a bárók között voltak felsorolva.¹¹³ Hasonló példákat a tágabb tanács Mátyás- (és interregnum-) kori bárói méltóságot nem viselt tagjainál is találhatunk. Legyen szabad csak a Meggyesaljai Mórócokat és Albisi Zólyomi Miklóst említeni. Zsigmond az 1415–1417-es években készített országgyűlési előterjesztésében azon tíz báró között, akiket állandóan a kúriában kívánt látni, felsorolja a személyesen báróságot nem viselt Zdenci Bánfi Jánost és Albisi Dávidot. Az előbbi a Mórócok, az utóbbi Zólyomi egyenesági öse.¹¹⁴ A mágnásréteghez tehát nem feltétlenül biztos, hogy csak az „úrfiak” számítottak, bár Homonnai, vagy a Mórócok azok is voltak, igaz, Anjou-kori ősökkel. Az mindenesetre teljesen nyilvánvaló, hogy amint már az 1499–1507 közti tágabb tanácslisták elemzéséből is kiderült, a hivatalban levő és volt bárókon kívül a két tanácsban csak a bárói családok tagjait, az „úrfiakat” találjuk, az imént felsorolt kivételek mellett, ilyen a Jagelló-korban csak a már említett Merzini György gróf, aztán a király unokaöccse és Corvin János özvegye második férjeként a Hunyadi-vagyon örököse: Brandenburgi György őrgrof, valamint Erdődy Péter, Bakócz Tamás bíboros unokaöccse.

A Homonnai és a Móróc példa különben azt is mutatja, hogy – amennyiben a család vagyona megfelelő volt – a mágnási réteghez való tartozás jogát akkor sem veszthette el, ha a családból akár több mint félszázadig senki sem viselt bárói tiszteletet. Az 1499–1507 közti tágabb tanácsülések elemzéséből viszont az derült ki, hogy az 1498:22.t.c.-be becikkelyezett urak igényt tarthattak tágabb tanácsai meghívásra, ami szintén a vagyonnal függ össze. A továbbiakban ezért a nagybirtok és a tanácstagság összefüggését is meg kell vizsgálni. Sajnos ma sem áll rendelkezésünkre olyan országos birtokstatisztika, amely lehetővé tenné a nagybirtokos réteg hiánytalan összeállítását és vagyonának egymással való egybevetését. Ennek ellenére Engel Pál tanulmányai, bár teljes képet nem nyújtva, mégis jó támpontot nyújtanak a további vizsgálatokhoz. Engel 1968-ban összeállította a 15. század első felében bárói méltóságot viselt családok 1458 körüli birtokállományát, de szerencsénkre kiegészítette néhány ekkor ugyan bárói tiszteletbe nem töltő, de mégis nagybirtokos famíliák adataival.¹¹⁵ Ez jól felhasználható a Mátyás-korban szereplő arisztokrácia vizsgálatánál. Az Ulászló-kori nagybirtok elemzéséhez az 1498:22.t.c. nyújtja a legjobb anyagot, amit néhány, időközben kihalt család esetében Engel tanulmánya második, 1971-ben megjelent részével, a nagybirtokosok 1490-es birtokstatisztikájával egészíthetünk ki. Ez különben visszamenőleg, a Mátyás-kori birtokgyarapodások vizsgálatánál is felhasználható.¹¹⁶ Itt is a szűkebb tanács tagjait tárgyalom részletesebben.

¹¹² Ld. fenn, 30. j. Ellerbach különben nemcsak a Szentgyörgyieknek, hanem a mindjárt említendő Homonnai Druget Simonnak is unokatestvére volt. *Fügedi*, A 15. századi i.m. 160.

¹¹³ *Decreta regni* i.m. 334.

¹¹⁴ Uo. 401. Vö. *Mátyusz*, Zsigmond király i.m. 143–144.

¹¹⁵ *Engel*, A magyar világi nagybirtok i.m. I. rész, 350–352.

¹¹⁶ Uo. II. rész, 305.

A Mátyás-kori szűkebb tanács 50 tagjából 36 (72%) tartozott már Mátyás trónraléptekor a nagybirtokosok körébe.¹¹⁷ Ez a lista majdnem tökéletesen egyezik a tanácsban levő „régí bárókéval”, közülük egyedül Várdai Aladár nem szerepel a nagybirtokosok jegyzékén, akit különben Várdai Miklós főkincstartó révén számíthatunk a régi bárókhoz. A Mátyás által kinevezett bárók közül viszont megtaláljuk itt Dombait és a két Herceget. Leszámítva őket, Mátyás kreatúrájának tizenhárman számíthatnak.¹¹⁸ Közülük Parlagi fiúörökös nélkül meghalt, Tuz birtokait elkobozták,¹¹⁹ a többi közül csak Bodó, a rövid ideig báróskodó Lábatlani és Pakosi nem szerepelnek az 1490-ben nagybirtokosok listáján. Az „új báró” réteg nagy része tehát egyben nagybirtokossá is vált!

Hasonlót mutat a szűkebb tanács II. Ulászló-kori összetételének vizsgálata is. A 32 tanácsos közül 22 (vagy rokona) fordul elő az 1498:22.t.c.-ben. Ketten (Egervári és Kinizsi) 1498-ban már nem éltek, de szerepeltek az 1490-es nagybirtokos listán. Brandenburgi György pedig a Hunyadi-vagyon révén számítható a nagybirtokosokhoz. Így a tanácsból 25-en (78,1%) nagybirtokosok.¹²⁰ A maradék hét személy közé tartozik a lecsúszott bárói családból újra feltört Buzlai Mózes, és a sem Mátyás, sem II. Ulászló idején nagybirtokot szerezni nem képes Bodó Gáspár, a többi a Jagelló új embere.¹²¹ Feltűnő viszont, hogy a korszak új emberei közül négyen II. Ulászló uralma első nyolc éve alatt már fel tudták tornázni magukat a banderiatús urak közé: Beriszló, Both, Ráskai és Somi. Úgy látszik tehát, hogy a szűkebb tanács „bárói” is nagybirtokosok voltak, vagy ha nem, akkor rövidesen azzá váltak, vagy kiszorultak a tanácsból. Bodó szinte az egyetlen, akinek sikerült magát itt-tartani, noha már 1492-ben megtagadták tőle a „nagyságos” címet.

A teljes tanács (beleértve mind a tágabb, mind a szűkebb testület tagjait) összetételének vizsgálata ugyanazt mutatja. A Mátyás-kori 88 személyből 63 szerepel az Engel által összeállított 1458 körüli nagybirtokos lista családjai közül. Hozzájuk kell még számítanunk a két Turócit és Baumkircher Vilmost, akiknek a családja 1458-ban már elérte a nagybirtokos nivót.¹²² Így 66 személy, pontosan 75% került nagybirtokosként a tanácsba. A maradék 22 zöme hivatalban levő báró volt, ide számítható még a már említett Zólyomi és még egy-két más férfi. A II. Ulászló-kori 85 tanácstagból 57 tartozott

¹¹⁷ Bánfi Miklós, Bátori András és István, Cudar Jakab és Simon, Csáki Ferenc, Csupor Miklós, Dezsőfi László, Dombai Pál, Frangepán István, Hédervári Imre és Miklós, Herceg Miklós és Pál, Kanizsai László, Losonci László, Marcali János és László, Ország László és Mihály, Pálóci Imre, János és László, Perényi János, Pető Miklós, Rozgonyi János, Rajnald és Sebestyén, Szécsi Miklós, Szentgyörgyi János és Zsigmond, Töttös László, Turóci Benedek, Újházi Lőrinc és Miklós, Vitovec János. Turócit a második Engel-cikk alapján soroltam ide. Birtokai nagy része már 1458-ban megvolt.

¹¹⁸ Bodó Gáspár, Egervári László, Ernuszt János, Geréb Mátyás és Péter, Kinizsi Pál, Lábatlani János, Pakosi László, Parlagi György, Pongrácz János, Szapolyai Imre és István, Tuz János.

¹¹⁹ Engel, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 311.

¹²⁰ Bánfi Miklós, Bátori András, György és István, Baumkircher Vilmos, Beriszló Ferenc, Both András, Brandenburgi György őrgóf, Drágfi Bertalan, Egervári László, Geréb Péter, Hédervári Miklós, Kinizsi Pál, Losonci László, Pálóci Antal és Mihály, Perényi Gábor és Imre, Ráskai Balázs, Rozgonyi László, Somi Józsa, Szapolyai István, Szentgyörgyi Péter és Zsigmond grófok, Újlaki Lőrinc herceg.

¹²¹ Balassa Ferenc, Batthyány Benedek, Bornemissza János, Korlátkövi Péter, Sárkány Ambrus.

¹²² Turócira ld. fenn, 117. j. – Baumkircherre Engel, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 309. 21. j.

az 1498:22.t.c.-ben becikkelyezett családok tagjai közé. Hozzájuk számítva – akár a szűkebb tanácsnál – az addigra meghalt Egervárit és Kinizsit, valamint Brandenburgi örgrófot: 60 személyt, 70,6%-ot kapunk. Itt is a többi vagy hivatalban levő, vagy bárói össel rendelkező mágnás, továbbá a már említett Erdődy Péter.

3. A király, a bárók és a kormányzat

A tanácstaglisták elemzése a következő, egyes pontokon talán meglepő eredményekhez vezetett. Az elvileg egységes („teljes tanács”) helyett a napi munkát végző „részleges” vagy „szűkebb tanács” összetétele lényegében nem változott az Anjou-kor óta. Bárói tagjai továbbra is a hivatalban levő országos méltóságokból, néhány volt hivatalviselőből, és csak elvétve, egy-két addig bárói tisztséget még nem viselt férfiből kerültek ki. A döntő tehát, ami a tanácsban való részvételhez „képesítést” nyújtott, az országos bárói méltóság betöltése volt. A királyok bárókinvezési politikája döntötte el tehát, hogy kikkel fognak naponta együttműködni az ország ügyeinek intézésében. Fontosabb ügyek megtárgyalására azonban szükség volt a „teljes tanács” összehívására is, ahol a bárói tanácstagok rétege egy kicsit kiszélesült. Rendszeresen találunk olyan személyeket is, akik ugyan maguk nem voltak bárók, de túlnyomó többségben báróviselt családokból származtak. Arányuk azonban ritkán és csak kevéssel haladta meg az egyharmadot. Ők a „természetes” vagy „név szerinti” bárók, a mágnások, az „úrfiak” – magyarán az arisztokrata családok tagjai.

Eddig ez nem is igényel részletesebb magyarázatot, lényegesebb azonban az, hogy a bárói tisztségek alapján betöltött tanácstagi helyek többségére ezen arisztokrata családok sarjait nevezte ki mindkét király. A régi, 1458 előtti arisztokrácia megőrizte hatalmát Mátyás alatt is, ami első pillanatra ellentmond eddigi ismereteinknek, hiszen úgy tudtuk, hogy Mátyás új arisztokráciát hozott létre, kicserélte a nagy családokat,¹²³ most viszont azt látjuk, hogy mindkét tanácsban a túlsúly a régi arisztokrácia kezében maradt, az ő tagjaik viselték leghosszabb ideig tanácstagi helyeiket, és ha uralkodása második felében kétségtelenül megnő az „új arisztokrácia” befolyása, az arány még mindig három ötöd – két ötöd arányban a régi családok vezetőszerepét mutatja akkor, amikor a Mátyás előtti vezetőrétegnek számos családja épp az ő uralkodása idején hal ki,¹²⁴ ami esetleg hozzájárulhatott az új garnitúra erősebb térnyeréséhez.

A Mátyás-kori „új arisztokrácia” befolyása viszont II. Ulászló alatt csökkent. A szűkebb tanács fele a régi, egyharmada az Ulászló idején felkerült családokhoz tartozott.

¹²³ Ld. erre pl. *Hóman Bálint és Szekfű Gyula*, Magyar történet, II. k.², Bp. 1936, 531–533. – *Mályusz*, A magyar társadalom i.m. 382. – *Elekes Lajos*, A középkori magyar állam története megalapításától mohácsi bukásáig, Bp. 1964, 271–272. – *Fügedi*, Uram, királyom. . i.m. 187–192. – Valamivel árnyaltabban fogalmaz *Molnár Erik*, A magyar társadalom története az Árpád-kortól Mohácsig, Bp. 1949, 324., aki utalt arra, hogy a bárók nem szorultak ki minden főtisztségből, de osztozniuk kellett a középnevesekkel.

¹²⁴ Szécsényi (1460), Töttös (1468), Vámosi Bebek (1469), Cudar (1470), Kórógyi (1472), Csupor (bárói ág, 1474), Maróti (1476), Garai (1481), Marcali (1487). Vö. *Engel*, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 311.

A teljes tanácsot tekintve még élesebben látszik ez: a régi arisztokraták közel kétharmadot töltötték be a tanácstagságokból.

Az is beigazolódott végül, hogy a tanácsok Schillertől feltételezett „alkalomszerű”, „véletlen” összejöveteleiről nemigen beszélhetünk, a tanács bárói helyei betöltéséhez a szűkebb testület esetén a bárói méltóság (esetleg régebben) betöltése, a tágabb testületnél pedig – királyi meghívás mellett – a mágnási réteghez való tartozás volt szükséges, mindez pedig – különösen az „úrfi”-aknál –, a család nagybirtokosi jellegével is összefüggött. A volt bárók és a bárófiak (úrfik) általában csak akkor maradtak a tanácsban, ha vagyonosak voltak, vagyonosak pedig könnyebben jutottak bárósághoz.

Figyelembe véve ezeket az eredményeket, vissza kell térnem történetírásunk imént idézett *communis opinio*jához, a bárói családok Mátyás-kori kicserélődéséhez, az új Hunyadi-arisztokrácia jelentőségéhez. Nehezen képzelhető el ugyanis, hogy kiváló tudósok a valósággal össze nem egyeztethető téziseket hirdetnek, mégpedig úgyszólván kivétel nélkül. Nem beszélhetünk tehát egyes kutatók véletlen tévedéseiről, hiszen egymástól függetlenül is hasonló eredményekhez jutottak. Sőt, Fügedi Erik elkészítette a Mátyás-kor archontológiáját, ami ugyan mint minden hasonló úttörő munka nem hibátlan, de annyi hibát mégsem követett el, hogy eredményei komolyabban módosulnának. Ez a kiváló tudósunk pedig erre a gyűjtésre támaszkodva állította fel elméletét.¹²⁵

Ennek ellenére a választ csak a bárói méltóságok listáiból levezetve lehet megadni. Bizonyos mértékben a Fügedi-féle és az általam alább közlendő adatok szükségképp eltérnek, hiszen nem minden esetben számítottuk ugyanazt a méltóságot a bárók közé. A magam szempontjait alább, a Függelékben adom meg,¹²⁶ és lényegében ugyanazokat a méltóságokat veszem figyelembe, mint elvileg maga Fügedi.¹²⁷ Az általa említett méltóságok közül csak a korszakunkban már bárónak nem számító horvát (amennyiben egyben nem szlavón is) és szörényi bánokat, valamint a teljesen indokolatlanul felvett boszniai–jajcai bánokat nem vettem figyelembe.¹²⁸ Fügedi azonban saját véleménye ellenére nem tárgyalta sem a temesi és pozsonyi ispánokat, sem a királynéi méltóságokat, sem a királyi kincstartót, továbbá a Jagelló-korban megjelenő kamarásmestert sem értékelte. Én mindezeket (a Függelékben jelzett kivételekkel), valamint a rác despotát is figyelembe vettem, továbbá a székelyispánt, ha nem volt azonos az erdélyi vajdával.

Ezeket a szempontokat alkalmazva Mátyás alatt 79 személy viselt bárói méltóságot. Közülük 43 (54,4%) származik a régi báróktól,¹²⁹ 36 (45,6%) Mátyás kreatúrája.¹³⁰

¹²⁵ Fügedi, A 15. századi i.m. 105–124. A listák feldolgozása uo. 37–76.

¹²⁶ Ld. fenn, 13–17. j.-it is.

¹²⁷ Fügedi, A 15. századi i.m. 2.

¹²⁸ A szörényi bán báróságát már Fügedi, A 15. századi i.m. 65. is a 16. század elejére kétségbe vonta, de már Mátyás alatt sem volt az.

¹²⁹ A részletes adatok valamely Függelékben megtalálhatók. A személyek: Bánfi Miklós, Bátorfi András, István és László, Branković György és Vuk, Buzlai László, Csupor Miklós, Cudar Simon, Dezsőfi László, Drágyi Bertalan, Garai László, Hédervári Imre és Miklós, Kanizsai László és Miklós, Losonci István, Marcali László, Maróti Mátyus, Nagyvölgyi László, Ország László és Mihály, Pálóci Imre és László, Perényi János és István, Nyalábvári Perényi János, Pető Miklós, Rozgonyi János, László, Osvát, Rajnald, Sebestyén, Szécsi Miklós, Szentgyörgyi János és Zsigmond, Turóci Benedek és György, Újlaki Lőrinc és Miklós, Várdai Aladár, Vitovec János és Vilmos.

¹³⁰ Baumkircher András, Bodó Gáspár és Gergely, Daróci János, Dezső Miklós, Dóci Péter, Dombai Miklós és Pál, Egervári László, Ellerbach Bertold, a két Ernuszt János, Farkas Tamás, Felföldi

Megint különválasztva a bárókat 1471 végén, előtte 61 személy fordul elő báróként, közülük 35 (57,4%) a régi, 26 (42,6%) az új családok tagja. 1490-ig 38 személyre van adat, az előbbi csoporthoz 20 (52,6%), az utóbbihoz 18 (47,4%) tartozik. A bárói méltóságot betöltők 67,1%-a mutatható ki a tanácsban is, és ha hozzájuk vesszük azt a három bárót, aki 1459 elején Mátyás mellett foglalt állást III. Frigyesel szemben, és egy tanácslistán sem szerepel, akkor 70,1%. A tanács arány a régi bárók esetében 76,7% (az 1459-esekkel 81,4%), az újaknál 55,6%, egy 1459-ben említettel 58,3%.¹³¹

II. Ulászló alatt a régi, 1457 előtti bárói családokból 28-an viseltek bárói tiszteket az 52 közül. (53,8%)¹³². A Mátyás-kori arisztokrácia csak hét fővel van képviselve (13,5%),¹³³ míg II. Ulászló 17 homo novust emelt bárói méltóságra (32,7%).¹³⁴ Ami eltér a Mátyás-kori helyzetből: a bárói méltóságot viselők 88,5%-a a tanácsban is kimutatható.¹³⁵

Nyilvánvaló, hogy mi vezette a szakirodalmat félre, Mátyás alatt valóban közel a fele a báróknak új ember, és különösen uralkodása második felében az, noha a régi arisztokrácia megőrzi minimális többségét. Az azonban nem lehet véletlen, hogy az „új emberek” jóval ritkábban vesznek részt a központi kormány munkájában, sőt abból legalábbis egy tekintélyes hányaduk, ki van rekesztve. Ez különösen világosan látszik a Jagelló-korral való összehasonlításban, ahol a hiányzó 11,5%-ot szinte a forrásanyag hiányosságának is betudhatjuk. A Mátyás-korban azonban az új báróknál olyan nagy a különbség, hogy ezt már nehéz lenne így magyarázni. Még valamit figyelembe kell venni. Az „új emberek” jóval rövidebb ideig viseltek méltóságokat Mátyás alatt is a régi arisztokratáknál, amikor pedig – különösen az első 13–14 év alatt – szokatlanul gyorsan cserélődtek a tisztségek. A cserélődés azonban részben kevésbé érintette a régi urakat, részben pedig ha mégis, akkor később többször kaptak újra tisztséget, mint Mátyás kreatúrái. Mátyás alatt 15 évnél hosszabb ideig öt báró viselt méltóságot: Ország Mihály, Bánfi Miklós, Bátori István, Újlaki Miklós és Pálóci Imre, valamennyi régi arisztokrata. A következő kb. 9–14 évig működő bárók zöme is régi arisztokrata: Rozgonyi János, Turóci György (apja V. László főkincstartójaként lett báró), Újlaki Lőrinc, Pálóci László,

Pál, Geréb Mátyás és Péter, Herceg Miklós, Homonnai Simon, Horváth Damján, Kinizsi Pál, Lábatlani János és László, Lamberger Frigyes, Magyar Balázs, Mischulinger Vilmos, Nagy Ambrus és Simon, Ongor János, Pakosi László, Parlagi György, Pongrácz András és János, Szapolyai Imre, Szokoli Péter, Tuz János, Vezsenyi László. Janus Pannonius pécsi püspök bánságát sem vettem figyelembe, de kihagytam Szilágyi Mihály kormányzót is, aki melleleg macsói bán is volt. (1460.) Ugyanakkor – talán csak cím szerint – a szlavón bánságot is betöltötte. Ol. 55670.

¹³¹ Ld. a Függelékét. A három személy: Buzlai László és Rozgonyi Osvát, ill. Nagy Simon.

¹³² Bánfi János és Miklós, Bátori György és a két István, Bebek János, Branković György és Jován, Buzlai László és Mózes, Corvin János, Drágfi Bertalan és János, Kanizsai György, István és László, Losonci László, Ország László, Pálóci Mihály, Perényi Gábor, István, János és Imre, Pető János, Rozgonyi László, Szentgyörgyi Péter, Turóci György, Újlaki Lőrinc.

¹³³ Baumkircher Vilmos, Egervári László, Ernusz János, Geréb Péter, Kinizsi Pál, Szapolyai István és János.

¹³⁴ Balassa Ferenc, Batthyány Benedek, Beriszló János, Bornemissza János, Both András és János, Derencsényi Imre, Dési Imre, Horváth Márk, Korlátkövi Péter, Podmaniczky János, Pogány Péter, Ráskai Balázs, Sárkány Ambrus, Somi Józsa, Tarcai János, Telegdi István.

¹³⁵ Hiányzik a tanácsból a régi családokból való Branković György és Kanizsai István, az újak közül báróként Both János, Derencsényi Imre, Horváth Márk és Pogány Péter.

Perényi István, Maróti Mátyus, Drágfi Bertalan, a két Vitovec, de ide számítandó Branković Vuk despota is. Az újak közül Parlagi György, Kinizsi Pál, Bodó Gáspár, Pongrác János, Tuz János. Hogy nem feltétlenül a bárói méltóság volt a döntő, azt épp a korszak „szürke eminenciásának”, Szapolyai Imrének a példája mutatja, aki bár viszonylag rövidebb ideig viselt tisztséget, de a tanácsban annál többször vett részt..

Mátyás bárókénevezési politikája nem volt újítóból jellegű, nagyobb változásokhoz vezető, nagy elődjéhez, Zsigmondhoz képest. Engel Pál Zsigmond idejében 115 báróval számol, ami – tekintve Zsigmond hosszabb uralkodását – lényegében a Mátyás-kori 79 személynek felel meg. Zsigmond alatt a báróknak hozzávetőleg fele volt „homo novus”, akár Mátyás alatt is. A különbség csak az, hogy Zsigmond „új bárói” – uralkodása második felében – nagyobb súlyt képeztek a Mátyás-koriakhoz képest,¹³⁶ és jóval nagyobb arányban öröközték át hatalmukat a későbbi korokra, mint Mátyás kreatúrái. A Mátyás-kori „régí” arisztokráciából Zsigmondnak köszönheti rangját többek közt a Perényiek két ága, a Lévai Csehek, Csákiak, Marcaliak, Marótiak, Rozgonyiak, Pálóciak, Kompoltiak, Bátoriak, Héderváriak, Országok.¹³⁷ Kétségtelenül figyelembe kell venni azt az utólag nehezen magyarázható demográfiai tény, hogy a Mátyás által létrehozott arisztokraták közül azoknak a családja, akik megérték a király halálát, többségében két évtized alatt kihalt (Baumkircher, Egervári, Geréb, Kinizsi, Magyar, Ongor, Pongrác), úgyhogy bárói szinten csak az Ernusztok, Szapolyaiak és Szokoliak maradtak, az arány e nélkül is jobb a Zsigmond-korra nézve. Így azután a bárók közt II. Ulászló korában is a régi arisztokrácia maradt a hangadó.¹³⁸

Az iménti fejtegetéséből azonban az is következik, hogy Mátyás ugyan szép számmal nevezett ki új bárókat, de igazi arisztokrata ezekből kevés lett. Ez kizárólag attól függött, mennyire tudott valaki nagybirtokossá válni. Lényegében tehát azok játszottak szerepet a tanácsban is, viseltek hosszabb ideig tisztségeket, és még II. Ulászló idejében is nagybirtokosok voltak – kivéve talán Bodó Gáspárt –, akiket Mátyás birtokadományokkal is kitüntetett. (Bodó nem tartozott közéjük!)¹³⁹ Ezzel más oldalról is alátámasztódik az a fent ismertetett megfigyelés, hogy a királyi tanács tagjainak többsége a nagybirtokosokból tevődött ki, a nem nagybirtokos nehezen tudott meggyökeresedni a királyi tanácsában.

Ha viszont ez így van, és magam részéről ezt nem tudom – tekintve az ismertetett adatokat és listákat – másként látni, akkor ebből más is következik, mégpedig az, hogy a tágabb tanács valóban a nagybirtokosok testülete volt, ahogy ezt Schiller látta, a király bárókénevezési politikájával elsősorban a szűkebb tanács összetételét tudta közvetlenül befolyásolni, arra azonban még Mátyás is ügyelt, hogy az általa kinevezett itteni tanácsstagok többsége nagybirtokos legyen, vagy úgy, hogy eredendően az, vagy pedig úgy, hogy ő tegye őket azzá. Feltűnő az is, hogy a tanács kulcsfontosságú helyei közül a

¹³⁶ Engel, Zsigmond i.m. 126–127.

¹³⁷ Uo. 125–126.

¹³⁸ Az 1498:22.t.c.-ben említettek közül Mátyástól kapta családja báróságát Szapolyai István, Geréb Péter, Ernuszt János, Pongrác Mátyás, Baumkircher György, Ongor János, Szokoli Albert. Nem sorolom most ide Ellerbachot és Homonnait, akik vagyonukat Mátyás előtt szerezték. A Jakšičok nem viseltek báróságot.

¹³⁹ Engel, A magyar világi nagybirtok i.m. II. rész, 300–301. – Fügedi, A 15. századi i.m. 61–62. is kiemeli Mátyásnak az új arisztokráciával szembeni negatív birtokadományozási politikáját.

nádori, országbírói és tárnokmesteri méltóságokat (két kivétellel, amikor Mátyás alatt Bodó Gergely és Pakosi László volt rövid ideig tárnokmester) nagybirtokosok töltötték be. A II. Ulászló alatt a tanácsnak a nádor utáni talán legfontosabb tisztségévé¹⁴⁰ való ajtónállómester-udvarmesteri kettős méltóság viszont 1501-től, Pogány Péter kinevezésétől kezdve 1526-ig köznemesi szintről kiemelkedő bárók hitbizománya lesz. Érdekes viszont a Fügedi által kormányzatának nevezett bárói csoportnak a szerepe. Középkori arisztokráciánk kiváló kutatója jól látta, hogy itt Mátyás nem annyira régi bárókat, hanem saját köznemesi eredetű híveit foglalkoztatta.¹⁴¹ Valóban, a bánságokban (és az általa nem tárgyalt temesi és székelyispánságnál) a tisztség betöltője többségben nem régi báró. Az arányokban persze eltérnek nézeteink egymástól, hiszen én a horvát, szörényi és jajcai bánokat, ő a határispánságokat nem tárgyalta. Feltűnő azonban, hogy ezek a katonabárók alig szerepelnek a tanácsban, a szintén „kormányzati” méltóságnak számító vajda, aki döntő többségben arisztokrata születésű, viszont a tanács egyik oszlopa. A vajda és a bán útja tehát elvált egymástól.

Végeredményben úgy látszik, hogy főként Mátyás uralkodása első felében, de kisebb mértékben haláláig a báróság nem nyújtott minden esetben tanácsági jogkört viselőjének. A király nagy számban cserélgette báróit, kisebb mértékben tanácsosait, új emberei között is tett megkülönböztetést, általában azokat jutalmazta birtokadományokkal, akiket a tanács munkájába is bevont, és akiket hosszabb ideig foglalkoztatott. Szinte különvált a régi arisztokrácia által uralt királyi tanács (és a tanácstagsággal járó fontosabb méltóságok), és a határvidéki katonai funkciókat ellátó „kormányzati” méltóságok köre. Talán nem véletlen, hogy Mátyás épp a nádorságot és tárnokmesterséget nem töltötte be olykor uralkodása végén, illetve e tisztségek ellátását püspök-kincstartójára bízta.¹⁴² Az sem érdektelen, hogy uralkodása végén alig adott nagyobb adománybirtokot, és akkori legfontosabb köznemesi híveire fontos igazgatási feladatokat bízott ugyan, de bárói méltósággal nem jutalmazta őket.¹⁴³ II. Ulászló alatt, főként 1500 után, viszont a királyi udvar köznemesi munkatársainak felértékelődése mutatkozik meg az 1500:21.t.c.-vel, illetőleg az udvarmester kiugrásával. A bárói méltóság felé a királyi aula felől vezetett az út.¹⁴⁴

A tanács összetétele és hatalma tehát a korszakon belül lényegében nem változott, így kettős lehetőséggel számolhatunk. A király nem tudta a bárói tanácsot megszüntetni, vagy pedig nem is akarta. Egyik lehetőség sem zárja ki azonban azt, hogy a király vagy a tanács összetételének átalakításával, vagy pedig a tanács jogkörének megnyirbálásával esetleg nem kívánt volna módosítani a helyzetet. A továbbiakban ezért ezeket a kérdéseket kell alaposabb vizsgálat alá vetni.

Kiindulópontunk nyilvánvalóan az, hogy a tanács bárói rétege a magyar világi nagybirtok exponense volt és maradt végig. Ez így volt máshol is. A tanácsba (vagy az

¹⁴⁰ Ő volt a tanács elnöke: 1495:25.t.c. Corpus Juris i.m. 576.

¹⁴¹ Fügedi, A. 15. századi i.m. 55–64.

¹⁴² Kubinyi András, A kincstári személyzet a XV. század második felében, Tanulmányok Budapest múltjából 12 (1957) 31.

¹⁴³ Kubinyi, A megyéispánságok i.m. 169–180.

¹⁴⁴ Kubinyi, A királyi tanács köznemesi ülnökei i.m. 265–268.

országgyűlésre) való személyes meghívást a földbirtok nagysága minősítette.¹⁴⁵ Még VII. Károly és XI. Lajos francia királyok tanácsaiban is ott ültek a nagybirtokosok, és az ő szavuk döntőbb volt.¹⁴⁶ Nem lehetett az arisztokráciát kizárni, amennyiben készek voltak lojális tanácsadásra.¹⁴⁷ A hatalmas urak távolléte a tanácsból gyengíthette a döntések hatékonyságát.¹⁴⁸ A nemesség tudta, hogy akinek a kezében van a tanács, azé a hatalom.¹⁴⁹ Végül — és ez lényeges — a király és az arisztokrácia közti időnkénti feszültségek ellenére a normális viszony köztük az együttműködés volt.¹⁵⁰

Hasonló megjegyzéseket még szép számmal idézhetnék, de úgy vélem, hogy ezek is tökéletesen megmagyarázzák azt, hogy miért volt a tanács a bárók gyülekezete (is), és ez milyen haszonnal járt az uralkodó számára Európa más országaiban. Nos, a magyarországi helyzet értékelésénél szembekerülünk a magyar történetírás egy meggyökeresedett tantételével, amit — kissé sarkítva — Zsigmond korára Engel Pál a következő szavakkal foglalt össze: „1. A bárók nagybirtokosok; 2. A nagybirtokosok mindig és eredendően szemben állnak a központi hatalommal; 3. Tehát Zsigmond bárói is szemben álltak királlyal”.¹⁵¹ A szövegben nyugodtan behelyettesíthetjük Zsigmondot Mátyással, és megkapjuk a Mátyás-kor szokásos értékelését, amit talán egy 4. ponttal is kiegészíthetünk: 4. Tehát a király igyekezett báróit háttérbe szorítani.¹⁵²

Függetlenül attól, hogy a bárók körének felületes azonosítása a „nagybirtokosok” körével¹⁵³ nem áll, fenti fejtegetésem világosan mutatta, hogy a tanácsban elsősorban a nagybirtokos bárók játszottak szerepet, tehát ezzel a megkötéssel mégis elfogadható az Engelnél idézett szillogizmus első tétele. Nyomban hozzáteszem, hogy Mátyás bárókinvezési, tanáccsal szembeni és — legalább uralkodása végén — birtokadományozási fent ismertetett politikája alátámasztani látszik történetírásunk hagyományos tanításának lényegét. Azt hiszem azonban, hogy a tételek sarkításával ugyan bizonyára sikerül egyes homályban maradt részleteket jobban megvilágítani, mégis a történeti valóságtól kissé

¹⁴⁵ „The possession of a certain amount of landed wealth — though that amount was never defined — remained... a necessary qualification for a personal writ of summons from the king. Without it no man, however illustrious his ancestry, would long continue to receive one.” *K. B. McFarlane, The English Nobility in the later Middle Ages, XIIe Congrès International des Sciences Historiques, Rapports, I. Horn—Wien 1965, 338.*

¹⁴⁶ „A host of bureaucrats and lawyers had less influence upon major decisions than a few landed magnates whose aid the king needed.” *J. Russel Major, Representative Institutions in Renaissance France 1421–1559, Madison 1960, 11.*

¹⁴⁷ „It was quite impracticable to exclude members of the nobility if they were prepared to give loyal service.” *Lander i.m. 219.*

¹⁴⁸ „... the efficacy of royal counsel could be seriously diminished if the great men were not present.” *Rosenthal i.m. 49.*

¹⁴⁹ „C’est dire que celui qui est maître du Conseil domine l’État. La noblesse le sait bien.” *Ferdinand Lot—Robert Fawtier, Histoire des Institutions françaises au Moyen Age, II. k. Paris 1958, 80.*

¹⁵⁰ „Politically, in spite of the dramatic confrontations between the king and the nobility which burst out from time to time, their normal attitude towards each other was that of cooperation.” *Lander i.m. 16. A „nobility” Angliában az arisztokrácia.*

¹⁵¹ *Engel, Zsigmond bárói i.m. 118.*

¹⁵² Idézhetnénk az egész Mátyás-irodalmat, vö. 123. j. és 155–162. j.

¹⁵³ *Engel, Zsigmond bárói i.m. 119.*

eltávolodó eredményeket kapunk. Az alaptételt ugyanis meg is fordíthatjuk. (Az Engel-féle szillogizmus 1. pontját most figyelmen kívül hagyhatjuk.) 1. Ha a király igyekszik báróit háttérbe szorítani; Ha Mátyás bárói is szemben álltak királyukkal; 2. Akkor áll a tétel, hogy a nagybirtokos-bárók mindig és eredendően szemben állnak a hatalommal. Ezt a fordított levezetést valóban igazolni látszik Mátyás ismertett politikája, de ugyanúgy hozhatnánk ellenkező példákat, amikor a király a báróit igyekszik előtérbe hozni, amikor a bárók a király mellett állnak, és így a 2. tétel igaza kétségesseé válik.¹⁵⁴ Összefoglalva: logikailag sem az uralkodó és a nagybirtokos-bárói réteg antagonisztikus ellentétének, sem pedig szoros szövetségének tétele nem igazolható, hanem a kettő között valami dialektikus kölcsönhatásnak kellett lennie.

Mindezt azonban meg kell néhány adattal világítani. Bár sem tanulmányom célja, sem terjedelme nem teszi lehetővé, hogy a Mátyás-kori centralizációról, vagy centralizációs kísérletről,¹⁵⁵ illetve ezek esetleges nemlétéről beszéljek, a kérdést röviden említenem kell. Úgy tűnik, hogy szakirodalmunk elsősorban az állam egységének megbontását féltette a főuraktól. Mályusz pl. feltételezi, hogy főuraink hajlottak volna arra, hogy uradalmaikat önálló államokká fejlessék ki, és ebben – többek közt – épp Mátyás politikája akadályozta meg őket.¹⁵⁶ Mátyás első perctől kezdve függetleníteni akarta magát a főuraktól, és velük szemben a köznemességet akarta megerősíteni, hogy támaszkodhasson rá,¹⁵⁷ de csak akkor tudott volna győzni, ha megsemmisíti a nagybirtokot.¹⁵⁸ A kérdést valóban Mályusz világította meg a leggazdagabb forrásanyaggal, a legnagyobb erudícióval. A későbbi kutatás ezeket színezte, bővítette. Elekes a „szétदारолtság nagyúri-tartományúri képviselői”-ről ír, valamint összekapcsolja a szétagoltságot és a bárói kormányzatot.¹⁵⁹ Fügedi is arról beszél, hogy Mátyás centralisztikus monarchiát akart létrehozni, de az arisztokrácia tagjai alkalmatlanok voltak a centralizáció megteremtésére, így a reformok nem érintették a kormányzatban részt vevő bárók eddigi hatáskörét – ezt fenti elemzésem is alátámasztja –, de nagy számmal léptek fel a régi méltóságokban új családok. (Ezt viszont csak megkötésekkel lehet elfogadni).¹⁶⁰ Utoljára viszont már a következőket írja az arisztokráciáról (igaz, hogy a Mátyás utáni helyzetben, de mintegy azt illusztrálendő, hogy hová vezetett Mátyás kudarca): „A mágnások nem elégedtek meg hatalmukkal. Mohóságuk nem ismert határokat, jobbágyaikat még inkább ki akarták használni.”¹⁶¹ Sokkal óvatosabban fogja meg a kérdést Bak János: szerinte a király csak úgy tudta hatalmát megtartani, ha

¹⁵⁴ Néhány példát ld. később.

¹⁵⁵ A fogalmat történetírásunkban *Molnár* i.m. 316–339. terjesztette el, majd *Elekes Lajos* számos művében népszerűsítette. Vö. pl. *Uő*, Rendiség és központosítás a feudális államokban, Bp. 1962.

¹⁵⁶ *Mályusz*, A magyar társadalom i.m. 337–350.

¹⁵⁷ Uo. 364.

¹⁵⁸ Uo. 382.

¹⁵⁹ *Elekes*, A középkori magyar állam i.m. 213, 230.

¹⁶⁰ *Fügedi*, A 15. századi i.m. 55.

¹⁶¹ *Erik Fügedi*, Das Königreich Ungarn (1458–1541), Schallaburg’82. Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn, Wien 1982, 29. Megjegyzem, hogy a nagybirtokos inkább adhatott könnyítéseket jobbágyainak, mint a köznemes. Vö. *Kubinyi András*, Az alföldi megyék jobbágyportaszáma a középkor végén, Falvak, mezővárosok az Alföldön, szerk. Novák László és Selmeczi László, Nagykovács 1986, 286–392.

visszaszorítja a bárói nemzetségeket, és királyi igazgatást hoz létre a csekély polgári-kisnemesi értelmiségből.¹⁶²

Lényegében tehát két szempontból állítják szembe a királyt történezeink az arisztokráciával: a szétदारabolódás veszélye és a királyi hatalom gyengítése miatt. A szétदारabolódás veszélye ténylegesen fennállt a 15. század közepén, mégpedig kettős síkon. Az egyik Giskra felsőmagyarországi uralma volt, amit azonban függetlenül jogalapjától (főkapitányság, városkapitányságok, egy-két megyésispánság) nagybirtok nem alapozott meg¹⁶³ és kizárólag huszita zsoldosai katonai ereje tartotta fenn, ami gyakorlatilag külső erő volt. A másik ugyancsak a 15. század közepére esett, és bizonyos mértékben összefügg a Giskra-akcióval. Az ország hét főkapitány alatti négy részre osztására gondolok 1445-ben, amiből pl. Újlaki a jelek szerint saját tartományuraságot akart kiépíteni.¹⁶⁴ Ez sem volt járható út, és végül Hunyadi kormányzóságába torkolt.

Volt-e azonban egyéb lehetőség? Mályusz mutatott rá arra, hogy a vajda és a bánok birói jogkörének kiterjedt volta következtében a nemesek is tartományukban birói joghatóságuk alá kerültek.¹⁶⁵ Vele vitatkozva Kristó inkább a főúr nagybirtokosi mivoltát emeli ki.¹⁶⁶ A vajdaság és a bánóságok (de csak a szlavón és a macsói!) valóban adtak lehetőséget az önállósulásra. Ezt a vajdák 1467-es lázadása is igazolja, amelyet Mátyás katonai erővel vert le.¹⁶⁷ Erre ugyan mondhatnánk, hogy ez a legpregnansabb bizonyítéka a széttagoltság veszélyének, csak hogy mindjárt idézhető az ellenpélda is, a Mátyás által kinevezett arisztokrata származású Bátor István vajdát a székeltek panaszára teljhatalma ellenére II. Ulászló simán el tudta mozdítani 1493-ban.¹⁶⁸ A leváltásról úgy tudták az országban, hogy a vajda és a püspökök közt ellentétek voltak.¹⁶⁹ Magyarán: a székeltek panasz után a püspöki kar fordult szembe Bátorival, így mennie kellett. Szlavóniában Mátyásnak majdnem hasonló nehézségekkel kellett megküzdeni. Uralkodása első felében helyi nagybirtokos bánokat csak hadsereg felvonultatása mellett tudott leváltani, de már Újlaki Miklós boszniai királyt, amikor magát bánként „Szlavónia királyának” kezdte címeztetni, simán lecserélte,¹⁷⁰ utódaiként pedig saját új embereit, Ernusztot, Egervárit, Geréb Mátyást nevezte ki. Megint nem mutat sokkal rosszabb helyzetet a Jagelló-kori állapot. Corvin János – noha hercegségként kapta Szlavóniát – ezt nem tudta megtartani, mert a szlavón nemesség ellenállt, pedig Corvin a bánság leghatalmasabb birtokosa volt.¹⁷¹ Később sem annyira a bánság elszakadása volt a

¹⁶² János M. Bak, *Königtum und Stände in Ungarn im 14–16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1973, 56.

¹⁶³ Mályusz, *A magyar társadalom* i.m. 349.

¹⁶⁴ Kubinyi András, *A kaposújár uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában*, Somogy megye múltjából, Levéltári Évkönyv 4 (1973) 5–10.

¹⁶⁵ Mályusz, *A magyar társadalom* i.m. 346–350.

¹⁶⁶ Kristó Gyula, *A feudális széttagolódás Magyarországon*, Bp. 1979, 142.

¹⁶⁷ Vö. Erdély története, I. k. szerk. Makkai László, Mócsy András, Bp. 1986, 359.

¹⁶⁸ A panaszokra: Szekfű Gyula, *Serviensek és familiárisok*, Bp. 1912, 94–96.

¹⁶⁹ Bártfa város lt. 3089. sz.

¹⁷⁰ Kubinyi, *A kaposújár uradalom* i.m. 31–33, és a hozzá tartozó j.-k.

¹⁷¹ Schönherr Gyula, *Hunyadi Corvin János*, Bp. 1894, 163–191.

probléma, hanem az, hogy a köznemesként kinevezett bánok egy részét (Balassa Ferenc, később Tahi János) nem akarta a hatalmas helyi nemesség elismerni.¹⁷²

Az ország területiális szétesése tehát Erdély és Szlavónia felől ugyan nem volt elképzelhetetlen, ezt azonban még a gyenge Jagellók is meg tudták akadályozni, nem utolsósorban azért, mert a netán önállósulni vágyó tartományi kormányzót ebben sem a főpapság, sem pedig a többi báró nem támogatta volna.

Nem volt azonban ez a nagybirtok részéről sem járható út. A magyar nagybirtok területi elhelyezkedése ugyan elvileg lehetővé tette volna a határvidék leszakadását, erre mégsem került sor, ha eltekintünk az épp Mátyástól Újlakinak juttatott hűbéres boszniai királyságtól. A magyar világi nagybirtok ugyanis a fővárostól, azaz a királytól minél távolabb alakította ki latifundiumait, amit világosan mutatnak rezidenciáik elhelyezkedései is. Az 1498:22.t.c.-ben becikkelyezett banderiátus urak közül mindössze négynek a székhelye esett Budától számítva 150 km-es körzeten belül: Léva a Cseheké, Nána a Kompoltiaké, Ozora a Héderváriaké, Óvár Szentgyörgyi Péteré volt. (Szécsény a Losonciaknak csak mellékrezidenciája volt a több mint 250 km-nél messzebben fekvő Jenő mellett.) A távoli központok azért nem válhattak fejedelmi székhelyekké, mert közelükben más nagyurak is székeltek, birtokaik nem mindig alkottak egységes birtoktestet sem. Zemplénben volt pl. a Rozgonyiak (Varannó), Homonnaiak (Homonna), Perényiek (Terebes) és Pálóciak (Patak) rezidenciája, vagy Vasban a Baumkircherek (Szalónak), Kanizsaiak (Sárvár), Ellerbachok (Monyorókerék) és Szécsiek (Felsőlendva) központja.¹⁷³ Az egymással rivális bárók tehát egy nást akadályozták meg az önállósulásban. Feltűnő a Buda környék viszonylagos világi nagybirtok-mentessége. Itt nemcsak királyi várak és szabad királyi, valamint bányavárosok voltak, de az ország prelátusainak közel felének székhelye is. Budától 150 km-es körön belül van Esztergom, Kalocsa, Vác, Veszprém, Eger, Győr, Nyitra és fehérvári prépostság székhelye, Székesfehérvár. A királytól a főkegyúri jog révén függő¹⁷⁴ főpappal együtt tehát az ország közepe mindvégig királyi befolyás alatt maradt, és ügyes, határozott király így a területileg szétszóródott nagybirtok felett a központban szilárd magot tudott kialakítani.

A Giskra-probléma rendezése óta tehát komoly szétdarabolódási veszély nem fenyegette a magyar államot, józan ésszel erre senki sem tehetett kísérletet az 1467-es erdélyi lázadás leverése óta. Egyetlenegy lehetőség maradt, ha van egy olyan, a többinél hatalmasabb főúr, akinek birtokai nemcsak az ország egy, hanem legtöbb részében komoly súlyt képeznek, annak szerencsés körülmények összejárásása esetén esélye lehet a királyság megszerzésére. Ezt Hunyadi-jelenségnek nevezhetnénk, és később ezt érte el Szapolyai János is. Ezt különben már Fügedi is észrevette, aki a bárói hatalom

¹⁷² *Margalits*, Horvát rep. i.m. I. k. 323–377, II. k. 476–503. – Both András bán lázadását fegyverrel verte le Perényi nádor, igaz, utána visszahelyezték a bánságba. *Kubinyi András*, Opponensi vélemény Gerőné Sándor Mária „Reneszánsz Baranyában” c. kandidátusi értekezéséről, Művészettörténeti Értesítő 30 (1981) 68.

¹⁷³ *András Kubinyi*, Residenz- und Herrschaftsbildung in Ungarn in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts und am Beginn des 16. Jahrhunderts, Vorträge und Forschungen, sajtó alatt.

¹⁷⁴ Épp Mátyás volt azonban az, aki uralkodása elején a nyitrai püspökség kegyúri jogát Ország Mihályra ruházta. *Mályusz*, A magyar társadalom i.m. 340. Ez azonban csak egyszeri, időleges eset volt.

kiterjesztésének a főpapok oldaláról való ellenállásra is rámutatott.¹⁷⁵ A királyi trón megszerzése esetén azonban a báró már maga a király, a közhatalom letéteményese, aki érdekelt ennek kiszélesítésében.

A másik veszély, a királyi hatalomnak a bárók általi gyengítése viszont kétségtelenül fennállt, és ezt csak növelte a királyi birtokok, beleértve a királyi városok végleges elidegenítése. Az utolsó nagy városelidegenítési hullám épp Mátyás uralkodása első felére esett, utána sem Mátyás, sem utódai nem adományoztak el örökjogon városokat, legfeljebb zálogosítottak.¹⁷⁶ Az elidegeníthetetlen királyi városokat és uradalmakat végül is az 1514-es országgyűlés foglalta írásba, mégpedig nem a rendi tervezet, hanem a szentesített dekrétum. Ez azután jogilag végleg megakadályozta az elidegenítést.¹⁷⁷ Azt hiszem, azt senki sem vonhatja kétségbe, hogy a bárók saját önző, nemegyszer anyagi érdekeikből is, korlátozták a királyi hatalmat, ami különösen veszélyes helyzetben, így a török támadásakor, az ország számára is veszélyes következményekkel járhatott. Ennyiben tehát vitán felül egyet kell értenünk történetírásunk közismert tételeivel, azzal is, hogy Mátyás megkísérelt ezen (a köznemességgel szövetségben) úrrá lenni, azzal is, hogy a Jagellóknál a hatalmon levő bárók szerepe nem mondható – enyhén szólva – mindenben pozitívnak.¹⁷⁸

Azt jelené-e ez, hogy mégiscsak igaz a fenti fordított szillogizmus, és végül is vissza kell térnünk a báró-nagybirtokosok és a királyi hatalom antagonisztikus ellentmondásának tételéhez? Úgy vélem, ezt más oldalról is meg kell vizsgálni, mielőtt végleges választ kísérlek adni. Forrásaink ugyanis nemegyszer azt is mutatják, hogy a király akaratát épp a prelátusokra és bárókra támaszkodva hajtja végre. Ide tartozik elsősorban az országgyűlések előkészítésében játszott szerepük; kötelezettségvállalásuk, hogy a király nem vet ki több adót (ezekre ld. az I. Függelékben felsorolt tanácsuléseket); de az országgyűlés határozatainak meghozatalában, beleértve az adó megszavazását is, az övék volt a főszerepe. Mátyás különben nemegyszer országgyűlés nélkül, csak főpapjai és bárói tanácsára, azaz a tágabb királyi tanácsra hivatkozva vetett ki adót, sőt módosított országgyűlési határozatokat.¹⁷⁹ Az már kevésbé meglepő, hogy hasonlót II. Ulászló idejében is látunk. Csak egy-két példa. 1491 elején a lengyel hadjáratkor a király a főpapok és főurak tanácsára vet ki adót és állapítja meg az adószedés módját. Úgy látszik, hogy ezt a hadjárat során útbaejtett megyékkel utólag el is fogadtatta.¹⁸⁰ Arra nem utal, hogy választási feltételeiben megfogadta, hogy nem szed többé rendkívüli adót. Fél évvel később – az osztrák háború még tartott – újra kivetí (ez évben tehát másodszor!) az

¹⁷⁵ *Fügedi, Uram, királyom*. . . i.m. 214.

¹⁷⁶ *Kubinyi András, A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez, Tanulmányok Budapest múltjából* 21 (1979) 13.

¹⁷⁷ *Monumenta rustica* i.m. 255–256.

¹⁷⁸ A Mátyás-kor értékelésére ld. a fenn, a 155–162. j.-ben idézett irodalmat és újabban: *Kisfaludy Katalin, Matthias rex, Bp. 1983.* – *Isabellaa Ackerl, König Mathias Corvinus. Ein Ungar der in Wien regierte, Wien 1985, 50–55.* – A Jagelló-korra: *Ferdinandy Mihály, Magyarország romlása (1490–1526), Roma 1979.* – *Kulcsár Péter, A Jagelló-kor, Bp. 1981.* – *Kubinyi András, A Jagelló-kor, Fejezetek a régebbi magyar történelemből, szerk. Makk Ferenc, II. k. Bp. 1985, 103–131.*

¹⁷⁹ *Teke Zsuzsa, A dekrétum fogalma és társadalmi szerepe Mátyás korában, TSz 29 (1986) 197–217. Számtalan adattal.*

¹⁸⁰ *DI. 59802.*

egyforintos adót, megint a főpapok és bárók tanácsára. Most az adó beszédésének biztosítását azzal kívánta a király elérni, hogy tekintélyesebb nemeseknek írt, hassanak oda, hogy megyéjükben megfizessék az adót. Itt már halványan utal a választási feltételekre: a főpapok és bárók „ea lege et conditione” (azzal a törvénnyel és feltétellel) ajánlották meg az adót, hogy többé nem vetik majd ki.¹⁸¹ Az is előfordult, hogy az országgyűlésen elfogadott adószedési rendelkezést a nemesség szétoszlása után az uralkodó a királyi tanáccsal módosíttatta.¹⁸² Példáinkat tovább sorolhatnánk. Az eredmény az, hogy mind Mátyás, mind II. Ulászló fel tudta használni a főpapokat és főurakat arra, hogy az országgyűlés megkerülésével, sőt annak ellenére neki megfelelő döntéseket hozzon.

Nagyon leegyszerűsítve a kérdést: a feudális államokban, ahol a hatalom elsősorban a földbirtokon nyugodott, a földbirtokosok többsége akarata és hozzájárulása ellenére nehezen lehetett egy döntést végrehajtatni. Ha a király a nagybirtokosok zömének hozzájárulását elnyerte, valószínű, hogy akarátát keresztül is tudta vinni, egy részük ellenállása esetén a köznemességre támaszkodhatott. Úgyes (és elegendő saját hatalommal is rendelkező) uralkodó, mint Mátyás, hol az országgyűléssel tudta akarátát az ellenálló urakra rávinni, hol az urakkal ki tudta kerülni a nemesség összehívását. A királyi tanács – és az itt helyet foglaló főpapok és főurak – tehát szükség esetén komoly támaszt is jelenthettek, és jelentettek is az uralkodónak. Ehhez azonban arra is szükség volt, hogy a tanácsban ülő urak egyetértsenek, és valóban legyenek olyan hatalmasak, hogy támaszt nyújthassanak a királynak. Mátyás ezért hozta be nagyszámú új bárójából néhány kivétellel azokat a kreatúráit a tanácsba, akiket birtokokkal is ellátott. Hatalmának uralkodása első felében még gyengébbnek kellett lennie: ezt igazolja a tanácsstagok gyakori cseréi mellett a szűkebb tanács magasabb átlagos létszáma is, még a kevésbé jelentős ügyekhez is több úr hozzájárulását igényelte.

Itt még egy kérdés kapcsolódik fejtegetésemhez. Miért tett Mátyás különbséget a jelek szerint az általa kiemelt bárók között, és ennek mi volt az indoka. Természetesen szubjektív indokok is lehettek, de ezeket egyelőre úgysem tudnánk megtalálni. Angliában az arisztokráciába kerülés útja a királyi szolgálaton keresztül vezetett, és pedig elsősorban a tanácsadási, kormányzati, diplomáciai szolgálaton és csak másodsorban a katonain át. A „csak katona” ritkán csinált karriert.¹⁸³ Ha Mátyásnak azokat a teljesen „homo novus” báróit nézzük, akik nem voltak korábban nagybirtokosok, és a király szűkebb tanácsában többször szerepeltek, akkor le kell számítanunk először a király unokatestvéreit, Pongrác Jánost és a Geréb fivéreket, akiket az uralkodó rokonsága emelt a bárók közé (bár a kiváló katona Geréb Péter a Jagelló-korban adminisztratív tehetségnek is bizonyult), akkor kiderül, hogy Ernuszt János, Szapolyai Imre és Tuz János kincstartóként, hivatalnokként kezdték pályájukat, Bodó Gáspár sem volt katona. Kinizsi Pál látszana katonának, de ha figyelembe vesszük, hogy pályáját 1467-ben máramarosi ispánként (amivel össze volt kötve a sókamaraispánság), tehát pénzügyi tisztviselőként¹⁸⁴

¹⁸¹ Dl. 82036.

¹⁸² 1503: Bártfa város lt. 3707. sz.

¹⁸³ *McFarlane* i.m. 342. – *Lander* i.m. 15.

¹⁸⁴ *Teleki*, Hunyadiak kora i.m. XI. k. 293. Vö. még Dl. 90150. Még 1472-ben is máramarosi sókamaraispán. Ld. még alább, 222. j. is.

kezdte, akkor itt sem lehetünk egészen biztosak, hogy a király elsősorban a katonát kereste a tanácsban Kinizsi személyében. Lényegében ezek is kaptak leginkább adományokat a királytól. Kaptak ugyan katonák is, mint Ongor, vagy Szokoli,¹⁸⁵ de ők nem mutathatók ki a tanácsban.¹⁸⁶ A király, úgy látszik, valóban tanácsot várt el híveitől, és ezért is választotta szét a délvidék új katonabároíait a tanácsba is bekerülő homo novusoktól. A királyi cubiculariusokból, vagy kincstartókból lett Jagelló-kori homo novusokra ugyanez áll.¹⁸⁷

A királynak tehát nem csupán azért volt szüksége tanácsára, hogy tanácsosai egyetértése esetén azok magánhatalmára is támaszkodva vigye keresztül akaratát, hanem azért is, mert egyrészt valóban igényelte a tanácsukat, másrészt ezt megkövetelte a szokás is.¹⁸⁸ Mátyás maga járt így egy alkalommal. A pécsi káptalan panaszt emelt a baranyai nemesség ellen, mire a felháborodott király maga akart egyedül ítélni az ügyben. A bárók és az (ítélő)mesterek ez ellen az ország szokásjogával érveltek.¹⁸⁹ Ez 1477-ben, amikor Mátyás hatalma már megszilárdult, történt, de még ő sem ítélezhetett egyedül.

Természetesen a kérdés ellenkező oldalról is igennel válaszolható meg: a báróknak is szükségük volt királyukra. Magas, jelentős anyagi haszonnal járó állásokat, az állami jövedelmekből legális (és illegális) módon részesedési lehetőségeket, birtokaik növelését a királytól szerezhették. Gondolom, erre a Szapolyai család tüneményes felemelkedése a pénzügyi tisztviselő Imre deáktól I. János magyar királyig a legjobb példa. A király biztosította végül a feudális osztályrendet is mind a külső, mind a belső veszélyek ellen.¹⁹⁰

A király és a bárók között tehát egyáltalán nem beszélhetünk antagónisztikus ellentétokról, a két erő gyakran egymásra volt utalva, igaz, ha arra képes volt, szívesen nyirbálta a másik hatalmát, de megszüntetni nem akarta. Természetesen egy erőskező uralkodó helyett inkább gyengébbet akartak, amit Mátyás halála után nyíltan hangoztattak is.¹⁹¹ Ez ugyan egyáltalán nem jelenti azt, hogy a bárók egyöntetűen szembekerültek volna a nagy király politikájával, amit igazolni is lehet. Szerencsénkire rendelkezésünkre áll a Corvin János pártján maradt urak listája a cseh főurak 1490. augusztus 28-i menlevele alapján,¹⁹² ezt egybevetve a „tágabb tanács” 1490 júniusi két

¹⁸⁵ Engel, A magyar nagybirtok i.m. II. rész, 310. 32. j., 311.

¹⁸⁶ Szokoli azonban referens a kancellária felé, ld. alább, 219. j. így feltételezhető tanácstagsága is. Mátyás utolsó szűkebb tanácsa rekonstruálható a milánói herceg 1490. IV. 20-i leveleiből. (Magyar diplomáciai emlékek i.m. IV. k. 177–178.): Nagylucsei Orbán kincstartó, Bakócz Tamás titkár, Filipec János, Kinizsi Pál, Szapolyai István, Bátori István, Geréb Mátyás és Péter, Ráskai Balázs várnagy. A köznemes Ráskai kivételével azok, akik az utolsó szűkebb tanácslistákon szerepelnek. (M. 29, Int. 1–2.) Egyik sem csak katona!

¹⁸⁷ A Jagelló-korban viszont a délvidéki katonák is olykor megjelennek a tanácsban.

¹⁸⁸ Az uralkodónak alattvalói consilium et auxilium-mal, tanáccsal és segéllyel tartoztak. Otto Brunner, Land und Herrschaft, Brünn–München–Wien 1942², 480–492.

¹⁸⁹ „dominus rex fuit turbatus super tanta scripta, solus sedit pro tribunale et volebat adjudicare, sed barones et magistri consuetudinem regni sui alegarunt (!)”. Df. 260497.

¹⁹⁰ Természetesen ezt nem szabad túlbecsülni, még Elekes, Rendiség i.m. 115. 39. j. is óv az osztályharc közvetlen hatásának feltételezésétől.

¹⁹¹ Vö. pl. a Szerémitől lejegyzett hagyományt: Szerémi György, Emlékirata Magyarország romlásáról 1484–1543, közli Wenzel Gusztáv, Pest 1857, 31.

¹⁹² Dl. 37671. Ld. a Függelék is.

listájával (ld. a Függelék), feltételezhető, hogy az itt feltüntetettek – a *salvus conductus*-ban és a júniusi listákon egyaránt szereplő két főpap és az egyetlen világi Bánfi Miklós nélkül – Corvin ellen, és így apja politikájával szemben foglaltak állást. (Persze ez sem biztos.) E szerint 31 mágnás tartozott e csoporthoz. Corvin oldalán báró, vagy bárófi, azaz mágnás 12 maradt, és pedig olyan régi családok képviselői, mint Újlaki, Branković, Hédervári, Alsólindvai Bánfi, Kanizsai, Szécsi, Rozgonyi és Várdai. A Mátyás-korban bárói méltóságot viselt családokból Szokoli és Ellerbach tartozott ide. (Valószínűleg azonban Ernuszt János is, hiszen bátyja, Zsigmond pécsi püspök is Corvin híve volt, ő pedig nem fordul elő a júniusi listákon.) A király új báróinak többsége azonban az ellenpárt hívének látszik: Bodó, Dóci, a Geréb testvérek, Kinizsi, Magyar, a Pakosiak; valamint Mátyás alatt lett báró Baumkircher Vilmos apja is, noha eredetileg III. Frigyes embere volt. Az 1490 nyarának pártmegoszlása azonban más szempontból sem érdektelen: a mágnások egy része kivonta magát az állásfoglalás kényes és bizonytalan jövőjű kinyilvánítása alól. Hiányoztak a mágnások közül a választási harcban a Bebekek, Frangepánok, Korbáviaiak, Ongorok, Pálóciak, terebesi Perényiek, és távol maradt a szlávón–horvát bán, Egervári László is.

Bár a bárók Corvin-ellenes többségi állásfoglalása nyilván a Mátyás-politika elleni szembefordulást is takar, egyesek részéről feltehetően a józan politikai megfontolás is számba jött: hiszen három külföldi trónkövetelővel szemben nehéz lett volna küzdeni. Az 1490-es eseményeknél azonban talán nem is annyira a bárók állásfoglalása volt a döntő, hanem a főpapságé. Mivel tanulmányom tárgya a tanács bárói tagságának vizsgálata, azért nem foglalkoztam eddig a főpapsággal, noha a tanácsban egyenrangú társa volt a báróknak. Bár nagybirtokosi érdekeik megegyeztek a bárókéval, voltak saját, rendi szempontjaik, hatalmuk pedig kevésbé a nagybirtokon, mint tizedjövedelmükön alapult.¹⁹³ 1490-ben a püspöki kar egyértelműen Corvin – és így a Mátyás-politika – ellen foglalt állást. Corvin mellett Váradi Péter kalocsai érsek, Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, valamint Beriszló Bertalan vránai perjel állott a prelátusok közül, de a többi: Estei Hippolit érsek, tizenegy püspök és a fehérvári prépost nem támogatta Corvint. Pontosan fordított helyzet állott elő, mint 1459 elején (ld. a Függelék), amikor Szécsi Dénes bíboros vezetésével a két érsek, kilenc püspök és a fehérvári prépost Mátyás, és csupán az erdélyi püspök Frigyes pártján foglaltak állást. Ebből az a tanulság, hogy a „prelátusok és bárók” – azaz a királyi tanács – döntésénél a királynak az előző réteget is figyelembe kellett vennie, illetve megvolt a módja valamelyik csoporttal a másikkal szemben többséget szerezni. Mivel a kegyúri jog révén a főpapok a királytól függtek, ez erősíthette a király helyzetét. Láttuk, hogy Bátori István eltávolításához is hozzájárult a püspöki kar összefogása.

E fejezet elején több lehetőséget vetettem fel. A fentiek alapján véleményem szerint nyilvánvalóvá vált, hogy a király a bárók tanácsai szerepét megszüntetni nemhogy nem tudta, de nem is akarta. Más kérdés az, hogy nem került-e sor a tanács összetételének átalakítására, vagy pedig jogkörének megnyirbálására. Az előbbire a királynak mindvégig meg volt a módja, részben neki megfelelő bárók (és főpapok) kinevezésével, részben alacsonyabb rangú személyek, hivatalnokok, szakbírák, királyi várnagyok, kamarások

¹⁹³ Vö. pl. 1498:15.t.c. (Corpus Juris i.m. 602.) Az 1498:20.t.c. szerint a püspöki kar bandériumainak létszáma 4800, a többi egyházi testületé 1950 lovas, tehát jelentős katonai erő.

bevonásával. Ez utóbbi réteg összetételére ugyan csak a Jagelló-korból van hiteles adatunk, de nem lehetett másként Mátyás alatt sem. Azzal természetesen tisztában kell lennünk, hogy bármennyi köznemes vett részt az üléseken, lehettek bár igen tehetséges emberek is, dönteni nem ők, hanem a leghatalmasabb bárók döntöttek, mint ahogy azt az 1495:25.t.c. világosan megmondja. Az elnöklő ajtónállómesternek ugyan egyenként kell a szavazatokat összegyűjteni, de a döntést a „sanior pars” (a „józanabb rész”) véleménye alapján megfogalmazni.¹⁹⁴ A tanácsnak választott főpapi, bárói és köznemesi ülnökökkel való ellátása — ami a Jagelló-korban rendszeresen megtörtént — nem annyira a király, mint az országgyűlésen összegyűlt nemesek kívánságára történt. Mivel a törvények általában kimondják, hogy az eddig ott megjelenni jogosult tanácsstagok jogait továbbra is tiszteletben tartják,¹⁹⁵ a választott főpapi és bárói tanácsstagok szerepe kevésbé lehetett jelentős, és mivel korszakunkból teljes listát nem ismerünk, nem is tudjuk elemezni. II. Lajos „választott” tanácsának első listája 1516 tavaszáról öt prelátust és hét bárót nevez meg, ez utóbbiak közül Perényi nádor, Újlaki herceg, Szentgyörgyi Péter gróf országbíró, Buzlai Mózes és Drágfi János báróságot viselt úr, Szapolyai György és Bátori András nem, csakhogy ők nyilván bátyjaikat, a vajdát, ill. a temesi ispánt képviselték.¹⁹⁶ Ez a választott nagyúri tanácsosok legnépesebb névsora addig, de ez sem mutat más összetételt, mint az ismert tanácslistáké.

A tanács jogkörének — a korábbtól képesti — megnyírbálása lényegében csak a törvényhozási és adómegszavazási jognál következett be, ami ugyan a prelátusok és bárók korábbi legfontosabb jogköre volt, de az országgyűlés már a Mátyás előtti évtizedekben magának szerezte meg ezt a jogkört.¹⁹⁷ Igaz, mint láttuk, még mindig előfordult, hogy az uralkodó az országgyűlést kikerülve tanácsával határozott. Kétségtől Mátyás, sőt utódai is nemegyszer az országgyűléssel intéztek el olyan ügyeket, amiket a tanáccsal nem tudtak. Vigyázni kell azonban arra, hogy ne állítsuk egymással minden esetben szembe a prelátusokat és bárókat egyrészt, az országgyűlés nemeseit másrészt: a nemességet ugyanis csak részben lehetett az urak ellen fordítani. Az a Burgio pápai nuncius által hangoztatott nézet, hogy a nemesi vezetők az uraktól függenek,¹⁹⁸ alaposabb vizsgálat után tényként mutatkozott meg: a politikai életben részt vevő nemesek nagy része kimutathatóan valamely nagyúr familiárisa volt.¹⁹⁹ Ez ugyan nem akadályozta meg őket egy „köznemesi politika” vezetésében, de ennek hatékonysága a mindenkori erőviszonyoktól függött.

¹⁹⁴ Corpus Juris i.m. 576, 578.

¹⁹⁵ 1495:8.t.c.: a király nevezzen ki 3–3 prelátust és bárót a táblai ülnökök közé. (Uo. 568.) – 1498:2.t.c. 2–2 prelátus és báró választassék ugyane célra. (Uo. 596.) – 1500:10.t.c. A király válasszon 4–4 prelátust és bárót, de a többit is be kell engedni a tanácsba. (Uo. 646, 648.) – 1514-ben 4–4 prelátust és bárót választotta. (Magyar Történelmi Tár 24 (1877) 285–286.) – Megjegyzem, hogy a megválasztottaknak fizetést is adtak, ezzel akarták elérni, hogy meg is jelenjenek a tanácsban.

¹⁹⁶ Magyar Történelmi Tár 25 (1878) 47. – Szabó Dezső, Küzdelmeink a nemzeti királyságért 1505–1526, Bp. 1917, 135.

¹⁹⁷ Mátyusz, A magyar rendi állam, i.m. passim.

¹⁹⁸ Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526. Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia II/1. k. Bp. 1884, 163.

¹⁹⁹ Kubinyi András, A középbirtokos nemesség Mohács előestéjén, Discussiones Neogradienses I. Salgótarján 1984, 5–24.

Nem biztos azonban, hogy az országgyűlésen megjelent megyei követek egy része is nem a megyei nagyúr akaratát képviselte az országgyűlésen, sőt talán az is „választatta” meg. A 15. századi Angliából szép számmal maradtak fenn olyan levelek, amelyben a shire (a megye) leghatalmasabb lordja megmondja, hogy kiket válasszanak a parlamentbe a grófság részéről.²⁰⁰ A magyar forrásanyag erre alig ad támpontot, feltehetően a báró személyesen és nem írásban „választatta” meg a követeket. Mégis van egy-két adat. Rosályi Kun János az 1500 elején tartott országgyűlésen panaszt tett a megye ispánja, Perényi Gábor ellen. Az ügyben számunkra az a lényeges, hogy a megyei kisnemesség Perényi melletti tanúvallomása szerint a nemesség többsége Péterfalvi Nagy Albertet választotta meg követnek, Kunnak tehát joga sem lett volna a megye nevében beszélni.²⁰¹ Nagy Albert Perényi alispánja és várnagya volt, jobbágy apa és nemes anyja fia, akinek a megye később nemességét is kétségbe vonta.²⁰² A főispán – talán a tőle függő kisnemesség segítségével – alispánját választotta meg követnek, aki mellett azonban egy ellenkövet is fellépett. Egy másik ügy ugyan a királyi adó megyei adószedői, nem pedig országgyűlési követek választására vonatkozik, de szinte szó szerint megfelel az angol példának. Batori András szatmári ispán (volt báró, a vajda testvére) megírja név szerint, hogy kit válasszanak adórovókká, mert velük azt tehet, ami neki tetszik.²⁰³ Ilyen durván ritkán mondják meg a lényegét. . .

A tanács jogkörének megnyirbálására korszakunkban nem került tehát sor, mégis maradt a királynak elég játszótér arra, hogy a tanácstól függetlenül járhasson el, anélkül, hogy ezáltal formailag sérthesse annak érdekeit. Amikor e tanulmány elején arról volt szó, hogy az oklevelek egy részében szerepel a „de consilio prelatorum et baronum” kifejezés, másokban nem, amikor fel lettek sorolva azok a törvények, amelyek felsorolják azokat az ügyeket, amikor a király köteles kikérni a főpapok és bárók tanácsát,²⁰⁴ tulajdonképpen megállapíthatjuk azt, hogy ezeken kívül a királynak szabad keze van, és pedig nem is kevés. Bár a rendkívüli adó kivetése országgyűlési (esetleg királyi tanácsi) jóváhagyáshoz volt kötve, az adó felhasználásába korszakunk nagy részében éppúgy nem tudott senki beleszólni, mint valamennyi rendes jövedelem kezelésébe, ugyanis a kincstár a királytól

²⁰⁰ Rosenthal i.m. 169–171. – Itt különben először 1430-ban mondják ki, hogy a sheriff azt küldje a grófság lovagjaként a parlamentbe, akinek nagyobb számú 40 shilling vagyonnal rendelkező freeholder szavazója van. Ez sem jelenti azonban azt, hogy komoly szavazás lett volna. A 18. századig az ellenjelöltek közti választás volt a ritkább eset, általában előre megállapodtak a követek személyében. Egy 1555-ös perből kiderül, hogy három módja volt a szavazásnak: a sheriff a hangokból állapítja meg a többséget, a felemelt kezekből következtet, vagy az egyes pártok külön csoportokra oszlanak, és ezt becsli fel a sheriff. Az alulmaradt fél, ha ellenfele megválasztását törvénytelennek tartotta, a sheriffet kártérítésért perelhette. *Sir Goronwy Edwards, The Emergence of Majority Rule in English Parliamentary Elections, Transactions of the Royal Historical Society, Fifth series, Vol. 14, London 1964, 175–196.* Ma még Angliában is a sherifftől függött a követ megválasztása, nálunk nyilván még inkább az ispántól.

²⁰¹ Dl. 71077.

²⁰² Bónis, Hűbériség i.m. 468–469.

²⁰³ „quia cum ipsis prefatis illa facere possumus, quod nobis placeret... Dl. 55989. (1474.)

²⁰⁴ Ld. fenn, 10–11. j.

függött.²⁰⁵ A kincstár biztosította Mátyás számára zsoldosseregének felállítását, amely azonban a török fronton csak kevésbé volt felhasználható, és mivel fenntartása részben meg is haladta az ország gazdasági erejét, csak a gazdag nyugati területek elfoglalására vette igénybe. Fenntartása a király halála után gazdaságilag szinte lehetetlenné vált, így az 1498–1500 közti reformokban a banderális rendszerre tértek rá, ami viszont az uralkodót az eddiginél jóval nagyobb – katonai – függésbe hozta a korábbinál.²⁰⁶ Itt jegyzem meg, hogy nem igaz a főúri stb. bandériumok eltűnése Mátyás korában, az országot érő támadás esetén éppúgy mozgósította azokat, még uralkodása második felében is, mint elődei. Így – hogy csak egy-két példát idézzek – maradtak adatok püspöki,²⁰⁷ bárói²⁰⁸ és nemesi²⁰⁹ mozgósításra. A feudális urak katonai ereje megmaradt, de ez egyrészt kisebb volt, mint 1498 után, másrészt vele szemben ott állt a király zsoldosserege. A király katonai jogait mutatja a bánságok betöltése is.

A kormányzat írásbeli ügyeit, valamint a király kegynylvánító jogköréből eredő oklevelek kiállítását, végül az igazságszolgáltatás írásbeli munkáját a kancelláriák végezték. Az utóbbi tárgyalásától eltekinthetünk: a király csak a tanáccsal ítélkezhetett, így sem az uralkodó személyes bíraskodása, sem a nagybíráké nem független a tanácstól, ezért a személyes jelenlét kancelláriája sem érdekes most a számunkra. A nagyobb kancellária szerepe viszont annál inkább fontos, mert noha az ügyeknek, amelyek írásbeli lecsapódása a kancelláriában történt, talán nagyobb része nem tartozott a tanács jogkörébe, a király és a rendek (pontosabban főleg a főpapok és bárók) között az 1464-es koronázáskor kötött kompromisszum értelmében a tanács bizonyos beleszólási jogot szerzett magának a kancellária felett, ill. talán helyesebben a nagyobb kancellária felett élvezett jogkörét kiterjesztette a titkos kancelláriával összeolvadt intézményre is. Ezt a jogkört a kancellár személyén keresztül érvényesítette, aki egy személyben volt az ország és a király kancellárja. A kancellár kettős helyzete magyarázza meg azt a különös jelenséget, hogy Mátyással 1464 után a legtöbb kancellárja ellentétbe került.²¹⁰

A kancelláriát nem foghatjuk fel, mint egy államkormányzatot intéző hivatalt, hanem elsősorban mint az igazgatás segédhivatalát, oklevélleíró szervét. (Természetesen nem a komoly bíraskodási jogkört élvező kisebb kancelláriára, élén a személynökkkel és

²⁰⁵ A kincstárra ld. *Kubinyi*, A kincstári személyzet i.m. 25–49. – *Uő.*, A királyi kincstartók oklevéladó működése Mátyástól Mohácsig, LK 28 (1958) 37–62. – *Uő.*, A budai vár i.m. 67–98. – 1464-es koronázáskor Mátyás szabad kezét kapott a kincstár irányítására. *Uő.*, A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején, i.m. 77–78.

²⁰⁶ *Kubinyi*, The Road i.m. 160–166.

²⁰⁷ Bátori váci püspök, 1477. DL. 56028.

²⁰⁸ Hédervári Imre, 1471. Hédervári Oklevéltár I. k. 369–370.

²⁰⁹ Kállai nemesek. 1484. DL. 56172–56173.

²¹⁰ *Kubinyi*, A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején i.m. 75–77. A király azonban formailag fenntartotta azt a jogát, hogy a kancellárt a tanács megkérdezése nélkül nevezze ki. II. Ulászló ugyan 1503-ban Szatmári Györgyöt „in cancellarium nostrum et huius regni nostri Hungarie” nevezte ki, de nem utalt a prelátusok és bárók tanácsára. Igaz, hogy a kinevezést gyűrűpecséttel erősítették meg – hiszen a titkos pecsét Szatmárinál volt –, és mivel a gyűrűpecsétet a királyi prerogatíva eszközének tekintették, lehet, hogy formulaszerűen sem akartak a tanácsra utalni. DL. 88878. – Az 1518. évi bácsi országgyűlés 40. cikkelye szerint azonban a kancellár kinevezése már a tanács hatáskörébe esik. *Kovachich*, Sylloge i.m. I. k. 266.

két ítélőmesterével gondolok.²¹¹) Ez nem jelenti azt, hogy a kancelláriai munka nem lett volna jól, talán bürokratikusán is szervezve. A kancellár hatalmát és befolyását azonban a tanácsban játszott szerepének köszönhetette.²¹² Ha még emellett esztergomi érsekként a magyar egyház feje is volt, döntő szerepe még világosabban érzékelhető volt a tanácsban.²¹³ Amennyiben a kancellár nem tudott magának a tanácsban tekintélyt szerezni, hiába irányította a kancelláriát, nem érhetette el elődei befolyását, ami tökéletesen kiderül Brodarics kinevezése után 1526-ban a kalandosok által beterjesztett igényből, hogy nagy tekintélyű kancellárra van szükség.²¹⁴ Fent már láttuk, hogy a kancellár döntötte el, hogy milyen ügyek kerüljenek be a tanácsba, és melyeket intézhet el attól függetlenül.

És itt kell megint visszatérni a kancelláriai referensek problematikájára. Az a fenti fejtegetések alapján is nyilvánvaló, hogy a referensek elsősorban az oklevéladási parancsot kézbesítették. Nem véletlen azonban az, hogy kitől fogad el ilyet a kancellária, kiben van akkora bizalom, hogy ezt megtehesse. Most, hogy sikerült már a tanács ismert tagjainak névsorát összeállítani, tanulságos lesz ennek a referensek listájával való egybevetése. Az egyházi rendhez tartozó referenseket és amúgy is zömében odatartozó titkárokat, tehát a referensek többségét figyelembe nem véve, a relatíot tevő világi személyeket kell a tanácstagoknál is alkalmazott időhatárok között és társadalmi réteg szerint osztályozni. Mivel Szilágyi 1464-ben cezúrárt látott a referensi rendszerben²¹⁵ az időszakosok 1458–1464,²¹⁶ 1465–1471, 1472–1490, 1490–1516. (II. Ulászló trónralépte, ill. halála.) Komolyabb mennyiségű relatíot csak a Szilágyi által hivatali ügyvitelinek jelzett ügyekben találunk, a kincstartó, a titokzatos kamaramester (magister camerae), és a budai

²¹¹ Vö. Szilágyi, Kancellária i.m. 93–118. – Bónis, Jogtudó értelmiség i.m. 219–415.

²¹² Angliában is ez volt a helyzet. Vö. S. B. Chrimes, An Introduction to the Administrative History of Mediaeval England, Oxford 1952, 210.: „The reasons for this primacy of place and importance have to be sought not in the chancellor's position as the head of the Chancery, but rather in his position in the king's Council and in the political forces operating upon and within the Councils of the later mediaeval period.”

²¹³ A magyar esztergomi érsekek is elmondhatták királyuknak, amit 1405-ben Thomas Arundel canterburyi érsek mondott IV. Henrik királynak: „Ego sum pater vester spiritualis et secunda persona post vos in regno, et nullius consilium plus acceptaretis quam meum si bonum sit.” Idézi: Kirby i.m. 41. – Nálunk Bakócz érsek szerepe volt ilyen, legalábbis a parasztháborúig. György Székely, Reform und Politik im Leben des Kardinals Bakócz, Reform – Reformation – Revolution, Leipzig 1980, 81–86. – De még érsekség nélkül is, sőt Mátyás korában is, a kancellár komoly hatalom lehetett. Veronai Gábor püspök kancellárról ezt írják 1476-ban: „...e supremo Cancellero del Regno d'Ungheria, e va continuamente dritto del persona del Re e in campo e altrove; tutti li consilij procedano dal capo del bon Frate.” (A kancellár ferences voltára céloz.) Magyar dipl. emlékek i.m. II. k. 311.

²¹⁴ „che bisognaria havere un Cancilliere grande et di assai”. . . Monumenta Vaticana i.m. II/1. k. 372. – Latin fordításban: „quod oporteret habere Cancellarium magnum, et Summae Autoritatis”, Johann Christian von Engel, Geschichte des ungrischen Reiches und seiner Nebenländer, II. k. Halle 1798, 59. – A „kalandosokra”: Kubinyi András, Az 1525 évi „Kalandos szövetség”, Sinkovics István Emlékkönyv, Bp. 1980, 141–153.

²¹⁵ I.m. 35.

²¹⁶ Elvileg 1464 tavaszát kellene szakaszhatárként venni (a koronázást), de egyszerűség szempontjából az év végét veszem. A reform pontos kezdete úgyis nehezen állapítható meg.

várnagy (és udvarbíró)²¹⁷ által közvetített okleveleknél, akikhez még az ajtónállómester-udvarmestert, a tárnokmestert és II. Ulászlótól a kamarásmestert (magister cubiculariorum) számíthatjuk. Valamennyi többi idézendő referens csak egy-két oklevél kiállítása ügyében járt el a kancelláriában.

1458–1464 között húsz mágnás „referált” a kancelláriában.²¹⁸ Túlnyomó többségük hivatalban levő báró, és Bodó Gergely, Rozgonyi Osvát és Szokoli Péter kivételével a tanácsban is kimutatható.²¹⁹ A nem mágnások közé számítom a két kamaramestert, két budavári udvarbíró, egy alkincstartót, és három udvari lovagot, ill.

²¹⁷ *Szilágyi*, Kancellária i.m. 48–51. A kamaramester (magister camerae) – Szilágyinál érthetetlenül kamaraispán, uo. 51. – tisztségével a következő a nehézség. Nem tudjuk, hogy mi volt a feladata, de szinte biztos, hogy nem pénzügyi. Szilágyi a comes camerae-vel cserélte össze a magister camerae-t. Bizonytalan az is, hogy számítható-e a bárókhoz. Az 1459 elején Mátyás oldalán állást foglaló urak közt (ld. Függelék) Geszti Mihály kamaramester a 9-ik helyen áll, megelőzve a pohárnokmestereket. (Későbbi utóda, Dombai László viszont – a Dombóvári Dombaiakból – az utolsó előtti, 35-ik helyen.) Míg Dombait a nagybirtokosokhoz lehet számítani, Gesztit nem. Bonyolítja a helyzetet, hogy az oklevél eredetijében udvarmesternek, magister curiae-nek nevezik (Dl. 15316.), noha nem volt az, ez esetben viszonylag előkelő helye megmagyarázható. Talán a kancelláriában tévesztették el a korábban nem ismert tisztséget. Néhány héttel később egy pápai oklevélben is előfordul: II. Pius többeknek engedélyezte, hogy napkelte előtt misét mondhassanak. A névsor: Ország Mihály nádor, Bodó Gáspár asztalnokmester, Bodó Gergely tárnokmester, Dombai Pál somogyi ispán – a későbbi lovászmester –, Tuz János kincstartó, Lindvai (Bánfi) Miklós és Bajmóci Nofri Albert cubiculariusok, valamint Geszti Mihály kamaramester. Itt nyilván Mátyás legbizalmasabb akkori, zömében homo novus embereiről van szó, de mivel a két kamarás, és nemcsak az arisztokrata Bánfi, hanem a köznemes Nofri is megelőzi, Geszti feltehetően jelentéktelenebb személyiségnek számított, és nem valószínű, hogy bárónak. *Augustinus Theiner*, *Vetera monumenta historica Hungariae sacram illustrantia*, II. k. Roma 1862, 324. – Geszti néhány év múlva különben egregiusként fordul elő, éspedig két rokona, János és László után harmadikként. Df. 260099. János 1447-től többször volt macsói vicebán (Zichy Okmánytár IX. k. 624.), bodrogi alispán (pl. uo. X. k. 260, 411, 421.), 1473-ban szlavón vicebán. (Dl. 100828.) Valamennyi tisztségében Újlakit helyettesítette. 1458-ban tévesen macsói banként is előfordul. Zichy Okmánytár X. k. 20.) – A kamaramester bárósága ellen az is szól, hogy a nagyszámú tanácslista ellenére csak a pártpolitikailag fontos 1459-es Mátyás-hívek listájában szerepel. Így a tisztség betöltőit nem sorolom a bárók közé, amíg ellenkező adat nem kerül elő. (Bátori István kamaramesterként mágnás volt.) Talán a későbbi magister cubiculariorum, (kamarásmester) örökölte teendőit, de azzal nem azonos, hiszen a fenti adatban a cubiculariusok megelőzik.

²¹⁸ A továbbiakban a jegyzetekben az adatokat csak akkor adom meg, ha Szilágyinál nem szerepel, vagy a referens nála más funkcióban, illetve más időszakaszban szerepel. Így helyhiány miatt utalok *Szilágyi*, Kancellária i.m. 34–78.-ra, ahol a nevek alapján könnyen kikereshető a forráshivatkozás. Bár Szilágyinál több adatot ismerek, ahol ezek nem módosítják a Szilágyinál található, ezek közlésétől eltekintek.

²¹⁹ Bodó Gáspár asztalnok-, lovászmester, majd tolnai ispán; Bodó Gergely tárnokmester; Cudar Simon udvarmester; Dezsőfi László asztalnokmester; Dombai Pál lovászmester; Hédervári Imre udvarmester; Herceg Miklós asztalnokmester; Lábatlani János székelyispán; Marcali János somogyi ispán; Ország Mihály udvarmester, majd nádor; Pálóci László országbíró (Kassa v. lt. Arch. secr. L. Arany Ida 2.); Pongrácz András pohárnokmester; Pongrácz János vajda, asztalnokmester; Rozgonyi János tárnokmester, volt vajda; Rozgonyi Osvát székelyispán, ill. cím nélkül is (1459: Kassa v. lt. Arch. secr. D. 30–31.); Rozgonyi Sebestyén vajda; Szapolyai Imre kincstartó; Szokoli Péter temesi ispán; Turóci Benedek körmöci kamaraispán, udvarmester; Tuz János kincstartó.

kamarást²²⁰ 1464–1471 között lecsökkent a referensek száma: hat mágnás, akik közül csak Drágfi Bertalant nem tudjuk a tanácsban kimutatni,²²¹ valamint hat nem mágnás, köztük kettő udvarbíró.²²² 1472–1490 között kilenc mágnás referált, közülük csak Kanizsai László nem mutatható ki Mátyás tanácsában.²²³ Több a nem mágnási referensek száma viszont: 11 fő.²²⁴ Két idegen, Jarosláv cseh kancellár, és Jörg von Stein, Mátyás egyik sziléziai helytartója is adott oklevélkiállítási parancsot. II. Ulászló hosszú uralkodása idején 23 mágnás mutatható ki a referensek közül. Közülük egyedül Somi Gáspár kamarás nem mutatható ki valamelyik tanácslistán. (A banderiátus urak közé tartozó Somi Józsa temesi ispán fia.)²²⁵ Leszámítva Korlátkóvit, Podmaniczkyt és Pogányt, akik báróvá történt kinevezésük előtt is adtak már relatiót a kancelláriának, még négy nem mágnás referensre maradt adat.²²⁶ Néhány cseh méltóság egészíti ki az Ulászló-kori referensek listáját.²²⁷

²²⁰ Kamaramesterek: Dombai László, Geszti Mihály; udvarbírák: Bessenyei Bertalan (Bártfa v. lt. 1530, 1543.), Parlagi László, Bajoni Lőrinc deák alkincstartó, Podmaniczky László udvari lovag. Nehéz Péter (Ol. 15319.), Kállay Pál (Ol. 15914.).

²²¹ Bátori István kamaramester; Drágfi Bertalan pohárnokmester; Pongrácz János vajda; Rozgonyi Rajnald cím nélkül; Turóci Benedek és Tuz János, mindketten udvarmesterek.

²²² Az udvarbírák: Horvát Gergely és Török Ambrus. Négy neve mellett nincs funkció: Kinizsi Pál (1471. Dl. 17247.), valamint Ramocsa Boldizsár és Gáspár (1468. Dl. 88471, ill. 88470.) (Hacsak nem elírás az egyik keresztnév, és egy személyről van szó.) – Czobor János (1470. Of. 260568.) Valamennyien más adatok alapján királyi aulikusok voltak.

²²³ Bánfi Miklós pozsonyi ispán; Bátori István országbíró és vajda; Ernuszt János (kincstartó és bán, de többnyire funkciója nélkül. Mint kincstartó még nem báró!); Geréb Mátyás (*Iványi Béla*, A Gróf Teleki család gyömrői levéltára, Szeged 1931, 308. sz. 1479. Még nem viselt ekkor tisztséget.); Geréb Péter cím nélkül; Kanizsai László (1478, cím nélkül, Dl. 59653. A későbbi bánról van szó.); Parlagi György udvarmester; Szécsi Miklós volt vasi ispán, Szentgyörgyi János gróf cím nélkül.

²²⁴ Két udvarbíró: Ráskai Balázs és Tankházi Bálint; Czobor Imre pozsonyi ispán; cubiculariusok: Főki László, Laki Kis Tamás, Solti László; cím nélkül: Bodó János (Dl. 59680.); Czobor János (Df. 260568, Dl. 88533); Lábatlani András (II. Ulászló idején Both András néven banderiátus úr és szlavón bán); Laki Kis János (Dl. 59682.): Poki Kis Antal (Df. 260385.).

²²⁵ Bánfi Miklós udvarmester; Bátori István budai várnagy; Batthyány Benedek kincstartó; Baumkircher Vilmos (cím nélkül, Dl. 106669.); Bornemissza János kincstartó, budai várnagy, pozsonyi ispán; Buzlai Mózes udvarmester; Corvin János herceg (Dl. 67580.); Dési Imre asztalnokmester (*Iványi*, Teleki i.m. 449.); Drágfi Bertalan vajda, Drágfi János pohárnokmester; Geréb Péter udvarmester (és országbíróként Corvin Jánossal közösen, ld. fenn); Kanizsai György pohárnokmester; Korlátkóvi Péter cubicularius, majd udvarmester; Losonci László tárnokmester, vajda; Ország Ferenc cubicularius (Dl. 75782.); Pálóci Mihály pohárnokmester, majd kamarásmester (magister cubiculariorum); Podmaniczky János cubicularius, majd kamarásmester; Pogány Péter pozsonyi ispán, majd ezzel együtt udvarmester is (MTA Kézirattár, Okl. 550.); Ráskai Balázs tárnokmester (előtte egregiusként budai udvarbíró, Dl. 88751.); Somi Gáspár cubicularius; Somi Józsa temesi ispán; Szentgyörgyi Péter gróf először cím nélkül, majd országbíró és vajda; Turóci György pohárnokmester.

²²⁶ Kubinyi László udvarbíró; Bradács Lőrinc cubicularius; Butkai Péter somogyi ispán és tárnok (tavernicusként: Dl. 56267.); Korlátkóvi Osvát tatai várnagy.

²²⁷ Schellenberg kancellár (Dl. 88788 stb.); Swichow főbíró (Kassa v. lt. Arch. secr. Qu. Bukóc 1.); Mezericki (Bártfa v. lt. okl. 3044. sz.); Burián cubicularius. Cseh tanácsosok nagyon ritkán a magyar tanácslistákon is előfordulnak, pl. M. 17, 22, U.2 stb. Magyar tanácsosok is eljárak azonban cseh ügyekben mindkét király idejében. Pl. Mátyásnak Brnóban kelt és a hegyjogot szabályozó 1479-es kiváltságlevelében a megjelent két püspök közül az egyik Filipek János váradi püspök, a hét világi személy között van Szapolyai Imre. A csehek (morvák) egyike az említett Jaroslaw-Bozkowicz cseh kancellár. *Székelgy György*, Mátyás király és morva főváros, Századok 114 (1980) 613..

Mint látható, bár 1464-ben nagyon lecsökkent a világi és nem hivatali referensek száma, összetételük nem nagyon változott: zömükben hivatalban levő báróktól fogadott el oklevélkiállítási parancsot a kancellária, de a referensek bárói és mánási része elenyésző kivétellel a királyi tanácsokban is kimutatható volt. Ott, ahol ez nem igazolható, az nyilvánvalóan kizárólag hiányos forrásadottságunk következménye. 1464 óta lényegében a nádor az egyetlen tisztség, amely a korábbtól eltérően nincs a referensek között képviselve. Összesen 31 mánás adott relatiót Mátyás alatt, közülük öten nem mutathatók ki a tanácsban. (16,1%). A 26 tanácsstag referens az összes ismert Mátyás-kori tanácsstag báró és mánás 29,5%-a. A Jagelló-kori 23 referens közül csak kettőnél (8,7%) nincs adat mánásként tanácstagására. A 21 referens tanácsstag mánás az összes tanácsstag 24,7%-a. Az 1464-es reform ellenére tehát lényegesebb változásról mégsem beszélhetünk: a referensek köre lényegében nem módosult.

Mennyiben módosítják ezek az adatok az első fejezetben leírt kritikát Szilágyi művéről? Azt hiszem, hogy döntően nem. Az valószínűnek látszik, hogy Szilágyinak annyiban igaza volt, hogy többségében a kancellária valóban a tanács tagjaiban bízott meg, a referenseknek tényleg döntő többsége oda tartozott. Az azonban nyilvánvaló, hogy a referensek alapján nem rekonstruálható a tanács: hiszen a tanácsstagok kétharmada – háromnegyede nem referens. Bár valamivel jobb a kép, ha csak a szűkebb tanácsot nézzük. A Mátyás-kori 26, tanácsban is kimutatható referens közül csak Pongrác Andrást nem találjuk meg a szűkebb tanácsban. E szerint a Mátyás-kori szűkebb tanács pontosan fele adott oklevélkiállítási parancsot is. A Jagelló-kori 22 tanácsstag referens közül csak 13 fordul elő a szűkebb tanácsban is, ami az ottani tagok 40,6%-a.

Talán még inkább fontosabb az a tény, hogy a nem bárói referensek II. Ulászló korában – beleértve a későbbi bárókat is – valamennyien kimutathatók a tanácsban is. Úgy látszik tehát, hogy a királyi várnagyok és a cubiculariusoknak legalábbis egy része a tanácsstagokhoz sorolandó. Mert hiszen, ha a mánás referensek zöme kimutatható a tanácsban is, a nemesi referensek pedig mind, akkor ez módot nyújt számunkra a tanács nem választott köznemesi rétegének meghatározására. Úgy látszik, hogy a mánások is a királyi aula szolgálatából jutottak a tanácsba, ahogy ez több cubicularius-bárónál látszik. Ennek alapján a Mátyás-kori nem mánás referensek többsége valószínűleg a tanácsban is helyet foglalt. Számuk nyilván nagyobb volt, mint a referenseké. Ahogy a mánás tanácsstagok többsége nem mutatható ki referensként, úgy lehetett ez a nemeseknél is. Az 1500:21.t.c.-ben becikkelyezett aulicusok pl. kivétel nélkül tanácsosok is voltak, de csak egy részük referens. A lényeg különben nem a referensség volt. A referensek döntő

A Mátyás uralma alá tartozó és belső autonómiát élvező idegen tartományok ügyében kiállított okleveleken is gyakori a magyar referens feltüntetése. Csak osztrák példákat idézve Bécs elfoglalásától kezdve és csak kancelláriai jelzettel ellátott okleveleket figyelembe véve a kép a következő. A bécsi levéltár 84 ilyen oklevelet őriz, ezekből 1 saját kezű királyi aláírást visel, 75 commissio vagy mandatumos (osztrák szokás) jegyzetet visel, 8 relatio, kivétel nélkül magyar. Wien Stadt- und Landesarchiv, Urkunden 5078, 5109, 5121, 5230, (Nagylucsei kincstartó); 5279, 5280, (Moré Péter kamarás); Bakócz Tamás győri püspök (5297); Czobor Imre pozsonyi ispán (5313.) A HHSStA AUR sorozatában 16 Mátyás oklevél esik erre a korszakra, egy relatio, Filipec János magyar és cseh kancellár: 1488. III. 24. Az oklevelek az első másfél évben zömében a magyar, vagy cseh kancelláriákban, később az osztrák kancelláriában, ill. gyűrűspecséti osztályon lettek kiállítva, referens szempontjából ez nem okoz különbséget.

többsége egy-két és inkább jelentéktelen ügyben adott oklevélkiállítási parancsot, a lényeg az, hogy többségében tanácstagnak kellett lennie annak, akitől ilyen parancsot egyáltalán elfogadott a kancellária.

Ez viszont azt jelenti, hogy a bárók — ha nem is lényeges dolgokban — még a tanácsot megkerülve, az uralkodó személyes hatásköréhez tartozó ügyekben is intézkedni tudtak. (Többségében barátai, ismerőseik, familiárisaik ügyében.) Igaz, itt a köznemesi tanácstagoknak, pontosabban a király köznemesi familiárisainak is megvolt ugyanez a lehetősége. (Itt „familiáris” alatt az úri familiárisnak megfelelő réteget, tehát a király összes szolgálattevőjét, mégpedig mind az udvar alkalmazottját, mind a pedig a várak élén állókat értem, függetlenül attól, hogy mi volt a hivatali címük, nem pedig az „aulae familiaris”-okat, akik csak egy csoportját képezték a király szolgálatában álló személyeknek. A legfontosabb, legbefolyásosabb csoporttá, úgy látszik, hogy a cubiculariusok, kamarások váltak.) Feltűnő viszont, hogy a bíraktól és királyi tanács választott köznemesi ülnökeiktől nem fogadott el oklevélkiállítási parancsot a kancellária.

A tanulmány vége felé érkezve, teljesen meg lehet válaszolni az e munka elején feltett három kérdést. Az már feljebb világossá vált, hogy 1. a bárók alatt a hivatalban levő és volt bárók mellett a bárófiakat, úrfiakat, természetes és név szerinti bárókat, vagy legpontosabban a mágnásokat is értették. 2. „Hivatalból” csak a tényleges bárói méltóságot betöltő, vagy betöltött ember lehetett a szűkebb tanács tagja, valamint a mágnások közül az, akit a király meghívott. A tágabb, vagy teljes tanácsban, ami az országgyűlés későbbi felső táblájának őse, már valamennyi mágnás jogosult volt megjelenni. Most a harmadik kérdésre is világosabbá vált a felelet: 3. A tanács „praelati et barones” megnevezéséből nem következik az, hogy mások is ne legyenek akár a szűkebb tanácsnak is tagjai. Ez a nem nagybirtokos réteg három csoportra osztható: a király familiárisai, a hivatásos bírák mintegy „ex officio”, valamint a Jagelló-kortól a tanács köznemesi ülnökei. A három csoportból igazi befolyást csak az első szerzett. (Megjegyzem, hogy a korszakunkban még egyházi királyi titkárok mint királyi „secretarius et consiliarius-ok” később — világiként — az első csoporthoz számítandók, az általunk tárgyalt időben a főpapokhoz tartoztak.²²⁸

Mindebből az is következik, hogy a világi nagybirtokos réteg, amely teljes egészében bejuthatott, a tágabb tanácsba, de a szűkebben is döntő befolyással rendelkezett, mindvégig megőrizte szerepét az ország irányításában, és ebben partnerként az uralkodó is számított rá. Bár e tanulmánynak nem tárgya, hogy az egész kormányzati problematikát 1458–1516 közt részletesen taglalja, annyit röviden mégis jeleznie kell, hogy nagyon leegyszerűsítve korszakunkban három erővel kell számolni. Az első a király, aki mindvégig idegen beleszólás nélkül jogosult volt az ügyek egy részében eljárni, és ebben az udvar, a hivatalok, a Jagelló-korra ugyan lecsökkent, de mégsem jelentéktelen királyi uradalmak, valamint a korszakunkban önálló erőt nem képező szabad királyi és bányavárosok

²²⁸ Hasonló volt a helyzet Angliában. IV. Edward alatt (1461–1483 közt) a tanácsban 25 érsek és püspök és 5 rendfőnök, tehát 30 prelátus, 19 egyéb pap (főként titkárok, hivatalnokok stb.), 34 lord, 28 világi tisztviselő, 13 egyéb személy és 2 „clerk” volt kimutatható. *Lander* i.m. 309–315 alapján.

támogatásával számolhatott.²²⁹ A második erő a két külön csoportra osztható egyházi és világi nagybirtok, míg a harmadik az egyre erősödő köznemesség volt.

Ebből a szempontból nézve a helyzetet, a királyi tanács Mátyás-kori helyzete sokkal változékonyabb, bizonytalanabb képet mutat, mint utódáé. Csak Mátyás uralkodása végén látszik valahogy megnyugodni (és létszámban is esni) a szűkebb tanács. Nehéz a kutatónak olyan benyomástól magát elhatárolni, hogy Mátyás és a tanács nagybirtokosai között az erőviszony állandóan változott: kezdetben a király az egyházi nagybirtokokkal és a világi egy részével szövetségbe tudott csak boldogulni, majd bevonván a különben még nem komoly erőt jelentő nemességet, először egyensúlyi állapot, majd a királyi faktor kialakuló túlsúlya jött létre. (Uralkodása végén már nem látta a király szükségesnek, hogy híveiből nagybirtokost kreálva növelje támogatói számát a bárók közt.) A Jagelló-korban hosszabb ideig mintegy olajozottabban mentek a dolgok, mint korábban. Ez más vonatkozásban másoknak is feltűnt, és erre valószínűleg Elekes Lajos adta meg a helyes választ, aki szerint a nagyurak ellenőrzésük alá vonták az apparátust.²³⁰ Ez elsősorban a kancelláron keresztül sikerült. A Jagelló-korban a változást a nemesség előretörése jelentette. Pontosán talán inkább a nemesség önálló erővé válása. Az 1498-as törvények az erős köznemességű megyék bandériumaival fegyveres erőt is adtak a nemesi ellenzéknek.²³¹ Igaz ugyan, hogy a nemesi politikusokra a nagyurak tudtak nyomást gyakorolni, de a korszakban egyre gyakrabban nem követek képviselték a nemességet az országgyűlésen (akik választását manipulálni lehetett), hanem az egész nemesség jelent meg, másrészt a választott köznemes ülnökök intézménye szükségképp önálló útra vezette a nemesi vezetőket is: a nemességből feljebb emelkedni nem a nemesi politika, hanem csak a királyi aulán keresztül lehetett: az 1498-ban választott ülnökökből lett még báró, később már nem.²³² Ez pedig bizonytalanná is tette az erőviszonyokat, legfőképpen azonban megrendítette a hatalmi egyensúlyt, ami a feudális korban sokszor okozott nehézséget.²³³

Minden jel szerint már II. Ulászló alatt átalakulás kezdődik, amely aztán később II. Lajos alatt teljeseedik ki.²³⁴ Sajnos, ez egybeesett a török veszély növekedésével, amely különben még segített is kiélezni az ellentéteket. Ennek vizsgálata azonban már nem e tanulmány feladata.

²²⁹ *Kubinyi András*, A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez, Tanulmányok Budapest múltjából 21 (1979) 7–46.

²³⁰ *Elekes*, A középkori magyar állam i.m. 273–274. és más művei.

²³¹ *Kubinyi*, The Road i.m. 166–167.

²³² Batthyány, Buzlai, Pető. *Vö. Kubinyi*, A királyi tanács köznemesi ülnökei i.m. 257–268.

²³³ Anglia hatalmának fő okát a király és a bárók, majd később harmadiknak a Commons közti általában meglevő erőegyensúlynak tulajdonítja: *Bryce Lyon*, Mediaeval Constitutionalism: a Balance of Power, Album Helen Maud Cam, II. k. Louvain–Paris 155–183.

²³⁴ *Vö. Kubinyi*, A magyar állam i.m. 59–99.

FÜGGELÉK

I. Tanácslisták

A tanácslistákat három csoportban: Mátyás tanácsa, az interregnum alatt működő tanács és II. Ulászló tanácsa, időrendben tüntetem fel. Megadom a névvel megnevezett tanácsstagok számát. A bárói tanácsstagok névsorában (III. Függelék) a tanácsülések sorszámaára hivatkozom. A „szűkebb tanács”-ra Sz.t.val utalok.

Mátyás tanácsa. (M).

1. 1458. február 9. *Straznicz. (Teleki József, Hunyadiak kora Magyarországon, X. k. Pest 1853, 575.)* Podjebráddal kötött szerződés. Szilágyi Erzsébeten és Szilágyi Mihály kormányzón kívül (őket nem veszem az összesítésnél figyelembe) két püspök és hat báró volt jelen. Sz.t.
2. 1459. április 19. *Buda. (Dl. 15348.)* Az országnagyok kezességet vállalnak, hogy a király megtartja a Garaiakkal kötött szerződést. Jelen volt négy főpap (egy érsek, két püspök, egy prépost), valamint 11 báró. Sz.t.
3. 1461. január 26. *Trencsén. (Teleki i.m. XI. k. 1855, 7.)* Az országnagyok jótállnak a királyért, hogy megtartja a Podjebrád Kunigundával (Katalin) kötött házassági szerződést. Jelen volt hat főpap (egy érsek, négy püspök, egy prépost), valamint 14 báró. Sz.t.
4. 1461. május 22. *Buda. (Dl. 29512. másik példány: Zichy Okmánytár X. k. 156.)* Ítéletlevél. Jelen volt 3 püspök, 4 báró és hat hivatásos bíró. (Egy prépost, négy ítélőmester és az alnádor.) Sz.t.
5. 1461. szeptember 7. *Laxenburgi tábor. (Dl. 15634.)* Albrecht osztrák herceg a Szengyörgyiekkal és Ellerbachhal kötött szerződésről. Jelen volt 6 magyar báró. Sz.t.
6. 1461. december 24–28. *Buda. (Dl. 15412, 15520.)* Ítéletlevelek ugyanannak a személynek ügyében. Jelen volt 4 főpap (egy érsek, két püspök, egy prépost, 11 báró (az egyik példányon az utolsó hiányzik), és egy ítélőmester. Sz.t.
7. 1462. február 10. *Esztergom. (Dl. 15698.)* Mátyás kiegészése Ellerbach Bertolddal. (Ua. nap azonos szöveggel a Szentgyörgyiekkal is, Dl. 15699.) Jelen volt 2 főpap (egy érsek és egy püspök), valamint 4 báró. Sz.t.
8. 1462. május 6. *Vác. (Dl. 15719.)* Mátyás kegyelme Erdőhát Lászlónak. Jelen volt 6 főpap (2 érsek, 3 püspök, 1 prépost), valamint 8 báró. Sz.t.
9. 1462. május 29. *Buda (Joannes Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, I. Zagrabiae 1862, 206–207.)* Az országnagyok kezességet vállalnak, hogy a király nem kér több adót. Jelen volt 8 főpap (2 érsek, 5 püspök, 1 prépost) valamint 19 báró.
10. 1463. szeptember 12. *Pétervárad. (Stephanus Katona, Historia critica regum Hungariae, XIV. k. Colotzae 1792, 651.)* Velencei-magyar szerződéskötés. Jelen volt két főpap (egy-egy érsek és püspök), valamint öt báró. Sz.t.
11. 1464. április 3. *Székesfehérvár. (Karl Nehring, Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadisch-habsburgischen Gegensatz im Donauraum, München 1975, 215.)* Az országnagyok ratifikálják a III. Frigyesselel kötött békét. Az oklevelet hat főpap (egy érsek és öt püspök), valamint hét báró állítja ki. A tanácshoz tartoznak a követek is (uo. 215–216.): két főpap (egy-egy érsek és püspök), valamint három báró.
12. 1466. március 31. *Buda. (Dl. 248626.)* A király jelenlétében fogott bíróság dönt az esztergomi érsek és a Forgáchok ügyében. Jelen volt négy főpap (egy érsek és három püspök), valamint az oklevelet kiállító országbíróval együtt öt báró. Sz.t.
13. 1468. szeptember 28. *Pozsony. (Dl. 39299.)* Az országnagyok kötelezettséget vállalnak, hogy a király nem vet ki több rendkívüli adót. Jelen voltak: nyolc főpap (2 érsek, 6 püspök) és 13 főúr.
14. 1470. február 9. *Bruck a.d. Leitha. (Karl Nehring, Quellen zur ungarischen Aussenpolitik in der zweiten Hälfte des XV. Jahrhunderts (Klny. a Levéltári Közlemények 47 (1976) kötetéből). Bp. 1976, 7. o. 20. j.)* A Mátyást Ausztriába kísérő tanácsosok: három főpap (egy érsek és két püspök) és három báró. Sz.t.

15. 1470. november. Buda. (*Martinus Georgius Kovachich*, *Vestigia comitiorum apud Hungaros*, Buda 1790, 390.) Az országnagyok kötelezettséget vállalnak, hogy a király nem vet ki többé rendkívüli adót. Jelen volt négy főpap (egy érsek és három püspök), valamint 12 báró.
16. 1471. szeptember 21. Buda. (MTA Kézirattár, MS 4945. 8. pallium.) Mátyás mellett Kázmér lengyel trónkövetelővel szemben állást foglalt 10 főpap (egy érsek és kilenc püspök), valamint 36 báró.
17. 1472. április 1. Buda. (Df. 248086.) Az országnagyok megerősítik a király egyezségét Vitéz János érsekkel. Jelen volt 3 főpap (egy érsek és két püspök), 4 báró, a pápai legátus és egy cseh báró. *Sz.t.*
18. 1474. április 20. Buda. (Zágrábi érseki levéltár, OL. Ft. 5664. doboz) Ítéletlevél. Jelen volt 6 főpap (2 érsek, 4 püspök), valamint 7 báró. *Sz.t.*
19. 1474. április 24. Buda. (*Mathias Dogiel*, *Codex diplomaticus regni Poloniae et magni ducatus Litvaniae*, I. k. Vilnae 1758, 73–74.) Az országnagyok megerősítik a lengyel fegyverszünetet. Kiállította 11 főpap (két érsek és kilenc püspök), valamint 14 báró. A tanácshoz számítandók a követek: 2 főpap (püspök), 2 báró, 2 prépost. (A bárók után felsorolva.)
20. 1474. május 3. Buda. (*Kukuljevic* i.m. I. k. 212.) Ítéletlevél. Jelen volt 5 főpap (egy érsek, négy püspök), valamint 4 báró. *Sz.t.*
21. 1475. augusztus 15. Buda. (*Teleki* i.m. XI. k. 541–542. Mátyás visszafogadja hűségére a moldvai vajdát, ezt elismeri öt főpap (két érsek, három püspök), valamint 10 báró.
22. 1478. december 7. Olmütz. (*Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen im 15. Jahrhundert*, III. k. hsgg. v. *Erich Weise*, 103. o. 480. sz.) A cseh békeszerződés elfogadása. Az oklevelet kiadják: egy érsek, két báró, valamint egy morva püspök és két morva (cseh) báró. *Sz.t.*
23. 1479. július 21. Olmütz. (*Teleki* i.m. XII. k. 99.) Az olmützi béke ratifikációs okmánya. Magyar részről ratifikál 5 főpap (egy érsek és négy püspök), valamint nyolc báró. *Sz.t.*
24. 1481. február 16. Zágráb. (Alsó-szlavóniai okmánytár. Szerk. *Thallóczy Lajos és Horváth Sándor*, Bp. 1912, 218–223.) Ítéletlevél. Jelen volt három főpap (két püspök és egy prépost), valamint az ítélkező nádorral és országbíróval együtt hét báró. *Sz.t.*
25. 1481. május 18. Buda. (Dl. 16236.) Ítéletlevél. Jelen volt 8 főpap (egy érsek, öt püspök, két prépost), valamint az elnöklő országbíróval együtt 5 báró. *Sz.t.*
26. 1485. április 11. Pozsony. (*Steiermärkisches Landesarchiv, Urkunden Nr. 8023.*) Beatrix királyné ítéletlevele. Birótársak voltak két főpap (egy-egy püspök és prépost), valamint 3 báró. *Sz.t.*
27. 1486. március 6. Buda. (Dl. 68711.) Ítéletlevél. Jelen volt két főpap (püspök) és az elnöklő nádorral együtt öt báró. *Sz.t.*
28. 1487. december 5. Buda. (*J. B. Tkalcic*, *Monumenta historica liberae regiaeque civitatis Zagrabiae*, II. k. 447. Azonos összetételben egy másik ügyben és perben december 10-én, uo. 461.) Az elnöklő Nagylucei püspök és nádori helytartóval együtt 6 főpap (5 püspök és egy prépost), valamint 2 báró ítélkezik. *Sz.t.*
29. 1488. január 21. Bécs. (*Teleki* i.m. XII. k. 393–394.) A St. Pölteni béke megerősítése. Jelen volt 3 püspök és 4 báró. *Sz.t.*

Az interregnum (1490. április 6.–július 31.) tanácsa. (Int.)

Mátyás halála és II. Ulászló magyar földre lépése között a királyi tanács gyakorolta az államhatalmat. Elnökeinek eleinte az özvegy Beatrix királyné és Corvin János herceg, mintegy trónörökös, számítottak. Őket az alábbiakban nem veszem figyelembe. Megjegyzem, hogy az interregnum tanácsa összetételét két kivétellel csak a tanács tagjainak pecsétjei azonosításával lehet meghatározni, ez azonban az esetek többségében ma már nem végezhető el. Mivel a szűkebb tanács esetében egyesek ottléte, vagy távolléte döntő lehet, csak azokat a tanácskiadványokat vehettem figyelembe, ahol a pecsételők nagy valószínűséggel azonosíthatók. Sajnos, ez az 1490. április 13-án Bécsben kiadott oklevél esetében nem volt lehetséges, ami azért kár, mert ez lehetett Mátyás utolsó szűkebb tanácsa. (Dl. 19639.) Beatrixon és Corvinon kívül négy főpap (közülük Filipec és Bakócz biztos, Geréb László talán valószínűsíthető) és öt báró pecsételt. Ez utóbbiak közül Szapolyai biztos, Bátori István igen valószínű, valamint az egyik Geréb testvér is.

1. 1490. április 17. Komárom. (Dl. 104715., Sopron város lt. Dl. 2312. stb.) Országgyűlési meghívó, sok példányban maradt fenn. Pecsétel 5 főpap (mind püspök) és 3 báró. *Sz.t.*
2. 1490. április 24. Buda. (Kassa város lt. Arch. secr. F. Telonium 102.) A kassaiak vámmmentességét biztosító oklevelet megpecsételi 5 főpap (püspök) és 4 báró. *Sz.t.*
3. 1490. június 8. Pesti országgyűlés. (Martinus Georgius Kovachich, Supplementum ad vestigia comitiorum apud Hungaros, II. k. 283.) A zágrábi egyházmegyei tizedügyben oklevelet állít ki 12 főpap (2 érsek és 10 püspök), valamint 20 báró.
4. 1490. június 17. Buda. Két nem teljesen azonos névsort tartalmazó példányban maradt fenn, alábbiakban a kettőt összesítem. (Dl. 37668. Kovachich, supplementum i.m. 271–272.) A Corvin Jánossal kötött megegyezést az alábbi urak adják ki: 9 főpap (egy érsek, hét püspök, egy prépost) és 30 báró.

II. Ulászló tanácsa. (U.)

A Farkashidán magyar földre lépő királyt üdvözlő urakkal kezdem a listát. Őket ugyan még az interregnumban a hatalmat gyakorló tanács küldte ki, viszont szükségképp ők alkották az új uralkodó első tanácsát. (A szűkebb tanácsot.)

1. 1490. július 31. Farkashida. (Kovachich, Supplementum i.m. II. k. 270. Megjegyzem, hogy a kortárs Bonfini egy személy eltéréssel adja meg ugyanezt a listát. Rerum Hungaricarum Decades, IV. k. Bp. 1941, 184–185. Az alábbiakban a csak Bonfininál említett Losonci Lászlót is a bárókhoz számítom.) A királyt 4 főpap (püspökök) és 8 báró fogadta. *Sz.t.*
2. 1490. október 4. Esztergom. (Aragóniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok, közli Berzeviczy Albert, Bp. 1914, 224.) A király és Beatrix esküvőjén jelen volt két főpap (püspök), valamint 4 báró, továbbá a cseh kancellár és a nápolyi követ. *Sz.t.*
3. 1491. február 20. Kassa mellett tábor. (Dogiel i.m. I. k. 85.) A János Alberttel kötött fegyverszünetet megerősítik: két főpap (püspökök), továbbá 13 báró. (Külön van választva hét méltóságviselő a többi hattól.)
4. 1491. június eleje. Buda. (Berzeviczy i.m. 228.) Beatrix ügyéről tárgyalnak: 7 főpap (6 püspök és egy prépost), 5 báró, továbbá két olasz. *Sz.t.*
5. 1491. november 29. Buda. (Katona i.m. XVII. k. Buda 1793, 251–252. A követek névsora u.o. 208.) A magyar országnagyok hozzájárulnak a Habsburgokkal kötendő békéhez. Az oklevelet 8 főpap (7 püspök és egy prépost), valamint 7 báró adta ki. A követséghez magyar részről egy püspök és négy báró tartozott.
6. 1492. március 22. Óbuda. (Berzeviczy i.m. 220.) Beatrix ügyéről tárgyal 7 főpap (egy érsek, 5 püspök, egy prépost), valamint 9 magnificusnak és 3 egregiusnak címzett úr.
7. 1492. április 28. Buda. (Dl. 88762.) Ítéletlevél. Jelen volt 3 főpap (püspökök) és az elnöklő nádorral együtt 4 báró. *Sz.t.*
8. 1492. április 30. Buda. (Dl. 19839.) Ítéletlevél. Jelen volt az elnöklő országbíróval együtt 3 báró, valamint két ítélmester, az alnádor, és az ügyigazgató. *Sz.t.*
9. 1492. november 10. Buda. (Domanovszky Sándor, A szepesi városok árumegállító joga. Lőcse és Késmárk küzdelme az árumegállításért 1358–1570., Bp. 1922, 242.) Ítéletlevél. Jelen volt 7 főpap (mind püspök) és az elnöklő országbíróval együtt 7 báró. *Sz.t.*
10. 1492. november 13. Buda. (Kukuljević i.m. I. k. 329.) Ítéletlevél. Jelen volt nyolc főpap (hét püspök és egy prépost), valamint az elnöklő országbíróval együtt 7 báró. *Sz.t.*
11. 1493. december 8. Buda. (Dl. 23067.) A prelátusok és a bárók királyi felhatalmazásra ítélik. Jelen volt az elnöklő Váradi Péter kalocsai érsekkel együtt 6 főpap (egy érsek és öt püspök), valamint 5 báró. *Sz.t.*
12. 1494. január 24. Buda. (Dl. 20136.) Ítéletlevél. Jelen volt 8 főpap (egy érsek, hat püspök és egy prépost) és 2 báró. *Sz.t.*
13. 1496. június 9. Buda. (Domanovszky i.m. 259.) Ítéletlevél. Jelen volt 8 főpap (egy érsek és hét püspök), valamint 3 báró. *Sz.t.*
14. 1496. június 15. Buda. (Pozsony város lt. Okl. 4047. sz.) Ítéletlevél. Jelen volt 8 főpap (egy érsek és hét püspök), valamint az elnöklő nádorral együtt 7 báró. *Sz.t.*

15. 1498. november 5. Buda. (Dl. 71068.) Ítéletlevél. Jelen volt 5 főpap (2 érsek és 3 püspök), valamint az elnöklő nádor és 23 világi személy, akiket az oklevél „item”, ill. „necnon” kötőszavakkal négy csoportra oszt. A nádorral együtt négy báró szerepel, őket követi a négy ítélmester, majd 12 nemes sorol fel a szöveg, köztük az alnádor, az alországbíró, az ügyigazgató, választott köznemesi ülnököket, de van köztük királyi aulicus is. Az utolsó csoport 4 királyi kúriai jegyzőből áll. Az oklevél ritka teljességgel sorolja fel az ítélethozatalnál a kúriában jelen volt személyeket, és így következtetésekre ad azokban az esetekben is alkalmat, ha a névsor csak a főpapokat és a bárókat tartalmazza. Sz.t.
16. 1499. május 15. Buda. (Dogiel i.m. I. k. 103.) Az országnagyok ratifikálják a lengyel szerződést. Az oklevelet kiállítja 9 prelátus (egy érsek, öt püspök, két prépost és a vránai perjel), valamint 29 világi személy. Az első 22 személy számít biztosan bárónak, a többi közül csak Both András számít mágnásnak. A követeket most nem kell a tanácshoz számítani (ezek egy püspök, egy egregius nemes és egy prépost), ugyanis a püspök, az egyetlen, aki biztosan a prelátusokhoz tartozik, szerepel amúgy is a névsorban.
17. 1499. szeptember eleje. (Magyar Történelmi Tár – a továbbiakban MTT – 14 /1869/ 88.) A török követ fogadásánál jelen volt 2 főpap (egy érsek és egy prépost), valamint 5 báró. Sz.t. A továbbiakban a követekkel való tárgyalások esetén csak akkor adom meg az adatot, ha minden név ismert, vagy ha legalább három tanácsos van jelen.
18. 1500. április 6. Buda. (MTT 14 /1869/ 102.) Velencei követtel tárgyalás. Jelen volt két főpap (egy-egy érsek és püspök) és két báró. Sz.t.
19. 1500. május 15. Buda. (Dl. 46520.) A király a prelátusok, bárók és consiliariusok tanácsára és kezességére kölcsönt vesz fel Bakócz érsektől. A prelátusok: 12 személy, (egy érsek, 9 püspök, egy prépost és a vránai perjel.) 43 báró és consiliarius neve fordul elő. Az első 24 személy biztosan mágnás. A többi 19 közül ekkor egy sem számít annak: királyi kapitányok, aulicusok, választott tanácsi ülnökök, valamint Werbőczy kúriai jegyző.
20. 1500. július 14. Buda. (Dogiel i.m. I. k. 452.) Magyar–lengyel–francia szerződés megkötése. A magyar–lengyel példányban – lengyel követekkel keverve – különösebb sorrend nélkül – nem számítva a király öccsét, Zsigmond herceget – 6 prelátus (egy érsek, három püspök, egy prépost, egy olvasókanonok, aki királyi titkár), valamint 8 világi személy volt jelen. Ez utóbbiakból kettő a báró, a többi alnádor, választott ülnök. Két lengyel követ: egy báró és egy királyi titkár kanonok szerepel még. Sz.t.
21. 1502. május 12. Buda. (Kovachich, Supplementum i.m. II. 301–302.) Magyarország bárói és előkelői (proceres) nyugtatják Bánfi Miklós özvegyét a végvárakra kifizetett pénzekről. Az oklevelet 34 világi személy adta ki. Az első 20 személy kivétel nélkül a mágnásokhoz tartozik, a többi 14 közt királyi tisztségviselők, aulicusok, választott tanácsi ülnökök és ítélmesterek szerepelnek.
22. 1502. szeptember vége–október eleje. Buda. (MTT 24 /1877/ 25.) A velencei követtel való tárgyalásnál jelen volt 3 főpap (egy érsek és két püspök) és 3 báró. Sz.t.
23. 1502. november 18. Buda. (MTT 24 /1877/ 31.) A velencei követtel való tárgyalásnál jelen volt egy főpap (püspök) és két báró. Sz.t.
24. 1503–1504. Buda. (Bónis György, A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon, Bp. 1971, 346. A Werbőczy formuláskönyv alapján. A keltezés Ráskai nádori helytartósága alapján.) Ítéletlevél. Fel van sorolva 6 főpap (2 érsek, 4 püspök), valamint az elnöklő országbíróval 9 báró. Sz.t.
25. 1504. december 14. Buda. (Oklevéltár a Csáky család történetéhez, I/2. k. Bp. 1919, 521–522.) A váradi püspök és a Csákiak ügyében fogott bíróság: jelen van egy főpap (Bakócz bíboros), 5 magnificus és 2 egregius (ezek a nándorfehérvári és szőrényi bánok.) Sz.t.
26. 1505. október 12. Rákos mezeje. (Kovachich, Supplementum i.m. II. k. 332–334.) Az ún. rákosi országgyűlés. Az idegen király választását tiltó határozathoz az urakon kívül az egyes megyék megnevezett követei is hozzájárultak. Ezekre alább nem utalok. Az első csoport 10 főpap (2 érsek, 7 püspök, és a vránai perjel). Követi „item”-el elválasztva 31 báró. („Barones”) Majd „necnon”-nal elválasztva 14 nemes következik, köztük királyi kapitányok (bánok), aulicusok, egy választott ülnök, az alnádor, az alországbíró és a négy ítélmester, végül újabb „necnon”-nal

kezdve nyolc nemes következik, e csoport összetétele az előbbihez hasonló. Összesen 53 világi volt a megyei követeken kívül jelen.

27. 1506. június 24. *Székesfehérvár*. (Katona, *Historia critica* i.m. XVIII. k. 446–449.) Az országnagyok megbízólevele Miksa római királyhoz. Az oklevelet kiállította 5 főpap (egy érsek, három püspök és a vránai perjel) és 22 világi úr. A 15-től kezdve keverednek a mágnások, királyi kapitányok és aulikusok. A tanácshoz kell még rajtuk kívül számítani a követeket: két (egy érsek és egy püspök) – főpap és báró. Összesen 19 személyt számíthatunk mágnásnak.
28. 1507. május 28. *Buda*. (Dogiel i.m. I. k. 108.) Az országnagyok megerősítik a lengyel szerződést: 10 főpap (2 érsek, 6 püspök, a vránai perjel és egy prépost) és 22 világi úr neve szerepel. A végén keveredik a névsor: néhány királyi kapitánnyal és aulicussal.
29. 1507. augusztus 18. *Buda*. (Katona i.m. XVIII. k. 518–519. k.) A bányavárosok kiváltságleveleinek átírása. A király bírótársa volt 5 főpap (egy érsek és négy püspök) és 25 világi személy. Ezekből 8 báró, majd „necnon”-nal elválasztva következik a négy ítélőmester és az alnádor, végül „item”-mel 12 választott ülnök. Összesen 18 mágnás.
30. 1508. január 6. (Dl. 21803.) Aldiód vár átadása Radul vajdának. Jelen volt egy főpap (Bakócz érsek) és 4 báró. *Sz.t.*
31. 1510. május 17. *Esztergom*. (MTT 84 [1877/ 181.] Tárgyalás a velencei követtel. Jelen volt 3 főpap (egy érsek, két püspök), és 2 báró. *Sz.t.*
32. 1510. július 3. *Tata*. (MTT 24 [1977/ 196.] Tárgyalás a velencei követtel. Jelen volt 3 főpap (2 püspök és egy prépost), valamint 2 báró. *Sz.t.*
33. 1511. május 11. *Buda*. (Dl. 22154.) Az országnagyok adóügyben kiadott oklevele. *Csánki Dezső*, *Harminchatpecsétés oklevél 1511-ből*, Turul 5 (1887) 7–11, 49–59, ill. *Csergheő Géza*, *Sphragistikai és heraldikai adalékok a „Harminczhatpecsétés oklevél 1511-ből” című értekezéshez*, uo. 130–140., megkísérelték ugyan a 36 pecsét egy részének meghatározását, de ez csak részben sikerült, és nem mindig eredményesen, ezért annak ellenére, hogy hét pecsétet nekem sem sikerült azonosítanom, mégis idézem az adatot. Ezt az is szükségessé teszi, mert II. Ulászló utolsó éveiből alig maradt fenn tanácslista. Az oklevelet 12 főpap (2 érsek, 8 püspök, 1 prépost, egy – valószínűleg prépost – pecsétje meghatározhatatlan) és 24 báró pecsételte meg. (A 12, 15, 19, 21, 22 és 24 pecsét tulajdonosa ismeretlen.)
34. 1515. július. *Bécs*. A bécsi kongresszusra számos forrás maradt fenn. Az ezekben szereplő személyek adatait összesítem. *Riccardus Bartholinus*, *Odeporicon idest Itinerarium . . . Mathei . . . Cardinalis Gurcensis, Viennae 1515*, lapszámozás nélkül. – *Diarium Johannis Cuspiniani de congressu Maximiliani I. Caesaris, cum Vladislao, Ludovico et Sigismundo Hungarie, Bohemie et Polonie regibus*. Kiadta *Matthias Bel*, *Adparatus ad Historiam Hungariae, Posonii 1735*, 280–296. – *Dogiel* i.m. I. k. 175–176. Jelen volt 8 főpap (2 érsek, 5 püspök, 1 prépost) és 19 báró. A *Dogiel*-nél közölt oklevél a *Sz.t.* (Két érsek és hat báró.)

II. Tanácstagokat is felsoroló listák

A tanácstagok többségét más források is felsorolják, általában másokkal együtt. Ezek teljes jegyzékét egyrészt szinte lehetetlen összeállítani, másrészt szükségtelen is, hiszen célom elsősorban az egyes tanácsüléseken kimutathatóan részt vevő valamennyi főpap és báró összeírása volt, ezért hiányos listát sem közöltem az 1511-es kivételével. Néhány lista azonban olyan különleges jelentőségű, hogy utalnom kellett arra, ha a másutt tanácsban kimutatható személyek itt is előfordulnak. Ezek politikai okokból készültek, a listák ugyan teljesek, de nemcsak prelátusok és bárók tartoznak közéjük.

1459. február 10. *Buda*. (Dl. 15316, 15318, *Kovachich*, *Vestigia* i.m. 353–354.) A Mátyás király pártján álló urak: 12 főpap (2 érsek, 9 püspök, 1 prépost), valamint 36 világi személy, zömükben báró.
1459. február 17. *Németújvár*. (*Kovachich*, *Vestigia* 348–352.) A III. Frigyes királlyá választó urak (beleszámítva az utólag csatlakozókat): 1 főpap (püspök) és 23 világi személy (közel háromnegyed részük számítható bárónak.)
1490. augusztus 28. *Buda*. (Dl. 37671.) A cseh főurak *salvus conductusa* Corvin Jánosnak és pártjának. Idézése azért lényeges, mert a szereplők egy-két kivétellel nem vettek részt kimutathatóan az

interregnum idején kormányzó tanács munkájában, noha egy részüknek erre joga lett volna. 4 főpap nevét olvassuk (egy-egy érsek, püspök, prépost – de a prépost jelentéktelen – és a vránai perjel, akit azonban a világiak között sorol fel az oklevél.) Világiak Corvinnal együtt (és a perjel nélkül) 35 személy. Körülbelül egy harmaduk számítható mágnásnak.

1492. március 7, ill. 17. Buda. A Habsburg örökösödést elismerő rendek. Külön okleveleket állítottak ki a főpapok, a magyar világi rendek, a horvát–szlavón rendek, valamint egyes főpapok, és urak. A listákban nemcsak mágnások, hanem egyszerű nemesek is szerepelnek, így nem volt felhasználható a tanácstagság rekonstrukciójánál. (*Friedrich Firnhaber*, Beiträge zur Geschichte Ungerns unter der Regierung der Könige Wladislaus II. und Ludwig II. 1490–1526, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen (1849) 511–518, 523–528, 531–533. Összesítve szerepel 15 főpap (2 érsek, 11 püspök, 1 prépost, és a vránai perjel). A magyar világi személyek listáján 70, a horvát–szlavónon 63 név szerepel. A Szentgyörgyi és Bazini grófok külön oklevelet adtak ki hármán, két távollevő rokonuk nevében is. A városok, valamint a tisztségviselők okleveleit nem idézem.

III. A tanácsban név szerint felsorolt mágnások

Betűrendben közlöm az 1458–1516 közt a fenti listák valamelyikében felsorolt világiak neveit. Mátyás idejében az egy-két nem bárói rendű egyént (ítélőmester pl.) nem nevezem meg. II. Ulászlónál bonyolítja a helyzetet, hogy több tanácslista nem különbözteti meg egymástól a bárónak számító tanácstagokat az ebben a korban már gyakrabban megnevezett köznemesi tanácstagoktól. A III. Függelékbe azok kerültek, akiket legalább egy jegyzékben biztosan a bárók közé számítottak. Ha más listában netán a nemesek közt szerepelnek, azt külön megjegyzem. Valamennyi olyan tanácstag, aki II. Ulászló idején csak köznemesek között fordult elő kimutathatóan, a IV. Függelékbe kerül, hogy azért az adatok teljessége ellenőrizhetővé váljon.

Az egyes személyeknél idézem azt is, ha fontosabb tisztséget viselt, elsősorban báróságot. Bárónak számítom a nádort, országbíró, erdélyi vajdát, a külön székelyispánt, a szlavón és a macsói bánt, a tárnokmestert, az ajtónállómestert, (udvarmestert), asztalnokmestert, pohárnokmestert, lovászmestert, kamarásmestert (magister cubiculariorum, II. Ulászlótól), a pozsonyi ispánt (kivéve 1488 és a 16. sz. eleje közt) és a temesi ispánt, végül – egy-két kivétellel – a világi kincstartót. Korszakunkban nem számít már de facto bárónak a dalmát–horvát és a szőrényi bán, a jajcai (boszniai), nándorfehérvári, sabáci és szrebernyiki bánok pedig nem is voltak azok soha. Ennek ellenére ezeket a tisztségeket, és néhány más fontosabbat idézem. Megyéspánságok idézésére a fenti kettőn kívül nincs mód. Általában a következő forrásokra támaszkodom, amelyeket külön nem idézek, hiszen az adat mutató alapján megtalálható. *Fügedi Erik*, A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása, Bp. 1970. – *Fógel József*, II. Ulászló udvartartása (1490–1516), Bp. 1913. – *Bónis i.m.* – Ha az adat lényegesen pontosítható, akkor természetesen a forrást idézem. A szereplők 1458 előtti és 1516 utáni pályájára nem térek ki, legfeljebb, ha folyamatos.

Az azonos nevű, de mégsem azonos családoknál vagy az előnév (pl. Dóci, Nagylucsei) vagy a származáshely (pl. Dombai, Dombóvári), ill. (Kastélyosdombói) mutatja, hogy más családról van szó. Nehezebb a helyzet a de facto különvált azonos családoknál. A Losonciaknál ez egyszerű: a három ág külön vezetéknévvel fordul elő: Bánfi, Losonci; Losonci; Dezsőfi, Losonci formában. A többi, több ágra oszlott családot egyszerűség kedvéért egynek veszem, legfeljebb megadom, hogy melyik ág, pl. az Alsólendvai Bánfiak bolondóci ágánál. Kivétel a Rozgonyi, a Perényi család, ahol a későbbi nádori és a bárói ágakat (terebesi), ill. (nyalábvári) jelzővel külön családként tárgyalom. Tudatában vagyok természetesen annak is, hogy más családokat, így a Szentgyörgyieket, Frangepánokat is jogosult lenne áganként külön felvenni.

A névsornál a név után először megadom a tanácsülés számát, pl. az 1511-es U.33., és hogy az illető azon a tanácsülésen hányadik helyen van a világiak között, pl. Újlaki Lőrinc herceg 1511-ben: U.33.(4). Ha az illető akkor követ volt, akkor (k)-val jelölöm.

Még két fontos megjegyzés. Az 1498:22.t.c. (Corpus Juris Hungarici. 1000–1526. évi törvényczikkek, Bp. 1899, 606–608.) beikkelyezte név szerint a banderiumtartó urakat, erre éppúgy utalok, mint az 1500:21.t.c.-ra, amely ugyanebben a kiváltságban részesített tíz királyi alicust és a hivatalban levő királyi kincstartót. (U.o. 654–656.)

- Balassa Ferenc, Gyarmati.** U.25.(4), 26.(26), 27.(22), 28.(22). 1492–1494 szőrényi bán, 1504–1505 horvát és szlavón bán (címzetes) (U.25–26.) 1513 jajcai bánság védelmével öt hónapra megbízva (*Thallóczy Lajos–Horváth Sándor*, Jajczai bánság, vár és város) története 1450–1527, Bp. 1915, 241–242. 1500:21.t.c.
- Bánfi Jakab, Alsólindvai.** U.19.(17). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (8).
- Bánfi János, Alsólindvai (Bolondóci ág.)** Int.3.(14) U.3.(10), 16.(21), 27.(17), 34. Az 1492-es országgyűlés világi listáján 23. 1508-tól pohárnokmester. (Úgy látszik, hogy utóda e minőségében a család verőcei oldalágából való másik Bánfi János lett, de nem állapítható meg pontosan, hogy mikor. Feltehetően csak 1516 után, Bolondóci János halálát követve.) 1498:22.t.c.
- Bánfi Miklós, Alsólindvai.** M.16.(21), 19.(8), 21.(8), 25.(3), Int.3.(9), 4.(9, ill. 7), U.3.(7), 4.(3), 6.(6), 14.(4), 15.(2), 16.(4), 17.(4). Mátyás pártján 1459-ben: 31. 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (7). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 7. 1464–1466 pohárnokmester. 1466–1487 pozsonyi ispán. 1490–1500 ajtonállómester. 1498:22.t.c.
- Bánfi Pál, Alsólindvai. (Bolondóci ág.)** M.13.(11), 16.(20) 1459-ben Frigyes pártján. (7). Bárói méltóságot Mátyás előtt viselt.
- Bánfi Dezső, Losonci.** Int.3.(17), 4.(17,17).
- Bánfi János, Losonci.** U.26.(31)
- Bátori András, Ecsedi.** M.1.(6, tévesen Istvánnak nevezve), 9.(18), 16.(30), 28.(1), Int.3.(7), U.14.(5). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 11. 1458 asztalnokmester (Dl. 15289.) 1460 lovászmester.
- Bátori György, Ecsedi.** U.16.(10), 19.(11), 21.(8), 24.(7), 26.(8), 27.(7). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 12. 1505-től lovászmester. 1498:22.t.c.
- Bátori István, Ecsedi.** M.16.(31), 17.(2), 18.(3), 19.(3), 20.(3), 21.(3), 24.(B. azaz bírót), 25.(B), 27.(1), 29.(1). Int.1.(1), 2.(1), 3.(1), 4.(1,1). U.1.(1), 2.(1), 3.(1), 4.(1), 5.(követ), 6.(1), 7.(1), 8.(B), 9.(2), 10.(2). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 2. 1470 magister camerae (Dl. 16994, stb.). 1471–1493 országbíró. 1479–1493 erdélyi vajda. (A vajdaságról több mint fél évvel előbb váltják le.)
- Bátori István, Ecsedi.** U.28.(16), 33.(5). 1509-től temesi ispán (MTT 12 /1863/ 219–225.) 1508–1511 budai várnagy. (Lehet azonban, hogy Temest csak 1511-ben kapta!)
- Bátori László, Ecsedi.** M.9.(10). 1462–1466 asztalnokmester. (Kezdetére a tanácstag adat.)
- Baththyány Benedek.** A bárók közt: U.27.(5), 28.(12), 29.(6), 30.(4), 31.(1). A köznemesi tanácstagok között: U.19.(39), 21.(23). 1506–1509, 1510–1511 kincstartó. A század elején köznemesi tanácsi ülnök: Egy. Kvt. Kézirattár LEO 266.
- Baumkircher Vilmos, Szalónaki.** M.16.(22). Int.3.(16), 4.(20,13). U.1.(7), 3.(8), 4.(4), 5.(követ), 7.(3). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 16. 1492 főkincstartó, ld. az U.7. adatot. 1488-ban Mátyás fürstenfeldi és hartbergi kapitánya. HHStA AUr. 1488. III. 31.
- Bebek György, Pelsőci.** M.16.(28), 19.(13).
- Bebek János, Pelsőci.** U.3.(13), 19.(16), 26.(16). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 45. 1493–1498: pohárnokmester. 1495–1497 jajcai bán. 1498:22.t.c. „Urfi”-ként kap mozgósítási parancsot 1495-ben. *Engel*, Geschichte i.m. 5.k. 64.
- Berisló Ferenc, Grabarjai.** U.17.(5), 27.(21.) 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (18). 1494, 1499, 1501–1503 jajcai bán. 1498:22.t.c.
- Berisló János, Grabarjai.** U.26.(14), 27.(6), 28.(5), 33.(10). Szerb despota. (1504 elejétől: MTT 24 /1877/ 114.) 1511–1513 jajcai bán. 1498:22.t.c.
- Bodó Gáspár, Györgyi.** M.3.(11), 5.(5), 6.(10), 8.(7), 27.(3), 26.(2), Int.4.(14), U.4.(5), 6.(10, a magnificusok után, az első egregius!), 15.(3). Mátyás pártján 1459-ben: 13. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 26. 1459–1463 asztalnokmester. 1461–1463 lovászmester. 1485–1490. királynéi udvarmester.
- Bornemissza János, Tolnai (Berzencei).** U.19.(7), 23.(1), 24.(4). 28.(17), 29.(8), 34. 1500–1504 kincstartó. 1506-tól budai várnagy. 1514-től pozsonyi ispán. 1500:21.t.c.
- Both András, Bajnai.** U.16.(25), 21.(20), 24.(9), 25.(5), 26.(25), 28.(13). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (22). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 55. 1504–1511 horvát és szlavón bán (rövid megszokásokkal.) 1498:22.t.c.

Brandenburgi György őrgóf. U.34.

Branković Jován 1494(1496)–1502. szerb despota *Margalits*, Szerb tört. rep. I. k. 678–9. U.16.(9). 1498:22.t.c.

Buzlai László, Gergellaki. U.34. 1508–1511 asztalnokmester.

Buzlai Mózes, Gergellaki. A bárók között: U.21.(6), 22.(3), 23.(2), 24.(5), 25.(2), 26.(7), 27.(követ), 28.(8), 29.(4), 30.(3), 31.(2), 32.(2), 33.(7), 34. A köznemesi tanácsstagok közt: U.15.(11), 16.(24), 19.(25). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 42. 1501-től ajtonállómester (udvarmester.)

Corvin János, Hunyadi. U.19. Az Int.2. az ő és Beatrix nevében lett kibocsátva. 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* élen szerepel. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 1. 1490-től Szlavónia hercege, majd 1495–1497, 1499–1504 horvát és szlávón bán. Bandériumtartási jogát már az 1492:21.t.c. becikkelyezte. (*Corpus Juris* i.m. 492.)

Csáki Benedek, Keresszegi. M.16.(36), Int.3.(15), 4.(–,23). Az U.6. tanácsban a 11., de egregius címmel.

Csáki Ferenc, Keresszegi. M.3.(4), 4.(2), 6.(5), 11.(7), 13.(12). Korábban székelyispán volt.

Csáki Ferenc, Keresszegi. M.16.(35). Nem azonos az előbbivel.

Csáki Mihály, Keresszegi. U.3.(12), 16.(22), 26.(30). Az U.25. az ő ügyében tárgyal.

Cseh János, Lévai, Bánfi. Int.4.(16,14). 1491-ben királyi zászlótartó volt. OL 19728.

Csupor Miklós, Monoszlói. M.13.(4), 14.(1), 16.(6), 17.(3). 1468–1472 erdélyi vajda.

Cudar Jakab, Olnódi. M.9.(14), 15.(10). Mátyás pártján 1459-ben: 25. Korábban pohárnokmester volt.

Cudar Simon, Olnódi. M.2.(11), 3.(5), 6.(3). 1458–1462 ajtonállómester (udvarmester). Korábban pohárnokmester volt.

Dési Imre. U.27.(13), 28.(10), 29.(5). 1504–1507 asztalnokmester.

Dezsőfi László, Losonci. M.2.(9). Mátyás pártján 1459-ben: 12. 1456–1459 asztalnokmester. 1461 székelyispán. (Székely Okl. I. 188.)

Dóci János, Szegi. U.34.

Dóci Péter, Szegi. Int.4.(19,24), U.5.(6). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 43. 1468 temesi ispán. 1480–1483 jajcai bán.

Dombai Miklós, (Kastélyosdombói család). M.9.(8). 1459 macsói bán. 1462 horvát bán (az adat rá a tanácsági említés.) Utána az Újlakiak várnagya. 1473 szlávón vicebán, DI. 100828.1477 volt boszniai nádor.

Dombai Pál, (Dombóvári család). M.3.(13), 5.(4), 6.(4), 8.(6), 9.(13). 1460–1464 lovászmester.

Drágfi Bertalan, Béltöki. Int.3.(11), 4.(12,11), U.1.(6), 3.(6), 5.(4), 9.(6), 10.(6), 11.(1), 13.(2), 14.(2), 16.(5), 19.(5). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 13. 1468–1474 pohárnokmester, 1479–1480 ua. (Bártfa v. It. 2080. sz.) 1490–1493 kamarásmester. 1493–1498 erdélyi vajda. 1498:22.t.c.

Drágfi György, Béltöki. U.21.(11), 26.(17). 1507-ben örökös báróságot kap. *Schiller* i.m.272.

Drágfi János, Béltöki. U.27.(12), 33.(8). 1508–1512 pohárnokmester, 1510–1515 asztalnokmester. 1507-ben örökös báróságot kap. *Schiller* i.m. 272.

Egervári László. M.24.(1), U.11.(4). Az 1492-es országgyűlés horvát–szlávón listáján: 1. 1476–1482, 1489–1493 horvát és szlávón bán. 1493–1495 tárnokmester.

Ellerbach Bertold, Monyorókeréki. M.13.(6). Frigyes pártján 1459-ben: 10. 1464–1465 lovászmester. 1465–1467 erdélyi vajda.

Ellerbach János, Monyorókeréki. M.16.(19). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (11). 1498:22.t.c.

Erdődi Péter, Monyorókeréki. U.34.

Ernusz János, Csáktornyai. M.17.(5), 18.(4), 19.(4), 20.(3). 1467–1476 kincstartó. 1474–1476 szlávón bán.

Ernusz János, Csáktornyai. U.16.(8), 19.(9). 1486 pohárnokmester. 1493–1505 lovászmester. 1508–1509 horvát és szlávón bán. 1498:22.t.c. Az előbbi fia.

Frangepán Bernardin gróf. U.34. Az -1492-es országgyűlés horvát–szlávón listáján: 2. 1498:22.t.c. (Globálisan a Frangepán grófok.)

Frangepán István gróf. M.10.(3). 1463 horvát bán.

Garai Jób, M.11.(4), 13.(7), 15.(7), 16.(9), 19.(5), 21.(5).

Geréb Mátyás, Vingárti. M.29.(2). Int.1.(3), 2.(3). 1483–1489 horvát és szlávón bán.

- Geréb Péter, Vingárti.** M.29.(4). Int.1.(2), 2.(2), 3.(5), 4.(6,6), U.1.(4), 2.(3), 6.(4), 9.(5), 10.(5), 11.(2), 12.(1), 13.(1), 14.(1), 15.(1), 16.(1), 17.(1), 18.(1), 19.(2), 21.(1), 22.(1). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 6. 1478–1479 erdélyi vajda. 1486–1489, 1490–1494 ajtónállómester. 1495–1500 országbíró. 1500–1503 nádor. 1498:22.t.c.
- Hédervári Ferenc.** U.26.(20), 33.(18). 1507-ben jajcai bánnak kinevezve. 1498:22.t.c.
- Hédervári Imre.** M.1.(4), 2.(4), 3.(6), 8.(4), 9.(5), 15.(8), 16.(12), 19.(14). 1458 volt macsói bán. 1459–1463 ajtónállómester. Mátyás pártján 1459:6.
- Hédervári Miklós.** M.16.(13), 28.(2). U.9.(7), 10.(7). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* (5). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 24. 1466–1471 asztalnokmester. 1489–1490 tárnokmester.
- Herceg Miklós, Szekcsői.** M.3.(9), 4.(3), 6.(9), 9.(17), 16.(33). Mátyás pártján 1459-ben: 10. 1458–1463: pohárnokmester, de az M.4 asztalnokmesternek nevezi.
- Herceg Pál, Szekcsői.** M.2.(10), 9.(16), 13.(13), 15.(9), 16.(32).
- Homonnai (Druget) János.** Int.4.(21,-), U.16.(20), 19.(22), 21.(18), 26.(22). 1498:22.t.c. „Úrfi”-ként mozgósítják 1495-ben. *Engel*, Geschichte i. m. I. k. 64.)
- Homonnai (Druget) Simon.** M.9.(11), 16.(23), 19.(12). Mátyás pártján 1459-ben: 29. 1462 pohárnokmester (M.9.)
- Kanizsai György.** U.16.(14), 19.(14), 21.(7), 26.(13), 28.(14), 29.(7). 1492–1498 pohárnokmester. 1497–1499 horvát és szlavón bán (leváltva 1499. január 4. *Stipisić-Šamsalović* 3452. sz.) 1502–1507 nándorfehérvári bán (a fenti adatok alapján). 1508–1509 horvát és szlavón bán. 1498:22.t.c.
- Kanizsai Imre:** M.9.(19). Mátyás pártján 1459-ben: 23.
- Kanizsai János.** U.34. 1498:22.t.c.
- Kanizsai László.** M.5.(3), 9.(6). 1459–1461 erdélyi vajda. 1464–1467 lovászmester. Frigyes pártján 1459-ben 8.
- Kanizsai László.** U.6.(8), 16.(13), 19.(13). 1487–1490 bécsűjhelyi kapitány. Wiener Neustadt lt. Scr. XIX. Nr. 62. – 1494–1495 horvát és szlavón bán. 1495–1497 jajcai bán. 1490. augusztus 28. *Salvus conductus*. (8). 1498:22.t.c.
- Kanizsai László.** U.34. (A három Kanizsai László nem azonos.)
- Kinizsi Pál.** M.27.(2). Int.2.(4), 3.(4), 4.(5,5). U.2.(2), 6.(3). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 4. 1476 nándorfehérvári kapitány (Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából, II. k. Bp. 1877, 309.) 1479–1494 temesi ispán és az alsó részek főkapitánya. 1493–1494 országbíró.
- Kompolti János, Nánai.** Int.4.(22,-). U.3.(11).
- Kompolti Miklós, Nánai.** M.16.(29).
- Korlátkövi Péter, Bucsányi.** M.34. 1515-től udvarmester.
- Korógyi Gáspár.** M.16.(18). Mátyás pártján 1459-ben: 22.
- Lábatlani János.** M.2.(6). Mátyás pártján 1459-ben: 16. 1459 székelyispán.
- Losonci Albert.** U.16.(17), 21.(16).
- Losonci István.** M.16.(25). 1470–1473 asztalnokmester.
- Losonci László.** M.16.(24), 24.(4). Int.3.(10), 4.(11,10). U.1.(Bonfini alapján), 2.(4), 3.(4), 4.(2), 5.(3), 6.(5), 7.(2), 8.(2), 9.(4), 10.(4), 13.(3), 14.(3). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 9. 1491–1493 tárnokmester. 1493–1494 erdélyi vajda. 1496–1498 tárnokmester.
- Losonci Zsigmond.** U.26.(23), 33.(13). 1500–1506 budai prépost. (*Kuřinyi András-Fügedi Erik*, A budai káptalan jegyzőkönyve, Történeti-statisztikai évkönyv 1967–1968, 27. o. 36.) 1505–1506 királynéi titkár. 1498:22.t.c. Később világi személy.
- Magyar Balázs.** M. 21.(9). Int.4.(10,16). 1470–1471 szlavón és bosnyák bán. 1470–1472 (?) horvát bán. 1472–1475 erdélyi vajda. 1483 horvát és szlavón bán.
- Marcali János (Vajdafi).** M.1.(3), 2.(7), 16.(27). Báróságot viselt Mátyás előtt.
- Marcali László.** M.16.(26), 18.(7), 19.(10), 23.(7), 24.(2), 25.(4), 27.(4). 1479–1480 asztalnokmester.
- Maróti Lajos.** M.11.(6). Mátyás pártján 1459-ben: 21.
- Maróti Mátyus.** M.13.(10), 15.(6), 16.(10), 19.(6). Mátyás pártján 1459-ben: 20. 1467–1469 lovászmester. 1469–1476 macsói bán.
- Merzini György gróf.** U.26.(24), 31.(14). 1513 szabácsi bán. Dl. 106083. 189–190.
- Móróc István, Meggyesaljai.** Int.3.(13.). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 25.
- Móróc László, Meggyesaljai.** M.16.(34), Int.3.(12), 4.(15,12.)

- Ongor János, Nádasdi.** U.19.(24). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 28. 1498:22.t.c.
- Ongor Miklós, Nádasdi.** U.21.(17).
- Ország Ferenc, Gut.** U.34.
- Ország Imre, Gut.** U.34.
- Ország László, Gut.** M.23.(6). Int.3.(6), 4.(7,8), U.3.(3), 5.(követ). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 8. 1484–1492 lovászmester.
- Ország Mihály, Gut.** M.1.(2), 2.(1), 3.(1), 5.(1), 6.(1), 7.(1), 8.(1), 9.(1), 10.(1), 11.(1), 12.(1), 13.(1), 15.(1), 16.(1), 17.(1), 18.(1), 19.(2), 21.(1), 24.(bíró), 25.(1). Mátyás pártján 1459-ben: 1. 1458-ig ajtónállómester. 1458–1484 nádor.
- Ország Mihály, Gut.** U.21.(13), 26.(19), 27.(10), 33.(9).
- Ország Zsigmond, Gut.** U.16.(16), 19.(23), 21.(12). 1498:22.t.c. „Ürfi”-ként mozgósítják 1495-ben. *Engel*, Geschichte i.m. I. k. 64.
- Pakosi Albert.** Int.4.(26,19). A köznemes jelenlevők közt: U.26.(53). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 32.
- Pakosi Lajos.** Int.4.(27,20).
- Pakosi László.** M.2.(6). Mátyás pártján 1459-ben: 17. 1459 székelyispán. 1483–1487 tárnokmester.
- Pakosi Pál.** Int.3. (szlavón, követek közt: 3), 4.(25,18). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 31.
- Pálóci Antal.** U.3.(9), 16.(15), 19.(19), 21.(9), 24.(8), 25.(11). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 17. 1498:22.t.c. „Ürfi”-ként mozgósítják 1495-ben. *Engel*, Geschichte i.m. I. k. 64.
- Pálóci Imre.** M.15.(12), 16.(14), 18.(5), 19.(11), 20.(4), 21.(7), 23.(5). 1463, 1464–1467 pohárnokmester, 1471–1483 lovászmester.
- Pálóci János.** M.4.(4).
- Pálóci László.** M.3.(2), 6.(2), 9.(3), 11.(követ), 12.(bíró), 15.(4). Mátyás pártján 1459-ben: 3. 1446–1470 országbíró.
- Pálóci Mihály.** U.19.(20), 20.(2), 21.(10), 26.(9), 27.(8), 28.(9), 33.(20), 34. 1501–1510 pohárnokmester, 1514–1515 kamarásmester.
- Parlagi György.** M.21.(10), 24.(5). 1471–1484 ajtónállómester.
- Perényi Gábor (a nyalábvári ágból).** U.16.(18), 19.(18), 24.(6). 1503-tól kamarásmester. 1498:22.t.c.
- Perényi István (a nyalábvári ágból).** U.34. 1515-től asztalnokmester.
- Perényi János (a nyalábvári ágból, Kisperényi).** M.26.(3). Int.4.(13,15). U.6.(9). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 15. 1489–1491 királynéi ajtónállómester. Dl. 71017, 71035.
- Perényi Imre (a terebesi ágból).** U.19.(8), 21.(14), 25.(1), 26.(1), 27.(1), 28.(1), 29.(1), 33.(1). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 14. 1490–1504 asztalnokmester. 1504–1519 nádor.
- Perényi István (a terebesi ágból).** M.9.(9), 11.(5), 15.(11), 16.(11), 19.(7). Mátyás pártján 1459-ben: 30. 1462–1465 asztalnokmester. 1468–1469 lovászmester. 1471–1475 tárnokmester.
- Pető (Petőfi) János, Gersei.** Int.3.(19), 4.(24,22). Ulászló alatt egy ideig a köznemesi tanács tagok közt szerepel (a századfordulón a választott köznemesi ülnökök listáján: LEO 266): U.15.(12), 16.(23), 19.(35), 21.(24). 1505 előtt kerül vissza a bárók közé. U.26.(26), 33.(23), 34. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 36. 1505 királynéi udvarmester. 1508–1516 a királyi gyermekek udvarmestere.
- Pető (Petőfi) Miklós, Gersei.** M.3.(10), 5.(6), 6.(8), 8.(8), 9.(15). Int.3.(18), 4.(23,21). U.5.(7). Frigyes pártján 1459-ben: 12. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 35. 1461 királyi, majd királynéi pohárnokmester. Utóbbira ld. Dl. 15644. 1457 lovászmester volt.
- Podmaniczky János, Podmanini.** U.26.(10), 27.(9), 28.(11), 33.(11). Előtte még köznemesként vett részt a tanácsban: U.19.(27). 1503–1514 kamarásmester. 1510–1512 pozsonyi ispán. 1500:21.t.c. 1506 előtt örökös báró lesz. *Schiller* i.m. 271.
- Podmaniczky Mihály, Podmanini.** U. 33.(16), 34.
- Pongrácz András, Dengelegi.** M.9.(12). 1462, 1464 pohárnokmester.
- Pongrácz János, Dengelegi.** M.3.(12), 6.(11), 7.(3), 11.(2), 16.(5), 19.(követ), 21.(4). 1461–1463 asztalnokmester. 1462–1465, 1468–1472, 1475–1476 erdélyi vajda. 1466 szörényi bán. 1470, 1472 temesi ispán.
- Pongrácz Mátyás, Dengelegi.** U.16.(12), 19.(15). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 18. 1498:22.t.c.
- Ráskai Balázs.** U.11.(5), 16.(7), 19.(6), 21.(5), 22.(2), 24.(2), 26.(6), 27.(4), 28.(7), 29.(3), 32.(1), 33.(6). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus*. (15). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 38.

- 1484–1492 budai udvarbíró. 1490–1505 budai várnagy. 1492–1498 kamarásmester. 1498–1518 tárnokmester. 1503–1504 nádori helytartó. 1498:22.t.c.
- Rozgonyi István (idősebb ág, Monyorósi ág).** U.16.(19), 19.(21), 21.(15), 26.(21), 27.(11). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 29. Az 1490. augusztus 28. *Salvus conductus* 10. helyén szereplő Rozgonyi István éppúgy lehet Monyorósi István, mint az 1492. országgyűlés világi listáján 19. helyén szereplő másik Rozgonyi István. „Úrfi”-ként mozgósítják 1495-ben. *Engel, Geschichte* i.m. I. k. 64.
- Rozgonyi János (ifjabb ág, M.1.(1), 3.(3), 5.(3), 4.(1), 7.(2), 8.(3), 9.(4), 11.(3), 13.(8), 15.(5)).** Mátyás pártján 1459-ben: 4. 1449–1458, 1459–1460 erdélyi vajda. 1459–1470 tárnokmester. 1470–1471 országbíró. Az egyidőben szereplő Jánosok megkülönböztetése nem könnyű.
- Rozgonyi János (idősebb ág, Monyorósi ág).** M.16.(16).
- Rozgonyi László (idősebb ág, Simon alága).** M.16.(17). Int.3.(8), 4.(8,9). U.1.(5), 3.(5), 5.(követ). 1478–1479 asztalnokmester. (*Sugár István*, Borsodi oklevelek, Miskolc 1980, 89. o. 167. sz. Dl. 34078.) 1481 nádorfehérvári kapitány (Dl. 18450). 1490–1491 kamarásmester.
- Rozgonyi Rajnald (ifjabb ág).** M.5.(2), 14.(3). Mátyás pártján 1459-ben: 7. 1451–1453, 1460–1463 székelyispán. *Szabó Károly*: Székely oklevéltár I. k. Kolozsvár 1872, 187. *Iványi, Bártfa* i.m. I. k. 1454 sz. 1459 temesi ispán. 1470–1471 tárnokmester.
- Rozgonyi Sebestyén (idősebb ág, Simon alága).** M.1.(5), 2.(2), 3.(7), 6.(6). Mátyás pártján 1459-ben: 2. 1455–1458 lovászmester. 1458–1459, 1459–1460, 1460 erdélyi vajda.
- Sárkány Ambrus, Ákosházi.** U.26.(29), 33.(17), 34. Pozsonyi ispán 1501–1509. 1511. június 24-én bárói diplomát kap. *Aldásy Antal*. A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címeres levelei, II. k. Bp. 1923. 1513 nádorfehérvári bán: HHStA. Maximiliana Kart. 29. fol. 31–32, 53.
- Somi Józsa.** U.14.(6), 16.(6), 18.(2), 20.(1), 21.(4), 25.(3), 26.(5), 27.(3), 28.(6), 30.(2). 1494–1508 temesi ispán.
- Szapolyai Imre.** M.3.(8), 6.(7), 7.(4), 8.(5), 9.(7), 10.(5), 11.(követ), 13.(3), 14.(2), 15.(3), 16.(3), 18.(2), 19.(követ), 20.(1), 21.(2), 23.(1), 25.(2), 27.(bíró). 1459–1464 kincstartó. 1463–1465 horvát és szlávón bán, boszniai kormányzó, 1486–1487 nádor.
- Szapolyai István.** M.16.(4), 22.(1), 29.(3). Int.4.(2,2). U.1.(2), 3.(2), 6.(2), 7.(bíró), 8.(1), 9.(1), 10.(1), 14.(bíró), 15.(bíró), 16.(1), 17.(1). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 3. Mátyás alatt a Felső részek, Sziléczia, Ausztria főkapitánya volt. 1492–1499 nádor. 1498:22.t.c.
- Szapolyai János.** U.26.(3), 27.(2), 28.(2), 33.(2). 1511–1526 erdélyi vajda. 1514 szörényi bán. 1526–1540. I. János magyar király.
- Szécsi Miklós, Felsőlendvai.** M.16.(15), 22.(2), 23.(8), 24.(3), 26.(1.). U.6.(7). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus*. (9). Hasonló nevű fiával könnyen összetéveszthető, elképzelhető, hogy a fenti adatok részben fiára vonatkoznak. Az apa 1494 táján, fia 1500 körül halt meg. V.ö. *Reiszig Ede*, A Felsőlendvai Széchy-család, Turul 56 (1942). 1469–1471 lovászmester. 1485 királynéi lovászmester, ld. *feftn*, I. Függelék, M.26.
- Szécsi Miklós, Felsőlendvai.** Az előbbi fia, ld. ott. U.16.(11), 19.(12). 1498:22.t.c.
- Szécsi Tamás, Felsőlendvai.** U.21.(19), 26.(18).
- Szentgyörgyi és Bazini Ferenc gróf.** U.26.(12), 1498:22.t.c.
- Szentgyörgyi és Bazini János gróf.** M.16.(7), 18.(6), 21.(6). U.5.(1). Frigyes pártján 1459-ben: 5. Az 1492-es országgyűlésen külön oklevelet állít ki. 1465–1467 erdélyi vajda.
- Szentgyörgyi és Bazini Péter gróf.** Int.3.(3), 4.(4,4). U.5.(2), 9.(3), 10.(3), 11.(3), 12.(2), 17.(3), 19.(4), 21.(2). 24.(1), 26.(2), 27.(követ), 28.(3), 29.(2), 30.(1), 33.(3), 34. Az 1492-es országgyűlésen külön oklevelet állít ki. 1498–1510 erdélyi vajda. 1500–1517 országbíró. 1498:22.t.c. 1491 budai kapitány. Dl. 88753–88754.
- Szentgyörgyi és Bazini Tamás gróf.** U.19.(10). Az 1492-es országgyűlésen rokonai nevében adnak ki oklevelet. 1498:22.t.c.
- Szentgyörgyi és Bazini Zsigmond gróf.** M.13.(5), 16.(8), 23.(3). Int.3.(2), 4.(3,3). U.1.(3). Frigyes pártján 1459-ben: 6. Az 1492-es országgyűlésen rokonai állítanak ki helyette oklevelet. 1456 pohárnokmester. 1465–1467 erdélyi vajda.
- Tarcai János, Tótselemesi.** U.26.(28). 1504–1507 székelyispán (*Barabás*, Székely oklevéltár 205–208. Dl. 21.665.) Előtte főként sokamaraispán volt.

- Telegdi István.** U.26.(15), 27.(14), 28.(19). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 46. 1504–1505 kincstartó. 1511 választott országos kincstartó. Korábban alvajda volt.
- Tóttós László, Bátmonostori.** M.12.(4). 1439–1440 kincstartó. (Tucatnyi adat a Zichy Okmánytár VIII, IX, XII. k.-ben).
- Turóci Benedek, Ludbrégi.** M.3.(14). 1462–1465 ajtónállómester. (1457 kincstartó, Dl. 32954.)
- Turóci György, Ludbrégi.** Int.3.(szlavón követek közt 4.) 4.(18.–). U.5.(5). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 22. 1475–1479, 1483–1486, 1487–1493 pohárnokmester.
- Tuz János, Laki.** M.12.(3), 13.(9), 19.(9), 23.(4). Mátyás pártján 1459-ben: 8. 1458 kincstartó (*Theiner*, *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia* II. k. Roma 1860, 324.) 1465–1466, 1467–1470 ajtónállómester. 1466–1470 szlavón bán. 1466–1468 horvát bán. 1466 boszniai bán. 1478–1481 tárnokmester.
- Újlaki Lőrinc herceg.** M.23.(2). U.16.(3), 19.(3), 21.(3), 24.(3), 26.(4), 28.(4), 33.(4). 1490. VIII. 28. *Salvus conductus* (2). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 5. 1477-től a 90-es évek közepéig macsói bán. 1498:22.t.c.
- Újlaki Miklós.** M.8.(2), 9.(2), 10.(2), 11.(követ), 12.(2), 13.(2), 15.(2), 16.(2), 19.(1). Frigyes pártján 1459-ben: 21. 1449–1465 erdélyi vajda. 1457–1466 szlavón bán. 1438–1477 macsói bán (de iure valószínűleg rövid megszakítással.) 1471–1477 *Bosznia királya*. (*Koronázva* 1472). Erdélyi vajda, adatok 1459–1461 között: Ol. 65912, 7, Of. 260375. (Évi egy adat.)
- Várdai Aladár, Kisvárdai.** M.2.(8). Mátyás pártján 1459-ben: 11. 1458–1463 pohárnokmester.
- Vitovec János, Gerebeni, Zagorjei gróf.** M.10.(4). Frigyes pártján 1459-ben: 11. 1457–1466, 1467–1468 szlavón bán. 1457–1460 horvát bán.
- Zólyomi Miklós, Albesi.** A bárók közt: Int.3.(20), 4.(–,25). A tanácsban ülő köznemesek közt: U.15.(13), 26.(49). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 50. Szerepel a tanácsba választott köznemesi ülnökökről a századfordulón készített listában is. LEO 266.

IV. A tanácsban megjelent név szerint említett köznemesek 1490–1516.

Mint már a III. Függelék bevezetésében említettem, csak a II. Ulászló korában említett köznemesi tanácsstagokat sorolom fel, hiszen néhány listában keveredik a nevük a bárókéval. Csak azok a tanácsstagok kerültek ebbe a csoportba, akik egyik listában sem vélelmezhetők báróként, ideértve azokat is, akik ugyan később bárók lettek, de korszakunkban ebben a minőségben nem fordulnak elő a tanácsban. Csak a tanácslisták névanyagát tartalmazza függelékünk, így pl. a választott köznemesi ülnökök fennmaradt listáját csak azon személyek esetében idézem, akik ténylegesen valamely listánkon előfordulnak. Más adatokból ismert tanácsstagok sem fordulnak elő, hiszen itt elsősorban a bárókról van szó, és így azokról, akik velük együtt szerepeltek a forrásokban. A köznemesi tanácsstagokról ld. részletesebben: A királyi tanács köznemesi ülnökei a Jagelló-korban, Mályusz Elemér Emlékkönyv, szerk. *H. Balázs Éva, Fügedi Erik, Maksay Ferenc*, Bp. 1984, 257–268. c. tanulmányomat.

A Függelékben megnevezett személyek esetében egyéb tisztségeikre csak szükség esetén utalok. Az összeállítás nem kíván életpálya-történeteket nyújtani.

Báncsai András deák. U.21.(34), 26.(47). Mindkettőben csongrádi ispán. 1490. augusztus 28. *Salvus conductus*. (28. nándorfehérvári provizorként.) Utána budai udvarbíró volt (1493–1498).

Batthyány Boldizsár. U.21.(22), 29.(16.választott ülnök). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus*. (22.) Az 1492-es országgyűlés horvát–szlavón listáján: 13. 1493–1495 jajcai bán. 1509–1510, 1512–1513, 1515–1517 szlavón vicebán. 1518–1520 alországbíró.

Bélai Barnabás. U.25.(7), 26.(32.) Mindkettőben szőrényi bán. Ezt a tiszteletet 1501–1522-ig viseli. *Pesty*, Szőrény, I. k. 289–292. Dl. 82583.

Bika János, Teremhegyi. U.29.(21. választott ülnök.) Sem nála, sem másoknál nem közlöm megyei követségére, alispánására az adatokat. (Bika mindkettőként kimutatható.)

Bodó Ferenc, Györgyi. U.21.(21). 1518-ban ülnök.

Borsvai Benedek, Sülyi. U.15.(19.) 1487–1504 ügyigazgató.

- Bradács Lőrinc, Ladomérci.** U.19.(32.) 1500:21.t.c.
- Butkai Péter.** U.19.(33), 21.(31.) Mindkettőben királyi tárnokként. (Nem tárnokmester!) 1498–1504 somogyi ispán is volt.
- Csapi János.** U.6.(12). Valószínűleg ekkor is diósgyőri várnagy.
- Csetneki János.** U.29.(20. választott ülnök.) Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 49.
- Czobor Imre, Czoborszentmihályi.** U.16.(27), 21.(25. erdélyi sókamara ispán), 27.(19), 28.(20. bodrogi ispán). 1490. augusztus 28. Salvus conductus. (24.) 1500:21.t.c.
- Czobor Márton, Czoborszentmihályi.** U.16.(28), 19.(28), 26.(38), 27.(20), 28.(21. bodrogi ispán). 1490. augusztus 28. Salvus conductus. (25.) 1494. nándorfehérvári bán. *Engel*, I. 1797, 53. 1500:21.t.c.
- Dombai Pál, (Dombóvári család).** U.19.(36), 20.(5), 21.(27), 29.(17. választott ülnök.) Választott ülnökként szerepel a századforduló listáján is. LEO 266. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 33.
- Dorogházi László.** U.15.(6. személynöki ítélőmesterként). 1484–1500, személynök, 1500–1502 országbírói ítélőmester.
- Ellyevölgyi János.** U.15.(7. személynöki ítélőmesterként), 21.(32. ugyanebben a minőségben), 26.(42. nádori ítélőmesterként), 29.(11. ugyanebben a minőségben). 1497 szlavóniai, 1498–1503 személynöki, 1504–1525 nádori ítélőmester.
- Etele Miklós, Sülyi.** U.29.(23. választott ülnök). 1499–1502, 1508 altárnokmester.
- Gacsályi György.** U.29.(22. választott ülnök.) A századforduló választott ülnök jegyzékében is szerepel. LEO 266.
- Gereci Antal.** U.15.(5. országbírói ítélőmesterként). 1486–1492 országbírói viceítélőmester, 1495–1499 ítélőmester. 1499–1503 nádori ítélőmester.
- Gyulafi István, Rátóti.** U.29.(18. választott ülnök). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 47.
- Hagymási Miklós, Berekszői.** U.26.(52). 1515–1516 szőrényi bán. (Szapolyai vajda képében, akinek vicevajdája is lesz.)
- Hangácsi Mihály.** U.15.(8. alnádorként), 20.(3). 1490. augusztus 28. Salvus conductus. (27). 1492–1499 alnádor. A századfordulón készült választott ülnöki listán szerepel. LEO 266.
- Haraszi Ferenc.** U.21.(28). 1483, 1486–1491 szőrényi, 1492–1493 jajcai bán. 1500:21.t.c.
- Hencelfi István, Petróci.** U.15.(21). Ekkor csupán kúriai jegyzőként jelenik meg. 1503 szolnoki sókamaras. 1505–1515 ügyigazgató. 1515–1524 országbírói és szlavóniai ítélőmester.
- Horváth Márk, Kamizácsi, Mislenovics.** U.15.(10), 16.(29), 19.(31), 26.(35). budai várnagyként.) *1505–1507 horvát és szlávón bánként báró lesz.* (1505. november 30-án megy elfoglalni a bánságot. Dl. 66381.) 1500:21.t.c.
- Horváti Ádám, Liskai.** U.15.(4. nádori ítélőmesterként). 1488–1497 személynöki, 1498 nádori ítélőmester. A századforduló választott ülnök listáján is szerepel. LEO 266.
- Imrefi Mihály, Szerdahelyi. (Fekete.)** U.26.(46.) 1510-től allovázmester.
- Kalondai György.** U.15.(16), 20.(8). A századforduló választott ülnök listáján szerepel. LEO 266.
- Kende Miklós, Csulai.** U.26.(34. szabácsi bánként, 1508-ban is az.) 1494-től szabácsi bán. *J. Chr. v. Engel*, Geschichte I. k. Halle 1797, 129.
- Kérei Balázs.** U.29.(25. választott ülnök.)
- Keserű István, Gibárti.** U.15.(9. alországbíróként), 29.(13. alnádorként). 1498 alországbíró. 1500–1503, 1505–1519 alnádor, 1508 szrebernyiki bán.
- Korlátkői Osvát, Bucsáni.** U.19.(34), 21.(29), 26.(48), 28.(18). valamennyiben jatai és komáromi kapitány, ill. várnagy. 1500:21.t.c.
- Kubinyi László, Felsőkubini.** U.19.(30. budai udvarbíróként.) 1497 alkincstartó. 1498 királyi udvari familiáris. 1500–1513 budavári udvarbíró.
- Lengyel László, Tóti.** U.29.(24. választott ülnök.)
- Lépes Bernát, Váraskeszi.** U.19.(4.) A századforduló választott ülnök listáján szerepel. LEO 266.
- Magyi Pál.** U.26.(40. alnádorként). 1502–1503 alországbíró és alvajda. 1504–1505 alnádor.
- Marócsai Ferenc.** U.21.(33), 26.(45), 29.(9.) Valamennyiben személynöki ítélőmester. 1497–1498 nádori ítélőmester. 1499–1500 erdélyi, 1500–1514 személynöki, 1511–1514 szlavóniai ítélőmester.

- Mezőgyáni Máté.** U.15.(23. deák és kúriai jegyző), 26.(44), 29.(10). Mindkettőben személynöki ítélőmester, ami 1504–1511 közt volt.
- Mocstói Miklós.** U.15.(22. kúriai jegyző minőségben vett részt.)
- Móré György, Csulai.** U.16.(26), 19.(26), 25.(6), 26.(33), 27.(15). Valamennyiben nándorfehérvári kapitányként, vagy bánként említve. 1490. augusztus 28. *Salvus conductus.* (26.) 1492–1494 szőrényi bán. 1495–1506 nándorfehérvári bán. 1500:21.t.c.
- Pakosi Mihály.** U.26.(37.) 1508–1513 szőrényi bán. Bár az 1500:21.t.c.-ben nincs becikkelyezve, nándorfehérvári bánként (1513–1515) történt eleste után említik, hogy ő is tagja volt a „decem persona”-knak. Dl. 89054.)
- Parlagi Menyhért.** U.19.(41). A századforduló választott ülnök listáján szerepel. LEO 266.
- Pogány Péter, Csebi.** U.19.(29. pozsonyi ispánként, ami akkor épp nem tartozott a bárók közé, nem is azok sorában van felvéve.) 1495–1501 pozsonyi ispán. *1501-ben halála előtt néhány nappal, e mellett udvarmesterként báró lesz.* MTA Kézirattár, Okl. 550. 1500:21.t.c. Az 1492-es országgyűlés horvát–szlavón listáján: 16.
- Pogány Zsigmond, Csebi.** U.29.(19. választott ülnök.)
- Sárközi Pál, Középfalusi.** U.15.(20. kúriai jegyzőként vesz részt.) 1478–1496 nádori alítélőmester.
- Székel Miklós, Kövendi.** U.26.(50). 1499–1504 a királyi aulikusok kapitánya. 1505–1508 jajcai bán.
- Szentpéteri László.** U.15.(17). 1511-ben választott országos (rendi) kincstartó.
- Szerecsen György, Mesztegnyői.** U.19.(43), 20.(4), 21.(26), 29. (15. választott ülnök.) A századforduló ülnöklistáján is szerepel. LEO 266.
- Szerecsen Lajos, Mesztegnyői.** U.26.(41. alországbíróként.) 1504–1505 alországbíró.
- Szobi Mihály.** U.15.(14), 19.(37), 20.(6), 26.(39), 29.(14. választott ülnök.) A századforduló ülnöklistáján is szerepel. LEO 266. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 66.
- Sztrazsemlői György.** U.27.(16. szrebernyiki bánként.) 1494–1495-ben is szrebernyiki bán. 1505–1510 jajcai bán is.
- Török Imre, Enyingi.** U.26.(36), 27.(18), 28.(15. itt már nándorfehérvári bán.) 1490. augusztus 28. *Salvus conductus.* (31.) 1507–1518 rövid megszakítással nándorfehérvári bán. 1507. augusztus 25. *Bárói oklevél.* (Schiller Bódog, Az örökös főrendiség eredete Magyarországon, Bp. 1900, 329–330.)
- Várdai László, Kisvárdai.** U.26.(51.)
- Várdai Miklós, Kisvárdai.** U.21.(30). 1490. augusztus 28. *Salvus conductus.* (12). Szerepel a századforduló választott ülnöklistáján is. LEO 266.
- Werbőczy István.** U.19.(42), 26.(43. országbírói és erdélyi ítélőmester), 29.(12. országbírói ítélőmesterként.) 1502–1515 országbírói, 1503–1515 erdélyi, 1516–1525 személynöki ítélőmester. *1525–1526 nádorként a bárók közé kerül.*
- Vidfi Ambrus, Mohorai.** U.15.(15), 19.(38), 20.(7). Szerepel a századforduló választott ülnök listáján is. LEO 266.
- Vojtki Miklós, Vojkóci, Keresztúri.** U.15.(18). 1498. Szlavónia alítélőmestere. 1499–1504 ítélőmestere.

V. Tanácslistákon Mátyás és II. Ulászló korában
egyelőre ki nem mutatható, de ebben az időben
bárói méltóságot viselt személyek

A politikai elit vizsgálata szempontjából közölnünk kell azoknak a báróknak a nevét is, akik korszakunkban ugyan nem mutathatók ki a tanácsban, ez azonban részben bizonyára csak a források hiányosságának következménye. A bárókat a III. Függelék bevezetése szempontjai szerint tárgyalom. Beveszem azonban a tituláris szerb despotákat is, amennyiben a III. Függelékben nem szerepeltek volna. Néhány megjegyzés még. A bárói tisztet betöltő főpapokat (kincstartók, ill. Janus Pannonius és Beriszló Péter szlavón bánok) nem említem. Ők más minőségben ültek a tanácsban. Problematis és ezért a listában nem szerepel Razinakeresztúri Bocskai Péter szlavón bán, noha bánként 1476 augusztusában számos oklevelet bocsátott ki, sőt úgy látszik, hogy Kőrösön tartománygyűlést is

tartott. (Dl. 94527, Df. 231661, 231667.) A csázmái káptalan pedig mint nagyságos bánnak küldött neki relatiót. (Df. 231662, 231667.) Vagy Mátyás egy hónap múlva leváltotta a köznemes, és így befolyás nélküli bánt, vagy pedig – és ez a valószínűbb – a korábbi vicebánt csak a tartománygyűlés levezetésével bízta meg báni címmel. Ez utóbbi mellett szól az, hogy vicebánjáról nem tudunk, és így okleveleit sem az pecsételte meg a szlavón szokás szerint, hanem saját maga.

A pozsonyi ispánság – amely Czobor Imre és Pogány Péter idejében nem számított báróságnak – Sárkány Ambrus alatt lett újra az, bár ez sem problémamentes. Sárkánynak ugyanis 1504–1508 közt kimutathatóan társa volt sógora, Hradnai Holc Pál nagyszombati polgár, sőt a megyei kiadványokban Holc szerepel mindig első helyen. (Dl. 46812, 46585, stb.) Míg Sárkány ispánsága második felében már általában magnificus, Holc mindvégig egregius, így őt nem vettem figyelembe. Valószínűleg zálogbirtokos lehetett, mint Nagypalugyai Platthy (Trnka, Palauski, stb.) György is, noha ő szerepel magnificusként is. Mégsem vettem figyelembe, mert nem biztos, hogy az ispánságnak tényleg birtokába jutott. Pozsonyi ispánságára: 1509. augusztus 18. Századok 43 (1909) 905. A Turócdivéki és Nagypalugyai Platthy család levéltára 4. sz.)

Végül megjegyzem még, hogy a temesi ispánok közül többen, Grabarjai Dezső Miklós, Nagy Ambrus, vagy a pozsonyi ispán Mischulinger Vilmos, lehet, hogy alispánok voltak, ennek ellenére őket felvettem a listára, mert ez nem feltétlenül biztos.

Nem tartottam viszont bárónak Kolonith Miklós királyi lovászmestert (1500–1502, TT(1907)115, Df. 232109.), ugyanis egregiusnak címezik, később pedig királyi aulicus. (Fögel i.m. 70.) Vagy Ernusz János allovászmestere volt, vagy pedig a bárói rangú lovászmester helyett irányította a királyi istállót. 1495-ben zenggi kapitány volt. Engel, I. k. 1797, 158 stb.

Baumkircher András, Szalónaki. 1459–1465 pozsonyi ispán (de lehet, hogy már 1456-tól, elődje és ura Cillei Ulrik halálától). Frigyes pártján 1459:14.

Bodó Gergely, Györgyi. 1458–1459 tárnokmester.

Both János, Bajnai. 1493 horvát és szlavón bán. Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 54.

Branković György. 1486–1496 szerb despota. *Margalits Ede*, Szerb történelmi repertórium, I. k. Bp. 1918, 676–678. 1490. augusztus 28. Salvus conductus. (3). Az 1492-es országgyűlés világi listáján: 10.

Branković Vuk. 1471(?)–1485 szerb despota. *Margalits* i.m. 672–675.

Buzlai László, Gergellaki. 1456–1457 lovászmester. 1457–1458 pohárnokmester. 1459–1460 lovászmester. 1462. királynéi udvarmester. *Katona* i.m. XIV. k. 547. Utána az Újlakiak várnagya és alispánja. (Bácsi alispán: 1469. Dl. 83084.) 1459-ben Mátyás pártján: 19.

Daróci János. 1467 székelyispán. *Teleki* i.m. XI. k. 288. Előtte zólyomi várnagy. 1465. Dl. 65934.

Derencsényi Imre. 1487–1490 jajcai bán. 1493 horvát és szlavón bán. 1490. augusztus 28. Salvus conductus. (14).

Dezső Miklós, Grabarjai. 1468 temesi ispán. (Dl. 93384.) (Utána pozsegi alispán, 1474. Dl. 45579. Ispánja Ernusz János volt.)

Farkas Tamás, Besci, Harinnai. 1475–1477 asztalnokmester. 1478-ban királynéi pohárnokmester (copperius) M. dipl. eml. II. k. 387. (Utána székely alispán és görgényi várnagy: 1493. *Barabás Samu*, A széki gróf Teleki család oklevéltára, II. k. 190.)

Felföldi Pál. 1477–1479 macsói bán. (Előtte nándorfehérvári kapitány: 1469. Dl. 93411.)

Garai László. 1447–1458 nádor. 1459-ben Frigyes pártján: 1.

Horváth Damján, Litvai. 1470–1474 horvát bán. 1471–1473 szlavón bán. (Előtte visegrádi várnagy és királynéi kincstartó volt: *András Kubinyi*, Die Frage des bosnischen Königtums von Nikolaus Újlaki, Studia Slavica Ac. Scient. Hung. 4 (1958) 376. o. 21. j.

Hung. 4(1958) 376. o. 21. j.

Kanizsai István. 1498–1500 pohárnokmester.

Kanizsai Miklós. 1461 erdélyi vajda. 1459-ben Frigyes pártján: 9.

Lábatlani László. 1459 székelyispán.

Lamberger Frigyes. 1466–1468 ajtónállómester.

Mischulinger Vilmos. 1465–1466 pozsonyi ispán.

Nagy Ambrus. 1476–1479 temesi ispán. Zichy Okmánytár XI. k. 191.

Nagy Simon, Szentmártoni. 1459–1460 macsói bán. 1460 nándorfehérvári kapitány is. Magyar diplomáciai emlékek I. Mátyás király korából, I. k. 79.

Нagyvölgyi László, Bartányi. 1456–1457 lovászmester, 1457–1458 pohárnokmester, 1459 macsói bán. Utána az Újlakiak várnagya és alispánja. (Bodrogi alispán: 1466–1468. Zichy Okmánytár X. k. 411. Df. 259570.)

Ongor János, Nádasdi. 1473-ban volt erdélyi vajdának és nagyságos úrnak nevezi az országbíró. *Kellemesi Melczér István*, Okmányok a Kellemesi Melczér család levéltárából, Bp. 1890, 103. 1521-ben említik Budán a „domus... alias waywode Ongor”-t. A ház 1490-ben egregius Johannes Wngorffy-é volt. *Pataki Vidor*, A budai vár középkori helyrajza. Budapest Régiségei 15 (1952) 296. o. 94. j. Ongorfi János a vajda hasonnevű, a III. Függelékben a királyi tanácsban szereplő fia volt. Ongor vajdaságának ideje egyelőre ismeretlen. 1484-ben ugyan emlitenek egy János nevű hivatalban levő erdélyi vajdát, aki nem lehet azonos Pongrácz Jánossal, de a kelet bizonyára hamis. TT. (1890) 152. o. 347. sz. Ongor 1468-ban egregiusként visegrádi várnagy volt. Dl. 16631. 1471–1473 között egregiusként pécsi várnagy és — Janus Pannonius után — baranyai ispán. Dl. 37647. Df. 259579. Utolsó ilyenét adat február 12-én kelt, október 12-én pedig már volt vajda, és nagyságos. 1473 nyarán azonban tudomásunk szerint a vajda egyedül Magyar Balázs. 1488-ban Johannis Ongor wayuodae de Nadasd özvegyét említik. Bánffy Oklevéltár II. k. 265.

Perényi János. (A terebesi ágból.) 1438–1458 tárnokmester.

Rozgonyi Osvát. (Az ifjabb ágból.) 1453–1458, 1460–1461 székelyispán, 1458–1460 lovászmester. Bizonytalan, hogy az adatok egy része nem hasonló nevű fiára vonatkozik-e. 1459-ben Mátyás pártján: 18.

Szokoli Péter. 1459 és 1465–1466 macsói bán. (Df. 260085, 260094.) 1463–1467 temesi ispán.

- **Szilágyi Loránd.** A királyi kancellária szerepe az államkormányzatban, Bp. 1930, 36, 62. o. 25. j. Dl. 55848.

Vezsenyi László. 1464 lovászmester.

Vitovec Vilmos, Gerebeni. Zagorjei gróf. 1480–1489 asztalnokmester.

Андраш Кубини

БАРОНЫ В КОРОЛЕВСКОМ СОВЕТЕ ПРИ МАТЯШЕ СПРАВЕДЛИВОМ И ЛАДИСЛАВЕ II

(Резюме)

Огнем из важнейших институтов в средневековом венгерском королевстве был т. н. королевский совет. Король не только запрашивал мнение королевского совета по определенным важным делам: были такие вопросы, которые решались лишь с согласия совета. К сожалению, монография об истории этого важного органа все еще заставляет себя ждать. Как синонима латинского названия совета (консилиум, консисторий, сенат) встречается и „praelati et barones”, что очевидно свидетельствует о составе совета. Уже из этого ясно, что сюда следует отнести прежде всего высшее духовенство (это в Венгрии областные епископы, настоятель секешфехерварского капитула, глава монашеского ордена Ионнитив, вранский приор), и во вторую очередь баронов. Однако само слово барон поднимает ряд новых вопросов. В эту корорту в Венгрии относили прежде всего тех, кого называли „veri regni Hungariae barones”, то есть верховных судей во главе с наместником венгерского короля, носителей высших придворных санов, губернских правителей, например трансильванского господаря, бана Славонии. Была другая прослойка баронов, которых называли „barones naturale”, „barones solo nomine”, „filii baronum”, но все чаще магнатами. Сюда входили самые влиятельные землевладельцы, подавляющее большинство которых — бароны по происхождению. В более ранние времена в королевском совете состояли только занимающие баронские посты или те, кто раньше уже носил подобное звание или назначался на такой пост.

В статье за основу приняты документы и данные времен правления Матяша Справедливого (1458—1490 гг.) и Ладислава II (1490—1516 гг.), с поименным перечислением участников того или

иного заседания королевского совета. На основе этих данных можно сделать определенные выводы о составе совета. В этот период функционировало два королевских совета. Один — немногочисленный — был компетентен в оперативных, повседневных делах королевства, а расширенный совет созывался королем в тех случаях, когда последний считал необходимым запросить мнение совета. Расширенный совет обязательно созывался в канун созыва государственного собрания, ибо совет составлял королевские представления собранию. Как явствует из данных, узкий совет можно считать своего рода оперативным органом расширенного совета — по крайней мере в принципе.

Состав двух органов не полностью совпадает. В узкий совет входили главным образом бароны-чиновники или бывшие чиновники, то есть бароны по должности, т. н. „*veri barones*“, не занимавшие должностей магнаты находились здесь в абсолютном меньшинстве. (При Матяше они составляли 6,6%, при Ладиславе — 12,1%). Средняя численность этого совета была небольшой, в первую половину периода правления Матяша (до 1471 г.) — 7 человек, затем 4,5 человека, у Ладислава II — 4,4 чел. (Без прелатов.) В полном составе расширенного королевского совета доля магнатов уже значительно выше — у Матяша 36%, у Ладислава — 37,6%. Итак, короли предпочитали приглашать в „оперативный орган“ прежде всего чиновников и одного-двух наиболее влиятельных земельных магнатов, а полный совет стал органом крупных венгерских землевладельцев, с согласия которого король мог проводить свою политику. Правда, значительная часть участников совета в заседаниях не участвовала, ибо по свидетельству документов на заседаниях совета присутствовало не более тридцати с лишним человек.

Итак, короли на баронские посты оперативного совета назначали лиц, возведенных в определенный чин. Возведение в чин был чревато важными политическими последствиями. 68% членов оперативного, узкого совета при Матяше были выходцами из семей, в которых кто-то в 1387—1457 гг. уже носил чин барона, то есть относился к старым магнатам, и лишь 32% составляли назначенные Матяшем „*homo novus*“. Интересно, что при Ладиславе II сохранилось преобладание старой аристократии: сюда можно отнести 50% членов совета, 18,8% — бароны эпохи Матяша, 31,2% — *homo novus* нового короля. Итак, король не мог обойтись без старой аристократии. К этому следует еще добавить, что выходцы из традиционных семей магнатов гораздо дольше состояли в совете, чем новые люди. Сравнив эти цифры с числом лиц, носивших баронский чин, соотношение несколько меняется. При Матяше 54,4% носителей баронского чина были представителями старого, 45,6% нового высшего дворянства. Во времена Ладислава II старая аристократия практически полностью сохраняет свои позиции — 53,8%, новые люди эпохи Матяша — 13,5%, *homo novus*: 32,7%. Интересно, что статистические данные и соотношения членов совета и баронов при Ладиславе почти полностью совпадают, при Матяше — нет. Дело в том, что Матяш назначил на баронские посты приграничных районов главным образом новых людей, но этих солдат из мелкопоместного дворянства в самых редких случаях привлекал к работе в совете. Дарением земельных наделов Матяш поддерживал в первую очередь получивших приглашение в королевский совет, пригодных для политической работы „настоящих баронов“, и главным образом эти бароны и выходцы из их семей представляли аристократию Матяша в совете Ладислава II.

Совет был важным фактором правления, поэтому в те времена назначение в совет расценивалось как важное средство политической власти. Матяш умело им пользовался. Необходимо однако заметить, что в обоих советах помимо представителей высшего духовенства и баронов, были и лица — не выходцы из аристократических кругов. Они в статье лишь упомянуты: сюда входят судьи „Королевской курии“, высшие чиновники — не представители высшего духовенства и не бароны (например, королевские секретари), пользовавшиеся личным доверием короля мелкопоместные королевские камергеры и несколько начальников крепостей, а с 1498 года — избираемые сословиями дворянские заседатели. Однако существенным влиянием в совете располагали только высшие духовные самы и бароны.

András Kubinyi

BARONS AU CONSEIL ROYAL SOUS LES RÈGNES DE MATHIAS Ier ET D'ULÁSZLÓ II

(Résumé)

Une des institutions les plus importantes du royaume de Hongrie du Moyen Age fut le Conseil royal, que le roi non seulement consultait dans les affaires d'importance, mais devait aussi obtenir son consentement dans certains cas. Malheureusement, aucune monographie n' a été consacrée jusqu'à présent à l'étude de ce Conseil. Avec ses dénominations latines (*consilium*, *consistorium*, *senatus*), on employait concurremment l'expression *praelati et barones*, qui renvoie évidemment à sa composition. Il s'ensuit donc que ses membres se recrutaient dans le haut clergé (les archevêques, les évêques, le prévôt du chapitre collégial de Székesfehérvár et le prieur de Vrana, provincial des johannites) d'une part, et parmi les barons, de l'autre. Le mot „baron” pose d'ailleurs des problèmes. Y siégeaient au premier chef les dignitaires nommés *veri regni Hungariae barones* c'est-à-dire les grands magistrats avec le palatin a leur tête, les principaux dignitaires de la Cour, aussi bien que les gouverneurs de province, dont par exemple le voivode de Transylvanie et le *ban* de Slavonie. Une autre couche de barons appelés tantôt *Barones naturales*, tantôt *barones solo nominiae*, parfois *fili baronum* mais le plus souvent *magnates*, comprenait les plus grands propriétaires terriens du pays, dont l'écrasante majorité descendaient de titulaires de dignités baronniales. Auparavant, le Conseil royal comprenait essentiellement des barons en exercice, et un certain nombre d'anciens titulaires.

L'étude d'András Kubinyi est basée sur des documents datant des règnes de Mathias Ier (1458–1490) et d'Ulászló II (1490–1516), qui énumèrent les noms de ceux qui participaient aux séances. Ces données permettent de conclure à la composition du Conseil. On constate que deux Conseils royaux fonctionnaient pendant la période en question. Un Conseil étroit était réuni pour les affaires courantes, tandis que le roi consultait le Conseil complet chaque fois qu'il estimait nécessaire de solliciter l'avis ou le consentement de tous ses membres. Avant la réunion de chaque Diète, il était cependant obligé d'envoyer le Conseil complet, qui devait formuler les propositions du roi. Il semble que le Conseil étroit peut être considéré, du moins en principe, comme un organe exécutif créé au sein du conseil complet.

La composition de ces deux corps n'était pas tout à fait identique. Les barons du Conseil étroit comprenaient essentiellement des dignitaires en exercice et d'anciens dignitaires, c'est-à-dire des *veri barones*, tandis que la proportion des magnats n'ayant pas encore occupé de charge était minime (6,6 p. 100 sous Mathias Ier, 12,1 p. 100 sous Ulászló II). Le nombre des membres siégeants n'était pas très élevé: 7 en moyenne dans la première moitié (jusqu'en 1471), 4,5 dans la seconde moitié du règne de Mathias Ier, et 4,4 sous Ulászló II. (Nous n'avons pas compté les prélats.) Or la proportion des grands seigneurs n'ayant pas encore exercé de charge était beaucoup plus élevée dans le Conseil complet: 36,1 p. 100 sous Mathias Ier, 37,6 p. 100 sous Ulászló II. Cela revient à dire qu'à côté de quelques grands propriétaires terriens très puissants, les rois faisaient appel aux dignitaires en exercice pour composer le Conseil étroit „exécutif”, alors que le Conseil complet devenait une assemblée de magnats dont l'accord était nécessaire à l'exécution de la volonté royale. Il est vrai que la grande majorité des magnats y étaient toujours absents: le nombre des participants du Conseil complet n'était guère supérieur à 30.

On voit donc que les rois confiaient les places réservées aux barons du Conseil étroit à des personnalités titulaires de dignités. L'accès aux dignités comportait donc d'importantes conséquences politiques. Sous Mathias Ier, 68 p. 100 des membres du Conseil étroit descendaient de titulaires de dignités baronniales entre 1387 et 1457, c'est-à-dire de magnats de vieille souche, tandis que la proportion des *homo novus* promu par le roi n'était que 32 p. 100. Curieusement, la vieille aristocratie gardait sa prépondérance aussi sous Ulászló II en se réservant 50 p. 100 des places, à côté de 18,8 p. 100 de barons „légués” par l'époque de Mathias Ier et 31,2 p. 100 d'*homo novus* choisis par le nouveau roi. Cela revient à dire que les rois ne pouvaient pas se passer de la vieille aristocratie. Il convient d'ajouter que les descendants de vieilles familles de magnats siégeaient beaucoup plus

longtemps au Conseil que les „nouveaux venus”. Si l’on confronte ces chiffres avec le nombre des personnes titulaires de dignités baronniales, les proportions se trouvent un peu modifiées. Parmi les titulaires de baronnages, 54,4 p. 100 viennent de l’aristocratie ancienne, contre 45,6 p. 100 de „parvenus” sous Mathias Ier. Sous son successeur, les aristocrates anciens gardent presque entièrement leurs positions (53,8 p. 100), tandis que la proportion des hommes promus par Mathias Ier est de 13,5 p. 100, celle des *homo novus*, de 32,7 p. 100. Chose curieuse: la proportion entre les membres du Conseil et des barons est égale sous Ulászló II, mais non sous Mathias Ier. C’est que Mathias Ier confia les marches à des officiers issus de la petite noblesse, qu’il ne faisait siéger qu’exceptionnellement au Conseil. En premier lieu, c’était les „vrais barons” doués de sens politique et admis au Conseil qu’il soutenait par des donations de terres; ceux-ci mêmes ou leurs fils allaient représenter l’aristocratie de Mathias Ier au Conseil d’Ulászló II.

Le Conseil étant un organe important du pouvoir royal, la nomination à ce corps était un important moyen de domination, que Mathias Ier sut exploiter avec habileté. Remarquons cependant qu’à côté des prélats et des barons, les deux Conseils comprenaient un certain nombre de non-aristocrates, qui ne sont étudiés qu’en marge de ceux-là: les juges rapporteurs de la Curie, certains officiers royaux (par exemple les secrétaires du roi), les chambellans issus de la petite noblesse et jouissant de la confiance du roi, quelques capitaines de châteaux, et, après 1498, des „assesseurs nobiliaires” élus par les états. Évidemment, c’étaient les prélats et les barons qui y donnaient le ton.